

SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA

FILIAL DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

ELS NOMS DE LLOC DE LES TERRES CATALANES

I

LA RIBA

(TERMES MUNICIPAL I PARROQUIAL)

PER

JOSEP IGLÉSIES

BARCELONA

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

1953

ELS NOMS DE LLOC DE LES TERRES CATALANES

I

LA RIBA

SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA

FILIAL DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

ELS NOMS DE LLOC DE LES TERRES CATALANES

I

LA RIBA

(TERMES MUNICIPAL I PARROQUIAL)

PER

JOSEP IGLÉSIES

BARCELONA

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

1953

ELS NOMS DE LLOC DE LES TERRES CATALANES

(Materials per a l'estudi de la toponímia catalana, publicats per la

SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA

I. *La Riba*, per JOSEP IGLÉSIES. 1953.

II. *Sant Pere de Riudebitlles*, per CRISTÒFOR CARDÚS.

Segona edició, en reimpressió.

PRELIMINAR

L'inventari dels noms de lloc va iniciar-se a Catalunya l'any 1922 amb la creació de l'Oficina de Toponímia i Onomàstica de l'Institut d'Estudis Catalans, la qual va publicar una *Memòria sobre la Preparació del Diccionari de Toponímia i Onomàstica catalanes presentada al Sr. President de la Mancomunitat de Catalunya* i un *Report dels treballs fets per l'Oficina de Toponímia i Onomàstica durant el bienni de 1922 - 1923*. Això no obstant, els resultats obtinguts van restar inèdits.

L'any 1936 la Societat Catalana de Geografia va publicar el fascicle *Per al recull dels noms de lloc de Catalunya*, el qual contenia unes normes per a la notació fonètica dels noms, complementades per unes instruccions generals per a la disposició del recull, donades per Joan Coromines i Enric Ribas. La segona part del fascicle contenia, com a model, l'aplec dels noms de lloc de Sant Pere de Riudebitlles, degut a Cristòfor Cardús. El treball que avui publiquem sobre els termes municipal i parroquial de la Riba, fou enllestit aleshores i havia de constituir un altre fascicle d'immediata publicació, però la guerra civil de 1936 - 1939 va fer impossible la realització del projecte. També va impossibilitar la divulgació del treball dels senyors Coromines, Ribas i Cardús.

En reprendre les tasques, la Societat Catalana de Geografia es va trobar que no disposava d'exemplars del fascicle indicat i, davant la conveniència de prosseguir l'intent de compilar els noms de lloc de Catalunya, dóna el present fascicle a l'estampa reproduint al final la part informativa de les normes establertes pels senyors Coromines i Ribas, a fi que siguin degudament divulgades.

Referent a la disposició de la collecta, les instruccions han estat adaptades a les particularitats del terme objecte del treball, i completades amb una llista de renoms tradicionals, els quals en molts casos donen origen o influencien decisivament els noms de lloc.

Els límits dels termes municipals ofereixen singularitats i anomalies esgarriadores. En el cas concret de la Riba s'esdevé que els confins amb els termes municipals de Vilaverd i de Montblanc són a tocar de les cases del poble. Aquest és situat dins d'un estret cercle de muntanyes i la totalitat de les terres closes per aquest cercle, que són d'accés immediat, de freqüentació diària i que pertanyen al patrimoni tradicional de les famílies del poble, oficialment són subjectes a l'autoritat municipal de les localitats veïnes. L'autor ha fet la prova de demanar als habitants de Montblanc i de Vilaverd els noms d'alguns accidents geogràfics de les parts dels termes municipals d'aquestes localitats que figuren dins de la vall de la Riba, i ha pogut constatar que els ignoren en absolut, perquè són lluny dels indrets de llur habitual concurrència. En part, aquesta anomalia ve esmenada per un conveni parroquial que fa que els estadants dels masos dels Solans, o sigui del vessant esquerre del riu Brugent (terme de Vilaverd), figurin en l'ordre eclesiàstic com a feligresos de la parròquia de Sant Nicolau de la Riba. Per això l'arrellec presentat comprèn el terme municipal amb la part del parroquial que sobreix del primer.

Quant a l'ordre dels noms, s'ha mantingut l'alfabètic, però en la relació dels afluents dels rius, els tolls, les rescloses i els guals, s'ha cregut més clar d'arreglar-los segons es presenten damunt del terreny, anant aigües avall dels rius. També s'ha mantingut una disposició semblant amb els noms de la via del ferrocarril, de les carreteres i de la sèquia de la Font Gran.

El senyor Josep Maria de Casacuberta, de la Societat Catalana de Geografia, ha tingut cura de la revisió del present treball. Agraïm als senyors Joan Coromines, professor de la Universitat de Xicago i membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, R. Aramon i Serra, membre de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans i Jordi Carbonell i de Ballester, de la Universitat de Liverpool, les suggerències que ens han fet. Aquest darrer, acompanyat de l'autor, ha dut a cap algunes constatacions fonètiques entre els naturals de la localitat estudiada.

TERMES MUNICIPAL I PARROQUIAL*

Els nuclis de població:

*La Riba*¹

la riba

Les muntanyes:

*Puigcabrer*²

púigcabré

*Puig de Marc*³

púig da màrc

* A la columna de l'esquerra, en cursiva, es donen els noms segons les grafies establertes provisòriament; a la columna de la dreta, en rodó, els noms tal com han estat recollits seguint les normes de transcripció, que hom trobarà al final d'aquest fascicle.

1. El Cartulari de Poblet escriu *Ripa* (documents dels anys 1159, 1182 i 1196), *Rippa* (document de l'any 1206), *Riba* (document de 1179). Uns límits de les pertinences del castell de Siurana de l'any 1173 escriuen *Ripam*. En una butlla del Papa Celestí III de 1194 s'escriu *Ripa*. La població compta amb 715 hab. de fet (cens de 1950). Les coordenades geogràfiques són: Latitud 41° 19'; longitud est de Madrid 4° 52'; altura mitjana 253 metres. L'estació de ferrocarril està a 245'50 metres. Hi ha, però, un desnivell de 110 metres aproximadament entre les cases de Cap-de-Riba i les situades a la vora del riu Francolí.

2. És el promontori final de la serra que, des de Cabra del Camp a l'Estret de la Riba, separa el Camp de Tarragona de la Conca de Barberà. Té molt a la vora la fita entre els termes municipals de la Riba, Montblanc i Valls. Està a 493 metres d'altitud. Domina tot el Camp de Tarragona i bona part de la Conca de Barberà i la vall del riu Brugent. Forma imponents cingleres per la banda sud-oest, les quals constitueixen un dels murs del congost de les Roixeles o Forat de la Riba. Al cim serva les ruïnes de la Torre del Petról.

3. A la Riba hom l'anomena simplement el Puig. Gairebé en la seva totalitat és dins del terme municipal. La banda de migdia confina amb el terme d'Alcover. És el promontori final de la vall del Brugent i l'inicial de la serralada que, des del Forat de la Riba per Mont-ral, Albiol i la Mussara, sembla tancar el Camp de Tarragona. Té 724 metres d'altitud. El cim és un gran planell voltat de cingleres. Hi serva la masia del Puig, amb una mena de cisterna més o menys natural, coneguda per Pou del Puig. Hom assegura que, segons la direcció del vent, l'aigua hi augmenta visiblement. El Puig havia tingut importància ramadera. Domina el Camp de Tarragona, la Conca de Barberà i una gran extensió de les Muntanyes de Prades, amb la totalitat de la vall del riu Brugent.

La Serra⁴
Les Garrigues⁵

la sèrra
las garrígas

Els contraforts i els fragments de muntanya :

La Planota⁶
La Pena Mitjana⁷
Serra de la Bruna⁸
Serra del Mig⁹

la planòta
la pèna mitjana
la sèrra da la brúna^{8a}
la sèrra dal mitx

4. La Serra és totalment fora del terme municipal de la Riba. Pertany al terme municipal de Vilaverd. Però en l'ordre eclesiàstic pertany a la parròquia de Sant Nicolau de la Riba. La Serra tanca el cercle de cingleres que envolta el sot on és posat el poble i el seu espadat d'arner, immediat al riu Francolí i el pont de ferro de la via del ferrocarril, forma un dels murs del pròpiament anomenat *Estret* i també *Estret de la Riba*. Té 361 metres d'altitud. En realitat no constitueix una veritable muntanya, sinó un braç o contrafort després del massís de les Garrigues per a formar un sinclinal amb el Puigcabrer. Separa el curs final de la vall del riu Brugent o clot de la Riba del sot de Vilaverd. En una escriptura notarial de 1876 és indicada: «Serra Comunal de Vilaverd».

5. Pertany en part al terme municipal de Vilaverd i en part al de Rojals, però la banda immediata al riu Brugent és inclosa al terme parroquial de la Riba. Forma part del redol de muntanyes que tanca el sot del poble. Les finques dels seus vessants meridionals són propietat de veïns de la Riba. Es una massa considerable, encinglerada per tots costats, que es dreça entre els rius Brugent i Francolí i les valls de la Variella i Mal Torrent. Damunt de les cingleres forma un pla inclinat que es va elevat fins a 960 metres d'altitud, en les immediacions de Rojals. Actualment la seva part superior pertany a l'Estat. Va ésser adquirida per la Divisió Forestal amb l'intent de repoblar-la i unir la seva obra a la del Bosc de Poblet. Els intents de repoblació fins ara no han reeixit.

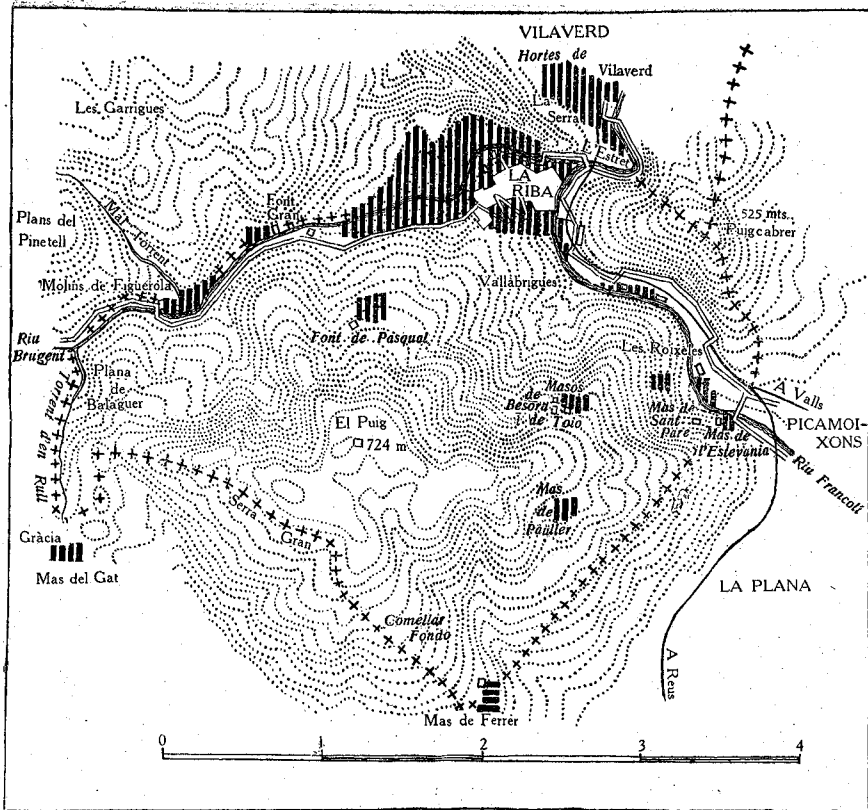
6. Contrafort del Puig per la banda del riu Francolí, sota els masos del Toio i del Besora i damunt del collet de Català. Les seves cingleres calcàries, per la banda nord, s'estenen coronant la partida de Vallabrigues, mentre que per la banda contrària, o sigui per allí on es forma la rasa del Mas del Calderon, s'uneixen amb la Pena Blanca. Entre els pinarets que arrelen al cim hi ha la Barraca del Santo.

7. Estrats separats del Serret del Teixidor que formen cingle per la banda de Vallabrigues i bussen cap al clot de la Cova Fonda i la Coma Fonda. Davallen vers el riu Francolí i formen un sinclinal amb els de la banda oposada del corrent. De la part més propera al riu i al seu aiguabarreig amb el barranc de la Coma Fonda en diuen el Solà de Semon. L'any 1846 figura com un dels censos pertanyents al comte de Prades.

8. Dins de la finca dels Artigons, entre el «Clot dels Ametllers del Santo» i el «Clot del Benet». Aquests darrers noms vénen de renoms d'arrendadors. En una escriptura notarial de l'any 1668, dins de la finca anomenada «lo Maset i les Comes», s'indica: «hi ha una garriga dita Serra de na Bruna».

8a. Generalment, en pronunciació ràpida, en aquest i en casos semblants, la preposició de seguida d'article desapareix: *la sèrra la bruna*.

9. Al Cim del Puig. Es la banda que toca a la masia i les «Bassetes».

Croquis topogràfic dels termes municipal i parroquial de la Riba.

(Corbes de nivell cada vint metres. El ratllat indica els regadius).

<i>Serra Gran</i> ¹⁰	la sèrra gràn
<i>Serra Petita</i> ¹¹	la sèrra patita
<i>Serret de Besora</i> ¹²	lu sarrèt da basòra
<i>Serret del Barbet</i> ¹³	lu sarrèt da barbèt
<i>Serret de la Coma</i> ¹⁴	lu sarrèt da la cóma
<i>Serret de la Roca Ricarda</i> ¹⁵	lu sarrèt da la ròca ricàrda
<i>Serret del Teixidor</i> ¹⁶	lu sarrèt dal taixidó
<i>Serret de Querol</i> ¹⁷	lu sarrèt da caròl

Els cursos d'aigua :

<i>Riu Francolí</i> ¹⁸	lu ríu Franculí
<i>Riu Brugent</i> ¹⁹	lu ríu bruigén

Els afluents del riu Francolí :

<i>Barranc de les Cometes</i> ²⁰	lu barràng da las ascumètas
---	-----------------------------

10. Es la part del Puig més alterosa, situada damunt de la barrancada de la Font Major, en el confí entre els termes d'Alcover i la Riba. El seu nom ja figura en la carta de població d'Alcover donada l'any 1165 per Alfons I.

11. Entre l'Estret i el Molí del Sulfuro, estrats calcaris que van del Pont de Ferro al riu, separats de la Serra dels Solans pel tall obert pel ferrocarril.

12. Contrafort del Puig per la banda del Francolí, sota les Cabanyanetes i damunt del Cingle del Cagallons.

13. Cal no confondre el Cingle del Barbet, situat al Puigcabrer, amb el Serret del Barbet. Aquest darrer és un contrafort del Puig, entre la Planota i el Mas de Toio. Hi va el camí que es deixa a l'esquerra tot ascendint al Corral de l'Agnet.

14. Al camí de la Plana de Balaguer a l'ermita de Gràcia. Es conegut també per Coma de Gràcia. Una escriptura notarial vuitcentista diu: «confina amb el terme de Samuntà agregat avui a Alcover o Coma de Gràcia».

15. Es una part del Puig distingit per una roca rodona, conegut per Roca Ricarda, damunt del Comellar Fondo.

16. Contrafort inferior del Puig, a la banda del Francolí i entre el Samuntà de Semon i la Coma Fonda.

17. Als vessants del Puigcabrer, damunt de la Ràpita.

18. Recull de totes les aigües de la Conca de Barberà. Porta aigua sempre, per bé que solament els dies d'avingudes mostra un cabal important. A la Riba en diuen, amb preferència, «el riu de l'Estret». També n'hem sentit dir molt sovint a la gent del poble i a la de Cap-de-Riba «el riu de Baix».

19. Afluent de l'anterior. L'aiguabarneig es fa davant de les cases del poble. Neix al terme de Capafonts i passa pel llogarret de Farena. Porta aigua sempre, la qual és desviada a la Resclosa dels Paperers i conduïda a la Sèquia de la Font Gran i als molins de l'interior del poble. A la Riba en diuen també «el riu dels Solans». Fa de partió entre els termes de la Riba i Vilaverd.

20. Prové de les Lloranques, passa per la Masia del Santo, i quan porta aigua es despenja en cascada damunt del Francolí, entre el Cingle de l'Espenador dels Lloners i la Masia del Morrero.

<i>Coma Fonda</i> ²¹	la còma fònda
<i>Barranc de Semon</i> ²²	lu barràng da samón
<i>Barranc del Secalló</i> ²³	lu barràng dal sacalló
<i>Barranc del Maginet</i> ²⁴	lu barràng dal maginèt
<i>Barranc del Mas del Sant Pare</i> ²⁵	lu barràng dal màs dal sàm pàra
<i>Torrent de les Cossioles</i> ²⁶	

Els afluents del riu Brugent :

<i>Torrent d'en Rull</i> ²⁷	lu turrén dan rúll
<i>Mal Torrent</i> ²⁸	lu màl turrén
<i>Barranc dels Tres Pilars</i> ²⁹	lu barràng dals trèr pilàns
<i>Les Cometes del Santo</i> ³⁰	las acumètas dal sàntu
<i>Torrent de la Llacera</i> ³¹	lu turrén da la llacéra
<i>Rasa del Pont de la Cadireta</i> ³²	la ràsa dal pòn da la cadirèta

21. Neix al Puig, a les Bassetes del Roig i el Tossal de Purunyo. S'aiguabarreja amb el Francolí davant del Molí dels Capellans. Ensensem que és el que figura en els cadastres vuitcentistes amb el nom de Barranc de la Font del Camí.

22. Llenca profundament erosionada en els estrats que formen una part de la sinclinal que aprofita el Francolí per obrir-se pas, davant del Molí dels Capellans. Se'n diu també la Cova Fonda.

23. Prové del Mas del Toio, sota el Cingle del Puig i salta el Cingle de la Planota.

24. Escórrec que es forma sota la cinglera.

25. Prové de la cinglera de la Pena Blanca i es despenja entre el cingle de pedra esmoladora roja de davant de les Roixeles i el Mas del Calderon.

26. Ensensem que és el de la Coma Fonda. En una relació de 1847 es diu que el núm. 39 de les partides del comú del poble de la Riba «és en lo cingle de la Coma Fonda i en lo Torrent de les Cossioles».

27. Fa de partió entre els termes de la Riba i l'antic terme de Samuntà, avui en part afegit a Alcover i en part a Mont-ral.

28. Davalla de les Garrigues i el Mas de Noguers i de les immediacions de Rojals. Té com a principal afluent el Torrent dels Cups, que ve de la banda del Pinetell. Porta molt poca aigua, però la canal que ha obert en la muntanya és impressionant.

29. Un barranc davalla del Clot d'en Cubells, sota el Cingle del Puig i un altre de la Plana de Balaguer. El primer passa per la Font de la Costella i el Bosc del Xefle. El segon travessa el que havia estat Bosc del Renyínos. S'ajunten i formen el Barranc dels Tres Pilars, que constitueix una mena de vall suspesa damunt del riu Brugent. Es sec. Amb el nom de «Coma dels Tres Pilars» el trobem indicat en una escriptura de 1798.

30. Prové del Bosc de la Font del Pasqual i s'aiguabarreja amb el riu Brugent on hi ha les ruïnes del Molí dels Tresos. No porta aigua.

31. Davalla de les Garrigues i s'ajunta amb el Brugent als Pins Alts. No porta aigua.

32. Dues barrancades es formen a la Pena del Puig i al Bosc Gran. L'una troba origen en el famós Roquer, i l'altra a la banda del Pla de l'Artiga Vella. Aquesta darrera se'n dirà més avall la Rasa de la Font de Pasqual. Les dues

Els tolls del riu Francolí :

<i>El Toll de la Paret</i> ³³	lu tóll da la parèt
<i>El Toll Rodó</i> ³⁴	lu tóll rudó
<i>El Salt Gran</i> ³⁵	lu sàll gràn

Els tolls del riu Brugent :

<i>El Toll del Molí de l'Ombra</i> ³⁶	lu tóll dal mulí da l'ómbra
<i>El Toll de la Resclosa del Raullet</i> ³⁷	lu tóll da la rasclòsa dal raulèt
<i>El Toll dels Tres Termes</i> ³⁸	lu tóll dals trèss térmass
<i>El Toll de la Dona</i> ³⁹	lu tóll da la dòna
<i>El Toll de l'Home</i> ⁴⁰	lu tóll da lòma
<i>El Toll del Molí dels Tresos</i> ⁴¹	lu tóll dal mulí dals trèssus
<i>El Toll del Recó</i> ⁴²	lu tóll dal racó
<i>El Toll del Xeco</i> ⁴³	lu tóll dal txècu
<i>El Toll dels Paperers</i> ⁴⁴	lu tóll dals paparers
<i>El Toll de l'Ofegat</i> ⁴⁵	lu tóll da lufagàt
<i>El Toll de la Dútxa</i> ⁴⁶	lu tóll da la dútxa
<i>El Toll de la Roca de Rossell</i> ⁴⁷	lu tóll da la ròca da russèll

branques s'ajunten al Cau del Guix, a tocar del Castelló i de la Cadireta. Després el barranc recull la Rasa de la Roca Fesa i s'ajunta amb el Brugent vora can Pere Mari.

33. Sota el Recó del Ciment, a l'entrada de l'Estret. En una anotació que trobem als llibres municipals, referent a l'any 1763, es diu: «Se ha pagat per la Paret de l'Estret per haver-se'n dut lo riu la que hi havia».

34. Format per la Resclosa del Manxes dins de l'Estret. Té una pedra al mig.

35. Sota la Ràpita. Fou aprofitat per apaiar-hi el dispositiu per a aforar el cabal. En dir el «Salt Gran», hom entén el toll que origina al seu damunt.

36. Sota el molí del mateix nom, ja dins del terme de Mont-ral.

37. No és l'entollament produït per la resclosa que hom anomena «la Peixera», sinó el toll originat per la caiguda de l'aigua sota la resclosa. Es a tocar del terme de la Riba.

38. A l'aiguabarreig del Torrent del Rull. Hi conflueixen els termes de la Riba, Rojals i Mont-ral.

39. Vora el Toll de l'Home. S'hi va ofegar una dona.

40. Immediat als Molins de Figuerola. S'hi va ofegar un home.

41. Vora el molí que li dona nom.

42. En diuen també «el de les Ninfes».

43. Vora la font del mateix nom.

44. Damunt de la Resclosa dels Paperers, sota els Masets.

45. S'hi va ofegar una persona.

46. Es cloït per un desnivell, pel qual salta l'aigua. El rocam forma un coval al seu costat.

47. Sota la gran roca que li dona el nom.

<i>El Toll de la Font de la Teula</i> ⁴⁸	lu tóll da la fòn da la tèula
<i>El Toll dels Alemanys</i> ⁴⁹	lu tóll dals alamàns
<i>El Toll de la Porta</i> ⁵⁰	lu tóll da la pòrta
<i>El Toll dels Amics</i> ⁵¹	lu tóll dals amics
<i>El Toll de la Benitxa</i> ⁵²	lu tóll da la banítxa
<i>El Toll del Pandola</i> ⁵³	lu tóll dal pandòla
<i>El Toll del Cementiri o de la Palanca</i> ⁵⁴	lu tóll dal samantíri o da la palànca
<i>El Toll del Nogueret</i> ^{54a}	lu tóll dal nugarèt

Les rescloses del riu Francolí:⁵⁵

<i>La Peixera del Manxes</i> ⁵⁶	la paixéra dal màntxas
<i>La Peixera de cal Ferrer</i> ⁵⁷	la paixéra da càl farré
<i>La Peixera</i> ⁵⁸	la paixéra

48. Pren nom de la font veïna. Se'n diu també «Toll de la Perdiu».

49. Al Molí de la Roca un temps hi hagué instal·lada la fàbrica d'objectes d'alumini de l'empresa «La Hispano Suïza», els propietaris de la qual són de nacionalitat suïssa. Tots els treballadors especialitzats eren de la mateixa nacionalitat. Per al poble eren, però, alemanys. Aquest toll era el seu lloc preferit per a banyar-se.

50. Sota el Molí del Mas.

51. Aigües avall de la Font del Mas. Ha estat apariat per l'entitat «Amics de la Riba» per a piscina infantil. Es també conegut per Toll de la Font del Mas.

52. Sota el Molí de Carbó. La Benitxa fou una masovera del molí. Sembla segur que abans se'n devia dir Toll del Molí de Carbó.

53. Pren el nom de l'arrendador de les terres riberenques.

54. Situat sota el cementiri.

54a. Era sota la parada de l'Atzerà, on comença la sèquia de la Farinera. La riuada de Sant Lluç (1930) el va fer desaparèixer.

55. Avui s'utilitzen indistintament el mot «resclosa» i el mot «peixera», amb predomini d'aquest darrer. Els vells diuen exclusivament «peixera», el qual mot sembla que designa ensems la resclosa i l'entollament que origina al seu damunt, el qual no es confon mai amb un toll natural.

56. Situada al mig de l'Estret, entre el Molí del Sulfuro i el pont del ferrocarril. La sèquia ha estat destruïda per la carretera. Duia el cabal al Molí del Manxes.

57. Es anomenada també «la Peixera de Sota el Pont» i també «de cal Cisquet» i abans «de cal Ventura». Es immediata al pont que inicia la carretera de Farena. Damunt de la carretera de Reus, la casa més propera és «cal Cisquet carter». Porta l'aigua a l'antic taller-molí del Ventura, transformat en taller mecànic pel seu actual propietari, Josep Besora, conegut per «Torrodà» i també per «el ferrer». Aquest darrer nom es donava també al Ventura que havia tingut abans el molí.

58. Està situada entre el pont de pedra «del poble» i el Molí dels Capellans. Embassa l'aigua gairebé fins a tocar el pont. Deriva el cabal vers el Molí dels

*La Peixera de la Paperera*⁵⁹

la paixéra da la papaléra

Les rescloses del riu Brugent :

*La Peixera del Raulè*⁶⁰

la paixéra dal raulèt

*La Peixera del Molí del Mi-
quel*⁶¹

la paixéra dal mulí dal miquèl

*La Peixera dels Paperers*⁶²

la paixéra dals paparés

*La Peixera del Molí del Mas*⁶³

la paixéra dal mulí dal màs

Els estrets o engorjats dels rius :

*El Forat de la Riba*⁶⁴

lu furat da la ríba

*L'Estret*⁶⁵

lastrèt

*Els Pins Alts*⁶⁶

lus pinzàls

*L'Estret del Nebot*⁶⁷

lastrèt dal nabót

Capellans, el de la Roca i els de les Roixeles. En el segle passat en deien «la Peixera del Molí de la Roca» i va ésser acabada el mes d'agost de 1853.

59. Es sota els Molins de les Roixeles. Deriva el cabal vers la Paperera de Picamoixons, les hortes de la Plana i el caseriu del Mas del Groc.

60. Deriva l'aigua vers els Molins de Figuerola. Es mig del terme de Mont-ral, mig del de Rojals, a pocs metres de l'indret on aquests confronten amb el de la Riba.

61. Deriva l'aigua vers el Molí de la Font Gran o del Miquel. Abans era construïda vora el Molí dels Tresos, però l'aiguat de Sant Lluç (1930), es va endur la resclosa i la sèquia. L'any 1945 els fabricants de la Riba van adquirir mancomunadament el Molí de la Font Gran i van construir la petita presa actualment situada als Pins Alts.

62. Condueix l'aigua vers la sèquia dels Paperers o del Poble. Està construïda sota els Masets.

63. Es molt petita i per un costat recolza en les terres del Molí del Mas i per l'altre en l'illa anomenada «els Dos Riuets».

64. Des del Camp de Tarragona hom veu una llarga barrera de muntanyes que tanquen la comarca pel nord. Entre Puig de Marc i Puigcabrer fan un trau, per dins el qual passen el riu Francolí, el ferrocarril de Lleida i la carretera. Allò, per a la gent del Camp, és el «Forat de la Riba», el qual nom. no indica concretament el congost, sinó l'obertura cara a la plana.

65. En termes generals hom entén per Estret de la Riba tot el congost que comunica la Conca de Barberà i el Camp, dins el qual s'aiguabarregen els rius Francolí i Brugent i on es troba el poble de la Riba. Però per als ribetans l'Estret és concretament el fragment del congost obert pel riu Francolí immediat al pont del ferrocarril, és a dir, de cal Faldilles al Molí del Sulfuro.

66. Es l'indret d'aiguabarreig del Brugent i el Torrent de la Llacera. Un temps contenia una pineda alterosa, bona part de la qual es va utilitzar a mitjan segle passat per les grans encavallades de la Fàbrica del Roig.

67. Està entre la Font Grossa i el Molí de l'Ombra en el riu Brugent, fora del terme de la Riba, però molt freqüentat per la gent del poble.

Les illes :

*Els Dos Riuets*⁶⁸

lus dós riuèts

*El Riuè*⁶⁹

lu riuèt

Els guals i les passeres del riu Brugent :⁷⁰

*La Palanca de cal Jan*⁷¹

la palànca da càl tjàn

*Les Passeres de cal Jan*⁷²

las passéras da càl tjàn

*La Palanca del Molí de les Truites*⁷³

la palànca dal mulí da las trútxas

Les Passeres de la Font del Mas

las passéras da la fòn dal màs

*La Palanca de la Font del Mas*⁷⁴

la palànca da la fòn dal màs

*La Palanca dels Solans*⁷⁵

la palànca dals sulàns

*Les Passeres del Cementiri*⁷⁶

las passéras dal samantíri

68. Es un espai que conté una bassa i unes parades d'avellaners al bell mig del riu Brugent, entre la Font de la Teula i el Molí del Mas, davant de cal Pere Marí. El Brugent forma dues branques i serve el conreu esmentat entre ambdues, que s'ajunten vora el Molí del Mas.

69. Espai cultivat, posat al mig del llit del riu Brugent, sota la Resclosa dels Paperers. A banda i banda el riu ha excavat el llit entre roques i ha deixat alta aquesta llenca cultivada.

70. Hom entén per «passeres» unes pedres convenientment col·locades al mig del corrent per a facilitar el pas del riu i per «palanca» un o més taulons posats en forma de pont entre les dues vores de riu. Generalment hi ha les passeres per als dies de corrent normal i al costat es disposa la palanca tan enlairada com sigui possible. Aquesta es ferma amb cadenes i es fixa damunt pilars, als quals cal ascendir per mitjà d'uns graons. S'utilitza solament en dies de riuada.

71. Es davant del molí, entre aquest i el mur de la carretera de Farena. La gent de «la muntanya» en diuen de «ca la Jana».

72. No són ben bé davant de cal Jan, sinó a l'indret on el vell camí que acaba de deixar la carretera travessa el riu Brugent. Allí hi havia les Coves del Jan o de la Jana.

73. Ha desaparegut. En quedar deshabitat el Molí de la Font Gran, va ésser abandonada. En endur-se-la l'aiguat de Sant Lluç, no es va reconstruir.

74. Està davant de la Pedra Relliscosa i va a la font i al Molí del Mas. Se l'han endut innombrables vegades els aiguats. Ara ha estat construïda tan alta, que només s'utilitza en casos excepcionals. Cal pujar uns estantissos graons per a aconseguir-la i no ofereix seguretat.

75. Al costat de les Passeres dels Solans hi havia hagut una palanca. Resten els estreps on era fermada. La darrera se l'ha enduta l'aiguat de Sant Lluç l'any 1930.

76. Són sota l'actual Cementiri i les utilitzen els vianants que van o vénen dels masos dels Solans. Abans eren les del camí de Rojals. Hom en diu també «les Passeres dels Solans».

Els guals i les passereres del riu Francolí:

*La Palanca del Salt Gran*⁷⁷ la palànca dal sàl gràn
*Les Passeres del Molí de la Roca*⁷⁸ las passéras dal mulí da la ròca

Les planes:⁷⁹

*El Pla de la Barraca*⁸⁰ lu plà da la barràca
*El Pla de les Forques*⁸¹ lu plà da las fórcas
*El Pla del Puig*⁸² lu plà dal púig
*El Pla de la Magina*⁸³ lu plà da la magina
*La Plana de Balaguer*⁸⁴ la plàna da balagué
*La Planota*⁸⁵ la planòta
*Pla de Grinyolers*⁸⁶ lu plà da grinyulés
*Pla de l'Artiga Vella*⁸⁷ lu plà da lartíga vélla^{87a}

Les partides de terra:

*Ametller*⁸⁸

77. Es troba entre dues lloranques molt esmolades per les aigües, sota el mur que es va construir per aforar el riu, al peu del terraplè de la Ràpita.

78. Les utilitza el camí que, passat el Molí de la Roca, travessa el riu per anar als «Olivers del Gomà».

79. El mot és aplicat en sentit molt relatiu. Dins del terme de la Riba no hi ha terres planes en un sentit absolut.

80. Partida de terra que figura a la recana de 1818, segons el text de l'Arxiu Municipal.

81. Damunt de l'estació del ferrocarril, vora la Ràpita, on ara hi ha la rajoleria anomenada «la Bòbila». Figura en les escriptures notariales vuitcentistes i en el cens de riquesa de 1818.

82. Calma calcària del cim del Puig, que conté terres de sembra, garriga i una masia.

83. Situat a la calma del Puig, damunt del Cingle del Roquer de Semon, partint amb la finca del Puig.

84. Es un extens vessant ondulat amb tendència a planejar, situat damunt dels cingles de davant dels Molins de Figuerola, entre els torrents d'en Rull i dels Tres Pilars. Un temps havia estat cultivat i és tot travessat de margenades que ara es desfan. No arriba a fer-s'hi bosc i és ple d'argelagues. Conserva més o menys arruïnades unes quantes barraques de pedra seca. Havia estat terra comunal.

85. Sota el Serret del Barbet, per la banda del Francolí. Corona la partida de Vallabrigues amb la seva cinglera.

86. És al Bosc Gran.

87. És un petit espai situat a la banda de ponent del Bosc Gran.

87a. Anotem la tendència entre els vells de la localitat a pronunciar la *v* com a bilabial (*b*), mentre que els joves, probablement per influència del parlar de Valls, la pronuncien com a labiodental (*v*).

88. Són les parades immediates al Molí del Siurana o del Jaume-el-Mas, des de la Costa Alta al Torrent de les «Escometes». Figura en escriptures notariales antigues, en les quals trobem escrit: «Admetllé».

<i>Ascó</i> ⁸⁹	
<i>Barrancs</i> ⁹⁰	
<i>Cabanyanetes</i> ⁹¹	<i>cabanyanètas</i>
<i>Cantaduella</i> ⁹²	<i>càntaduèlla</i>
<i>Casals</i> ⁹³	
<i>Cingles</i> ⁹⁴	<i>cínglas</i>
<i>Colomers</i> ⁹⁵	
<i>Collet</i> ⁹⁶	
<i>Darrera els Molins</i> ⁹⁷	<i>radérais mulíns</i>
<i>Dues Aigües</i> ⁹⁸	<i>dósàiguas</i>
<i>El Castelló</i> ⁹⁹	<i>lu castalló</i>
<i>El Cementiri</i> ¹⁰⁰	<i>lu samantíri</i>
<i>El Mercader</i> ¹⁰¹	<i>lu marcadé</i>

89. Figura a la necana de 1862.

90. Figura a diversos censos de riquesa vuitocentistes (1818-1868). Hi havia a la partida tres molins. Sospitem que es tracta del riu Brugent.

91. Es abans d'arribar al Mas de Besora, tot eixint de la partida dels Masos. Secà. El trobem en vells censos de riquesa.

92. Al Puigcabrer. Secà. Declivi amargenat plantat d'olivers al peu de la cinglera. Possiblement el nom ve del cingle. Sembla que devia aplicar-se com a renom a la família d'un antic propietari arruïnat, puix quan hom es fa esquiú per al treball es diu: «Faràs la fi de cal Cantaduella», que s'ha anat pervertint fins al modisme «Te n'aniràs a cal Cantaruella».

93. Se'n deia també Casalots. L'ocupen avui els molins dels Camps, Garreta i Bessó. Regadiu. Figura en vells censos de riquesa i antigues escriptures notariales.

94. En una escriptura de 1866 llegim «una pieza de tierra plantada de viña y olivos en la partida de Singles y Pujol o Coma Fonda» i en un inventari de la mateixa data: «partida de Singlas y Pujol conocida vulgarmente por Coma Fonda». D'una altra escriptura de 1870 sembla poder-se deduir que es tracta de l'actual partida dels Masos i en un altre, referent a cal Masiet, llegim: «casa en Cap de Riba partida llamada Singles».

95. En velles escriptures trobem el nom «Colomís». En formava part el molí-casa núm. 27 de la Costa Alta. Regadiu.

96. Terres immediates al Collet de Català, entre Vallabrigues i les Costes del Calderon. Secà. Figura en velles escriptures.

97. Horts darrera els molins de la Costa Alta. Trobem el nom a les necanes del segle passat. Possiblement és el que avui en diuen la Canemassa.

98. Figura al cens de riquesa de 1862.

99. Extens oliverar de parades amargenades, entre la Font de Pasqual i la Carretera de Farena, immediat a la Cadireta. Secà.

100. Forma les terres veïnes a la Font del Blai. Regadiu.

101. Figura en totes les velles escriptures i és situat darrera la Fàbrica del Roig. Hom diu si s'hi havia fet mercat en una era que hi havia hagut. En pergamins de l'any 1556 «in dicto termino de la Riba, in parte vocata los Terrés del Tros de Mercader» i «in termino de la Riba, dicto lo Tros d'en Mercader». En un altre pergami de 1566 s'escriu «en la part anomenada los Terrés del Tros de Mercader».

<i>El Morer</i> ¹⁰²	lu púig
<i>El Planet</i> ¹⁰³	lus clòts
<i>Els Ponts</i> ¹⁰⁴	
<i>El Puig</i> ¹⁰⁵	lus màsus
<i>Els Clots</i> ¹⁰⁶	lus sulàns
<i>Els Colls</i> ¹⁰⁷	la canyamassa
<i>Els Masos</i> ¹⁰⁸	la creu
<i>Els Solans</i> ¹⁰⁹	la plana de balagué
<i>La Canemassa</i> ¹¹⁰	la ròcafèsa
<i>La Creu</i> ¹¹¹	lasascumètas
<i>La Plana de Balaguer</i> ¹¹²	las còstas
<i>La Roca Fesa</i> ¹¹³	lasasfòsses
<i>Les Cometes</i> ¹¹⁴	
<i>Les Costes</i> ¹¹⁵	
<i>Les Fosses</i> ¹¹⁶	

102. Figura en una escriptura de 1751, en la qual també es parla del «camí del Moré». També figura a la recana de 1818.

103. Figura a la recana de 1818.

104. Figura al cens de riquesa de 1862.

105. En la seva major part està formada per la finca del Puig, al cim d'aquesta muntanya. Terra de pastura.

106. Als Artigons. Hom diu Clot del Penó, Clot del Santo, el Clot Pedregós, etc.

107. Nom que es troba en velles escriptures notariales. Sembla que deu ésser la mateixa partida dels Collets.

108. Partida centrada pel Corral de l'Agnet. Secà.

109. Està a la banda esquerra del riu Brugent i conté una gran graonada de parades d'horta que van de sota el Cingle de la Serra fins al llit del riu.

110. Petits paredons damunt del Mas del Vent i als darreres de cal Gomà i cal Bessó. En una escriptura notarial de 1774 trobem anotat el nom correcte que sembla derivar del cultiu del cànem. Avui hom en diu «la Canyamassa».

111. Es la partida de l'antiga Creu de Siurana, en el vell camí de la Riba a Picamoixons. A la part més alta del camí encara hi ha el fus de la creu, el qual es projecta arrencar per a reconstruir-lo a l'Era de la Guineu.

112. Declivi que davalla de la Coma de Gràcia vers els cingles de damunt el riu Brugent, entre els torrents d'en Rull i dels Tres Pilars. Un temps estava cultivat. Era terra comunal. Secà i avui solament terra de pastura.

113. A continuació de les Hortasses, des del Barranc de la Cadireta fins a les Piques. Regadiu.

114. Graonades immediates al Barranc de les Cometes, aiguavessant directe del riu Francolí, cara a la Ràpita, però a la banda del poble. Trossos de secà i de regadiu.

115. Són damunt de la Roca Fesa entre els camins de la Font de Pasqual i de Prades (actual Carretera de Farena). Avui se'n diu sovint les Costes de l'Atzerà. En velles escriptures trobem «la Costa de la Jonsa».

116. Partida que figura en els censos de riquesa del segle passat confinant amb el terme d'Alcover per la banda de la Plana. Hi figuren alguns propietaris de Picamoixons. Havien d'ésser els «penjats» de sota el Mas de Paüller.

*Les Guixeres*¹¹⁷
*Les Hortasses*¹¹⁸
*Les Moles*¹¹⁹
*Les Roixeles*¹²⁰
*Horts del Davant*¹²¹
*Pujol*¹²²
*Riu*¹²³
*Vallbríques*¹²⁴

las guixéras
las urtàssas
las mòlas
las ruixèlas
lusòrs dal davàn
lu puijòl
lu riu
Vàllabrígas

Les finques i els masos :

*El Mason*¹²⁵
*Els Masets*¹²⁶
*La Closa*¹²⁷
*Mas de Besora*¹²⁸
*Mas de Català*¹²⁹

lu masón
lus masèts
la clòsa
lu màs da basòra
lu màs da català

117. Terres en gran part malmeses per la carretera i el ferrocarril de Reus a Montblanc, situades damunt el Molí dels Capellans i centrades pels Forns, immediats a la via del ferrocarril.

118. Entre la Carretera de Farena i el riu Brugent. Bella extensió d'horta regada per la Sèquia de la Font Gran, formada per belles parades amargenades que s'estenen entre la Cadireta i els Masets.

119. Damunt del Pont del Sena, en el vessant inferior del Puigcabrer. Confina amb la partida de la Creu i tal vegada s'hi confon. Secà.

120. Es l'extens oliverar situat entre la carretera de Picamoixons i el riu Francolí, enllà del Pont del Sena. Dóna nom a uns molins. Hem sentit pronunciar també «les uixelles».

121. L'hem trobat també indicada amb el nom «Davant los Molins». Són les parades d'horta dels moliners de la part superior de la Costa Alta.

122. Al serret que porta aquest nom.

123. Al llit del Francolí, davant de les Roixeles. Figura a la recana de 1862. Sembla que és la partida de «les vinyes de la Costa de l'Olivar» on hi ha la «vinya del Riu» que trobem en velles escriptures notariales.

124. Al vessant que va del Cingle de la Planota al riu Francolí. En pergamins del segle XVI trobem «in parte vocata de Valabrigues» (1556) i «in parte vocata les Valebríques» (1544). Al dors del pergami de 1556 un notari setocentista va escriure «Vall Abridgas».

125. Masia en els Solans, immediata a la Closa i la masia del Lladó. Terme parroquial de la Riba i municipal de Vilaverd.

126. Situat a la dreta del vell camí de Prades, damunt de la Resclosa dels Paperers i de l'indret conegut per Molí Esmolador. En una escriptura feta davant del rector de Vilaverd l'any 1668 s'indica amb el nom «lo Maset i las Comas» i en un padró de població de 1880, en diuen «Masets del Roig».

127. Edifici situat a la confluència del Camí de Mas Solans i el del Mas de Fuster, immediat a la Masia del Lladó i a la Palanca de Mas Solans, davant del Cementiri. Terme parroquial de la Riba i municipal de Vilaverd.

128. Sota el Cingle del Puig.

129. Masia als Solans que forma veïnat amb el Mas de Renyínós, entre

<i>Mas de Déu o de l'Esquerra</i> ¹³⁰	lu màs da déu o da lascarrá
<i>Mas de Feixuc</i> ¹³¹	lu màs da faixúc
<i>Mas de Ferrer</i> ¹³²	lu màs da farré
<i>Mas de Fuster</i> ¹³³	lu màs da fusté
<i>Mas de la Font de Pasqual</i> ¹³⁴	lu màs da là fòn da pasquàl
<i>Mas de l'Estevania</i> ¹³⁵	lu màs da lastavanía
<i>Mas de la Pena Blanca</i> ¹³⁶	lu màs da la pèna blànca
<i>Mas de Cagabanyot</i> ¹³⁷	lu màs da càgabanyòt
<i>Mas de Calderon</i> ¹³⁸	lu màs da caldarón
<i>Mas de Paüller</i> ¹³⁹	lu màs da pagullé
<i>Mas de Renyínos</i> ¹⁴⁰	lu màs da ranyinós
<i>Mas de Sant Pare</i> ¹⁴¹	lu màs da sàm pàra
<i>Mas de Toio</i> ¹⁴²	lu màs da tòiu
<i>Mas del Vent</i> ¹⁴³	lu màs dal vén

el Mas de Fuster i el dels Solans, damunt de l'antic camí de Rojals. Terme eclesiàstic de la Riba i municipal de Vilaverd.

130. Vora el Mas de Ferrer, damunt del Cingle de l'Hostal del Badejo. Està ensorrat.

131. Figura a la recana de 1818.

132. Gran masia sota els cingles de la Serra Gran del Puig, mirant vers la plana del Camp de Tarragona. Es a l'extrem del terme per la banda d'Alcover.

133. Masia sota els Cingles dels Solans o de la Serra, mirant el riu Brugent, damunt d'una graonada de parades que ascendeix des del llit del riu. Terme parroquial de la Riba i municipal de Vilaverd.

134. Masia immediata a la Font de Pasqual, arran del camí.

135. L'hem sentit anomenar també Mas del Sant Pare de Baix i darrerament se'n diu el Mas de l'Estenis. Es immediat a la carretera de Reus a l'altra banda del pont d'Alcover, damunt del riu Francolí.

136. Figura a la recana de 1818.

137. Sota la Pena Blanca i damunt del Mas del Sant Pare de Dalt. Està enderrocant.

138. Damunt del riu Francolí, sota la Pena Blanca. Està esbalmat (diuen «esbalcat» i també «escagassat»). En el cens de 1860 donava nom a una partida de terra, la qual sembla que comprenia els masos del Sant Pare i de Cagabanyot amb les altres finques del terme, enllà de Vallabrigues i el Collet de Català.

139. Al vessant del Puig, mirant el Camp, a la banda del riu Francolí i a l'esquerra del camí que va de la Riba al Mas de Ferrer. Hem sentit també pronunciar «Puollé» i «Pugullé». Podria ésser Pau Oller?

140. Als Solans; forma veïnat amb el Mas de Català.

141. Vora el límit del terme per la banda de Picamoixons, damunt del riu Francolí i de la carretera de Reus. Hi ha el Mas del Sant Pare de Dalt i el Mas del Sant Pare de Baix. D'aquest últim, darrerament se n'ha dit Mas de l'Estenis.

142. Al vessant del Puig, en el camí que va de la Riba al Mas de Ferrer.

143. Situat entre la Canemassa i el riu Brugent, a la banda contrària de la Font del Mas. En un padró d'habitants del segle passat se'n diu Mas de Semon.

<i>Mas Solans</i> ¹⁴⁴	lu màs sulàns
<i>Masia del Biosca</i> ¹⁴⁵	la masía dal biòsca
<i>Masia del Cartenyà</i> ¹⁴⁶	la masía dal cartanyà
<i>Masia del Morero</i> ¹⁴⁷	la masía dal muréru
<i>Masia del Pare Miquel</i> ¹⁴⁸	la masía dal pàra miquèl
<i>Masia del Santo</i> ¹⁴⁹	la masía dal sàntu

Les pedreres:

<i>La Pedrera</i> ¹⁵⁰	la padréra
<i>La Pedrera del Cardús</i> ¹⁵¹	la padréra dal cardús
<i>La Pedrera de l'Estació</i> ¹⁵²	la padréra da lastació
<i>La Pedrera del Torres</i> ¹⁵³	la padréra dal tórras
<i>La Pedrera de la Creu</i> ¹⁵⁴	la padréra da la crèu
<i>La Pedrera Nova</i> ¹⁵⁵	la padréra nòva

Els molins del riu Francolí:

<i>Molí de l'Estret</i> ¹⁵⁶	lu mulí da lastrèt
--	--------------------

144. Gran masia, pel mig de la qual passa l'antic camí de Rojals a l'esquerra del riu Brugent. Està sota els Cingles dels Solans i presideix un bell granament de parades amargenades. Terme eclesiàstic de la Riba i municipal de Vilaverd.

145. Al final del carrer del Pagès, més enllà de la Torre, entre la Carretera de Cap-de-Riba i els Cingles de l'Espenador. N'hem sentit a dir també, als vells, la Masia de la Matgessa i Masia de Casamont. Ara se'n diu més aviat la Masia del Pau de les Cabres.

146. Petit edifici aclofat en unes parades sota el portell de la Garriga. Terme eclesiàstic de la Riba i municipal de Vilaverd.

147. Està damunt del riu Francolí, en un serradet entre el Torrent de les Cometes i el de la Coma Fonda.

148. Davant del cementiri, a la riba del Brugent i fent veïnat amb el Mason i la Closa. El Pare Miquel fou un frare exclaustat de Poblet que hi va viure des de l'exclaustració fins a la seva mort. Avui és més coneguda per Masia del Torres i també del Lladó.

149. Damunt del Torrent de les Cometes, a tocar del Retomb del Calderer en la Carretera de Cap-de-Riba.

150. La trobem indicada l'any 1818. També en una relació de terres comunals de 1847 figura com el tros núm. 49. Era vora el camí de la Font del Feinat i n'estreien saló.

151. Damunt de la carretera de la Riba a Picamoixons, a l'arrencada del Camí de la Creu.

152. Al Cingle del Barbet. Actualment és coneguda simplement per la Pedrera. En treuen pedra esmicolada per a la via del ferrocarril.

153. És coneguda també per la Pedrera de la Cadireta. Algú en diu Pedrera del Guix. És immediata al Castelló.

154. A la Creu de Siurana. Amenaça de socavar allò que queda de la creu.

155. Està damunt de la via del ferrocarril, immediata a la Caseta de Més Avall.

156. Situat dins el terme municipal de Montblanc, a un centenar de metres

<i>Molí del Manxes</i> ¹⁵⁷	lu mulí dal màntxàs
<i>Molí o Taller del Ventura</i> ¹⁵⁸	lu mulí o tallé dal vantúra
<i>Molí dels Capellans</i> ¹⁵⁹	lu mulí dals capallans
<i>Molí de Català</i> ¹⁶⁰	lu mulí da català
<i>Molí de la Roca</i> ¹⁶¹	lu mulí da la ròca
<i>Les Roixeles</i> ¹⁶²	las ruixèlas

Els molins del riu Brugent :

<i>Molí del Pinetell</i> ¹⁶³	lu mulí dal pinatéll
<i>Molí de l'Heura</i> ¹⁶⁴	lu mulí da lèura

de les cases de la Riba. Venint de Vilaverd es troba el molí immediatament abans d'entrar a l'Estret, entre el riu i la carretera. Actualment se l'anomena també Sulfuro, puix que fa una trentena d'anys contenia una instal·lació per a extreure oli del pinyol d'oliva. Darrerament havia contingut una petita instal·lació hidro-elèctrica per a obtenir lleixiu.

157. A tocar del pont damunt del riu Francolí, situat a l'inici de la Carretera de Farena o que «puja al poble». Darrerament havia fet de taller mecànic. La carretera de Reus a Lleida passa per les seves portes. Per la banda del riu conserva senyals de l'antiga roda hidràulica. Hi van morir unes persones llavors de l'aiguat de Santa Tecla de l'any 1874.

158. Actualment taller mecànic de J. Besora. Hom en diu el taller del Torrodà i també del Ferrer.

159. Avui tothom coneix per Molí dels Capellans aquell que sempre havia estat anomenat Molí de Català. El veritable Molí dels Capellans era situat entre el riu Francolí i el veritable Molí de Català. El nom li provenia d'haver estat durant molts anys propietat de la comunitat de preveres d'Alcover. Se'l va emportar l'aiguat de Santa Tecla.

160. A continuació del Secanet, entre aquest i el Molí de la Roca. Pren el cabal de la Resclosa o Peixera, situada sota la Ràpita. Avui tothom l'anomena Molí dels Capellans.

161. Entre el Molí del Català i els de les Roixeles. Es val de la mateixa sèquia que el Molí dels Capellans. Està en ruïnes, sota la via del ferrocarril. Hom diu que rep el nom d'una gran roca posada entre el molí i el riu. Es diu que les riuades baten contra aquesta roca i salven el molí. Havia contingut una fàbrica de filats, després una de teixits i darrerament la fàbrica d'objectes d'alumini La Hispano Suiza.

162. Dos molins i una masia formaven d'antic un petit veïnat entre la carretera de Reus a Lleida i el riu. Presideixen una extensió d'olivars. Avui els edificis són unificats i pertanyen tots a un sol propietari. Havien contingut una fàbrica de filats i dues de paper i darrerament una de sola de velluts de cotó, i ara s'hi fa lleixiu pel procediment hidro-elèctric. En el cens de 1860 s'indiquen «les Roixeles de Més Amunt» i «les Roixeles de Més Avall». Ens sembla que el nom, molt corromput, en el seu origen podia fer alguna referència a la rojor del gran cingle de l'altra banda del riu format de pedra esmoladora o saldo vermell (conglomerats i pedra sorrenca roja del triàsic inferior).

163. Situat al fons del lleu eixamplament que presideixen els masos de Cabrera, a l'esquerra del riu. En el cens de 1860 figura com a molí fariner. Actualment serveix de masia. Pertany al terme de Rojals.

164. Immediat a l'anterior, i com ell s'aprofita de l'aigua de la Font Grossa. Pertany al terme municipal de Rojals.

<i>Molí del Costa</i> ¹⁶⁵	lu mulí dal còsta
<i>Molí del Suè</i> ¹⁶⁶	lu mulí dal suè
<i>Molí de l'Ombra</i> ¹⁶⁷	lu mulí da lómbra
<i>Molins de Figuerola</i> ¹⁶⁸	lus mulíns da figaròla
<i>Molí del Jan</i> ¹⁶⁹	lu mulí dal jàn
<i>Molí dels Tresos</i> ¹⁷⁰	lu mulí dels trèsus
<i>Molí de la Font Gran</i> ¹⁷¹	lu mulí da la fòn gràn
<i>Molí Esmolador</i> ¹⁷²	lu mulísmuladó

165. Està situat a la dreta del riu i pertany al terme municipal de Mont-ral. Està en ruïnes. Aquest molí i els dos anteriors, encara que no figurin dins del terme municipal de la Riba, són indrets de molta freqüentació pels habitants del poble i pas obligat per anar a la Font Grossa.

166. Està completament ensorrat. Està dins de l'Estret, entre la Font del Ferreró i l'exemple del Molí de l'Ombra. Pertany al terme municipal de Mont-ral.

167. Està a l'entrada del petit congost que forma el Cingle de Roquerols, aigües amunt de la Resclosa del Raulet. Es troba a la partida «Ample de les Illes» del municipi de Mont-ral, però és propietat dels fabricants de la Riba. En escriptures del segle passat el trobem indicat «Molí de Muntané».

168. Hom diu Molins de Figuerola, per tal com n'hi havia dos. Un d'ells, situat a tocar el riu, era el Molí Vell. Ara encara resta en peu el gran edifici que va substituir els molins antics ensorrats per una riuada. A l'extrem nord té arredossats els murs de la Capella de Sant Domènec. Darrerament contenia una fàbrica d'electricitat que tenia el contracte de la llum pública de la Riba. La maquinària va ésser traslladada al Molí del Fort; situat aigües amunt, i ara proveeix de llum Farena. L'església i el molí amenacen ruïna. Pertanyen al terme municipal de Rojals, per bé que la riba del riu, davant del molí, és terme de la Riba. En el nomenclàtor oficial de 1860 figura com a «aldea». Hi residia un capellà, el sosteniment del qual anava a càrrec del propietari dels molins.

169. Està situat a uns dos-cents metres de l'anterior, en el lloc on s'ajunten el riu Brugent i el Mal Torrent. També pertany al terme municipal de Rojals, puix que el riu parteix amb el terme de la Riba i el Mal Torrent amb el de Vilaverd. Se'n diu també Molí de la Jana. Una escriptura de 1872 posa Chana.

170. Rep aquest nom perquè pertanyia a tres propietaris que partien guanys i pèrdues a parts iguals o sigui a terços. Va ésser derrocat per l'aiguat de Santa Tecla, l'any 1874. Hi va morir un dels propietaris. Aleshores el molí encara funcionava com a fàbrica de paper i després de l'aiguat no es va reedificar. Prenia l'aigua vora les desaparegudes Balmes del Jan.

171. El molí paperer de la Font Gran s'anomena també Molí del Miquel o Molí de les Truites. Aquest darrer nom prové d'haver contingut, en el primer quart del present segle, un establiment de piscicultura. Es terme municipal de Vilaverd i parroquial de la Riba. Una escriptura que hem consultat del segle passat li dona el nom de «Molí del Vistú».

172. No queda cap rastre, damunt del terreny, d'haver-hi hagut cap edifici en el lloc anomenat Molí Esmolador, situat sota els Masets, vora l'actual Resclosa dels Paperers. Podia aprofitar el cabal de la Font Gran exclusivament. L'hem sentit anomenar alguna vegada Molí de la Pólvora, puix sembla que s'hi havia molt pólvora. El nom de Molí Esmolador podria venir d'haver-s'hi esmolat lloses de pedra sense contenir cap edifici. En una escriptura de 1668 trobem: «i per davall de la Font Gran, ab la sèquia de la vila fins al Molí Esmoladó».

*Cal Pere Mari*¹⁷³
*Molí del Mas*¹⁷⁴
*El Molinet*¹⁷⁵
*Molí de Cardó*¹⁷⁶
*Molí de Pasqual*¹⁷⁷

càl péra mari
 lu mulí dal màs
 lu mulinèt
 lu mulí da cardó
 lu mulí da pasquàl

Les fonts :

*El Bassot*¹⁷⁸
*El Clot d'en Goda*¹⁷⁹
*El Pou del Puig*¹⁸⁰
*El Pouet*¹⁸¹
*Font de la Costella*¹⁸²
*Font de la Cova*¹⁸³

lu bassòt
 lu clòt dan góda
 lu póu dal puíg
 lu puèt
 la fòn da la custélla
 la fòn da la còva

173. Està situat davant dels Dos Riuets. Havia estat una fàbrica de paper i ara serveix de masia. Anava a prendre l'aigua a sota la Roca de Rossell i l'acondiua per mitjà d'una sèquia fins a la roda.

174. Es anomenat també Molí de la Font del Mas. Pertany al terme municipal de Vilaverd i parroquial de la Riba.

175. Es una petita construcció, on hi havia els cilindres de desfer la pasta del Molí del Mas. Situada molt alta damunt del riu, arran de la sèquia de regar dels Solans, aprofitava l'aigua d'aquesta sèquia per a estovar la pasta, la qual es duia amb matxos a baix, al Molí del Mas. Darrerament en deien les Arnes per haver contingut uns ruscs d'abelles.

176. Està mig enrunat, situat entre el camí de la Font del Mas i el riu. Recollia l'aigua a la sortida de la roda del Molí del Mas i, per una sèquia situada damunt l'actual Camí de la Font, mantenia el nivell de l'aigua fins a la seva roda. Actualment serveix de masia i darrerament hom l'anomenava «Mas de la Benitxa». Però aquest nom el temps el farà desaparèixer, puix que ha canviat darrerament d'estadants i de propietaris.

177. Està entre l'antic camí de Rojals i el riu, vora la Closa, davant del Cementiri. Va quedar en ruïnes després de l'aiguat de Santa Tecla (1874) i avui no en queda rastre. Fa ben pocs anys encara hi era visible l'anjub. Pertany al municipi de Vilaverd i a la parròquia de la Riba.

178. A la Garriga, damunt del Cingle de la Cova Colom. Es un bassiolet recobert amb lloses.

179. Dins d'una esquerdada surt una vena d'aigua que recorre una clariana entre roques enormes i una vegetació exuberant. L'aigua és conduïda per entre una mata d'alzines i blocs calcaris. Pertany als béns deixats per Josep Serra a la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis. A petició de l'Ajuntament de la Riba, sembla que serà destinat a parc públic.

180. Bassiol situat al cim de la calma del Puig de Marc, vora la masia. Es un entollament disposat dins d'un rústic aixopluc de pedra seca. Hom diu que, quan fa llevant, l'aigua sobrepaja els graons que hi donen accés.

181. A la Garriga.

182. Aigües avall del Clot d'en Cubells, a la barrancada que fa cap als Tres Pilars.

183. Al grup de dolls de la Font del Mas. S'independitza de les altres per rajar dins d'una balma, a la qual es davalla per uns graons. Bellament apareix amb bancs laterals per l'entitat «Amics de la Riba».

<i>Font de la Cullereta</i> ¹⁸⁴	la fòn da la cullarèta
<i>Font de la Gota</i> ¹⁸⁵	la fòn da la góta
<i>Font de la Mina</i> ¹⁸⁶	la fòn da la mína
<i>Font de la Miranda</i> ¹⁸⁷	la fòn da la mirànda
<i>Font de la Parada del Terrés</i> ¹⁸⁸	la fòn da la paràda dal tarrés
<i>Font de la Presa de Vallabrigues</i> ¹⁸⁹	la fòn da la prèsa da välla-brigas
<i>Font de la Teula</i> ¹⁹⁰	la fòn da la tèula
<i>Font de la Tosca</i> ¹⁹¹	la fòn da la tósca
<i>Font de les Animes</i> ¹⁹²	la fòn da lasànimas
<i>Font de les Turbines de la Fàbrica</i> ¹⁹³	la fòn da las turbínas da la fàbrica
<i>Font de l'Heura</i> ¹⁹⁴	la fòn da lèura
<i>Font de l'Hort</i> ¹⁹⁵	la fòn da lòrt
<i>Font de l'Isidró</i> ¹⁹⁶	la fòn da lasidró
<i>Font de Renyínos</i> ¹⁹⁷	la fòn da ranyinós
<i>Font de Vallabrigues del Valls</i> ¹⁹⁸	la fòn da välla-brigas dal valls
<i>Font de Barber</i> ¹⁹⁹	la fòn da barbé
<i>Font del Blai</i> ²⁰⁰	la fòn dal biài

184. A les terres del Siurana, sota la Carretera de Farena, vora el Corral del Quimet. S'ha perdut.

185. Davant de les Roixeles, al llit del riu Francolí.

186. Coneguda per la Mina o la Mina de Carbó. Es immediata al Molí de Carbó. Darrerament ha estat apariada i ornada amb rajoles que representen sant Antoni.

187. Als horts de cal Torres, sota la Plaça Major del poble.

188. Als Solans.

189. Dins de la rasa propietat de la família coneguda per «Mas de Fuster», a la partida de Vallabrigues.

190. Doll apariat al rec procedent del Clot d'en Goda.

191. A l'inici del Torment d'en Rull, a la partió de les finques de Gràcia i la Torra.

192. Brolla al llit del riu Brugent sota la capella del Cementiri.

193. Brolla al fons del pou de les turbines de l'edifici industrial conegut per la Fàbrica.

194. Sota la font del Copi, a la riba del riu Brugent.

195. En uns conreus de sota el camí abans d'arribar al Mas de Pauiller.

196. Davant de les Roixeles, als olivers de l'altra banda del riu Francolí.

197. Dins del poble, als baixos de cal Renyínos, al final del carrer sense sortida de Renyínos. Aquesta aigua, un temps, es va distribuir entre algunes cases del poble.

198. Fonteta amb una bassa, a la finca que havia estat de Josep Valls.

199. Situada una mica aigües amunt del pont del riu Brugent, davant el transformador, al llit del riu. Darrerament ha estat arranjada per l'entitat «Amics de la Riba».

200. Bellament apariada l'any 1949, situada molt a la vora del poble. Pro-

<i>Font del Bosc de Bessó</i> ²⁰¹	la fòn dal bòsc da bassó
<i>Font del Calmet</i> ²⁰²	la fòn dal calmèt
<i>Font de cal Calmet</i> ²⁰³	la fòn da càl calmèt
<i>Font del Camí</i> ²⁰⁴	la fòn dal camí
<i>Font del Conill</i> ^{204a}	la fòn dal cunill
<i>Font del Copi</i> ²⁰⁵	la fòn dal còpi
<i>Font del Feinat</i> ²⁰⁶	la fòn dal fanyàt
<i>Font del Gras</i> ²⁰⁷	la fòn dal gràs
<i>Font del Guarro</i> ²⁰⁸	la fòn dal guàrru
<i>Font del Llorer</i> ²⁰⁹	la fòn dal lluré
<i>Font del Mas</i> ²¹⁰	la fòn dal màs
<i>Font del Mas de Besora</i> ²¹¹	la fòn dal màs da basòra
<i>Font del Mas de Cagabanyot</i> ²¹²	la fòn dal màs da càgabanyòt

cedeix d'un desdoblament del cabal de la Font del Guarro, situada dins la closa de la parada immediata. Les terres superiors a la font, a darreries del segle passat, van sofrir un esllavissament que va originar que una part del cabal de la Font del Guarro sortís on hi ha la Font del Blai. Aleshores, però, era un simple bassiolet. Va començar a acudir-hi la gent del carrer de la Fàbrica a omplir càntirs amb un pot, aprofitant una margedada derruida per a davallar-hi, puix que no hi havia camí.

201.. Al Bosc del Bessó, al vessant de sota el Cingle del Puig, dins un arc rústec i a l'ombra dels pins.

202. A la Masieta del Calmet, damunt del Mas del Calderon, dins del terme de la Riba. Hi ha una altra Font del Calmet en una finca de la mateixa família a tocar de la Riba, però dins del terme de Montblanc. Vegeu nota 239.

203. Situada als darreres de la casa propietat de la família Calmet, al barri de la Carretera.

204. Al camí del Mas del Toio, poc abans d'arribar-hi.

204a. Brolla al llit del riu Brugent, entre el Cementiri i el Pont de la Carretera. Està canalitzada fins a la Farinera.

205. Brolla a l'esquerra del riu Brugent, davant del Molí de Cardó. El seu cabal és conduït vers els Masos de davant del Cementiri.

206. Damunt del riu Francofí, a la banda oposada del Molí dels Capellans.

207. Sota les parades del Rei, més enllà del Mas de Pauiller i abans de les ruïnes del Mas de l'Esquerrer.

208. Està dins de la parada de caf Besora. La seva aigua era conduïda fins al Molí del Guarro o del Besora.

209. Al Bosc Gran, al roquer.

210. Avui caldria dir Fonts del Mas. Fa una trentena d'anys, el lloc era un joncar, immediat al riu Brugent. Hom sabia que l'aigua brollava per diversos indrets, però no era recollida. L'any 1929, l'entitat «Foment del poble de la Riba», va conduir-la i va construir una pica amb tres magnífics dolls i una placeta. L'any 1950, l'entitat «Amics de la Riba» va urbanitzar l'indret i, a més dels tres dolls anteriors, va disposar unes altres tres fonts independents.

211. No fa doll, és un bassiol sota l'alzina del mas que li dona nom.

212. Entre la Font del Mas del Sant Pare i el Mas de Cagabanyot, sobre el Mas de Calderon.

<i>Font del Mas de Ferrer</i> ²¹³	la fòn dal màs da farré
<i>Font del Mas de Paüller</i> ²¹⁴	la fòn dal màs da pagullé
<i>Font del Mas del Calderon</i> ²¹⁵	la fòn dal màs dal caldarón
<i>Font del Mas de Toio</i> ²¹⁶	la fòn dal màs da tòiu
<i>Font del Masó</i> ²¹⁷	la fòn dal masó
<i>Font del Mitger</i> ²¹⁸	la fòn dal mitjé
<i>Font del Molí dels Capellans</i> ²¹⁹	la fòn dal mulí dals capallàns
<i>Font de Pasqual</i> ²²⁰	la fòn da pasquàl
<i>Font del Rajolí</i> ²²¹	la fòn dal rajulí
<i>Font del Sant Pare</i> ²²²	la fòn dal sàm para
<i>Font del Siurana</i> ²²³	la fòn dal siuràna
<i>Font del Tap</i> ²²⁴	la fòn dal tàp
<i>Font del Tossal</i> ²²⁵	la fòn dal tussàl
<i>Font del Xeco</i> ²²⁶	la fòn dal txècu
<i>Font Gran</i> ²²⁷	la fòn gràn
<i>La Cossiola de la Fou de Balet</i> ²²⁸	la cussiòla da la fòu da balèt

213. Al mas que li dóna nom hi ha dues fonts. L'aigua de la més immediata a la casa no cou. La font bona és sota l'edifici.

214. Al mas que li dóna el nom.

215. Pròpia del mas que li dóna nom. Avui el cabal és esbarriat i gairebé inaprofitable.

216. No fa doll, és un bassiol en un fondal de conreus vora uns cirerers.

217. A les Piques de Cap-de-Riba.

218. Damunt dels Olivers del Gomà, davant de les Roixeles.

219. A la banda dreta del Francolí, immediatament davant del Molí dels Capellans. Abans d'inaugurar-se la font pública de la Ràpita, la gent d'aquest raval anava a proveir-se d'aigua a aquesta font.

220. Pròpia del Mas de Pasqual, una part del cabal de la qual va servir per a proveir el poble.

221. Situada a mig curs del Mal Torrent.

222. Damunt dels olivers del Mas del Sant Pare. L'aigua és recollida en una bassa que origina un petit regadiu.

223. Vora la Font de la Cullereta.

224. Passat el pont de ferro de la Plana, damunt l'estació vella.

225. Al Bosc de Tossal.

226. Brolla en el mateix llit del riu Brugent, entre la Font Gran i el Toll dels Paperers.

227. És la més cabalosa del terme. Situada entre la Carretera de Farena i el riu Brugent, a uns pocs metres damunt del nivell d'aquest, aigües avall del Molí del Miquel o de les Truites. Dóna un terme mitjà constant de 100 litres d'aigua per segon, amb un mínim de 50 litres i un màxim inapreciable, puix sobreix al riu quan passa de 300 litres per segon. És una font típica del fons d'una vall calcària. Hom diu que quan es bat al Mas de Noguers, dalt de les Garrigues, surt boll a la Font Gran. Però aquesta observació no ha pogut ésser comprovada. El seu cabal és conduit per mitjà d'una sèquia a les fàbriques de la Riba.

228. És un bassiolet en una margeda de pedra calcària, el qual es resguarda amb una llosa. Està vora la Barraca de la Fou de Balet.

L'Escudelleta ²²⁹
 Les Cabanyetes ²³⁰
 Les Canyes del Salat ²³¹
 Pou del Feixuc ²³²
 Pou de l'Olivar ²³³

lascudallèta
 las cabanyètas
 las cànyes dal salàt
 lu pòu dal faixúc
 lu pòu da lulivà

Les fonts dels termes veïns pròximes a la Riba i a les quals es va sovint :

<i>Font de Cabrera de Dalt</i> ²³⁴	<i>la fòn da cabréra da dàl</i>
<i>Font de Gràcia</i> ²³⁵	<i>la fòn da gràcia</i>
<i>Font de la Torre</i> ²³⁶	<i>la fòn da la tórra</i>
<i>Font de les Rebolledes</i> ²³⁷	<i>la fòn da las rabullèdas</i>
<i>Font del Biel</i> ²³⁸	<i>la fòn dal bièl</i>
<i>Font del Calmet</i> ²³⁹	<i>la fòn dal calmèt</i>
<i>Font del Ferreró</i> ²⁴⁰	<i>la fòn dal farraró</i>
<i>Font del Gat</i> ²⁴¹	<i>la fòn dal gàt</i>
<i>Font del Llarguet</i> ²⁴²	<i>la fòn dal llarguèt</i>
<i>Font del Mas de Bonet</i> ²⁴³	<i>la fòn dal màs da bunèt</i>
<i>Font del Mas de Masseguer</i> ²⁴⁴	<i>la fòn dal màs da massagué</i>
<i>Font del Mas de Planes</i> ²⁴⁵	<i>la fòn dal màs da plànas</i>
<i>Font del Mas de Llémèna</i> ²⁴⁶	<i>la fòn dal màs da llémèna</i>

229. A la Garriga, damunt del Torrent de la Llacera.
 230. Al Mas de Besora. Avui és una aigua perduda.
 231. Vora el Mas del Calderon.
 232. A Cap-de-Riba.
 233. Als Olivars del Gomà, davant del Molí de la Roca.
 234. Al camí de la Riba a Mont-ral, en deixar els masos de Cabrera.
 235. Pròpia de la masia i ermita de Gràcia, en el terme de Samuntà, tocant amb el municipal de la Riba.
 236. Al collet sota el Mas de la Torre de Cabrera. Terme de Mont-ral.
 237. A deu minuts de la Riba, a la finca del Conillo de Vilaverd, dins d'una mina. Terme de Montblanc.
 238. Arran del camí de carro de Cabrera, vora el Mas del Biel.
 239. Al Mas del Calmet, a deu minuts de la Riba. Terme de Montblanc.
 240. Brolla al llit del riu Brugent, a la banda oposada del Molí de Suè, sota l'hort del Marian. S'hi passa tot anant a la Font Grossa.
 241. Al terme d'Alcover, antiga partida i terme independent de Samuntà, a tocar del terme municipal de la Riba. Pròpia del Mas del Gat.
 242. Al Mas del Llarguet a Cabrera, Terme de Mont-ral.
 243. Sota el mas que li dóna el nom, en el vessant del Puig per la banda de Gràcia. Terme d'Alcover, però proper al confí amb la Riba.
 244. Al mas que li dóna el nom, a 30 minuts de la Riba. Terme de Montblanc.
 245. A l'era damunt del mas. Terme de Mont-ral.
 246. A la serra del Mas de Grasset, vora el mas que li dóna nom. Terme de Montblanc.

<i>Font del Masiet</i> ²⁴⁷	la fòn dal masièt
<i>Font del Pi</i> ²⁴⁸	la fòn dal pí
<i>Font de Saix</i> ²⁴⁹	la fòn da saix
<i>Font Freda</i> ²⁵⁰	la fòn frèda
<i>Font Grossa</i> ²⁵¹	la fòn gròssa
<i>Font Major</i> ²⁵²	la fòn maijó
<i>Font Pudenta</i> ²⁵³	la fòn pudénta
<i>La Roureda</i> ²⁵⁴	la raurèda

Els arbres singularitzats :

<i>El lledoner del Mas de Fuster</i> ²⁵⁵	lu lladuné dal màs da fusté
<i>El pi de la Creu</i> ²⁵⁶	lu pí da la crèu
<i>El pi de la Font de Tossal</i> ²⁵⁷	lu pí da la fòn da tussàl
<i>El pi de l'Artiga Vella</i> ²⁵⁸	lu pí da lartíga vèlla
<i>El pi del Bessó</i> ²⁵⁹	lu pí dal bessó
<i>El pi del Jan</i> ²⁶⁰	lu pí dal tjàn
<i>El pi del Penjat</i> ²⁶¹	lu pí dal pantjàt

247. Al Mas del Masiet, a Cabrera. Terme de Mont-ral.

248. Al marge del camí de carro que ascendeix a la Torra, poc abans del collet on hi ha la font pròpiament dita de la Torra de Cabrera. Terme de Mont-ral.

249. Damunt de les Roques Roges, tot anant del Mas de Ferrer a Gràcia. Terme d'Alcover.

250. Pròpia del Mas de Noguers, en la vall inicial del Mal Torrent, dins del terme de Rojals.

251. Molt cabalosa. Està dins del terme de Rojals, vora el Molí del Pinetell. Brolla dins d'un tou d'alzines centenàries.

252. Al barranc del seu nom, format entre el Puig i la Serra de Gràcia. Terme d'Alcover.

253. Al Torrent dels Cups, afluent del Mal Torrent.

254. Al Torrent dels Cups, sota el Cingle de la Serra Ampla. Hi ha una altra font dita la Roureda, damunt de l'Hostal del Badejo, a la Plana.

255. Vora el Mas de Fuster, als Solans.

256. Al Bosc Gran, al recó dels Avellaners. Era el més corpulent dels que es té notícia al terme, i era un arbre gegant entre els molts altres arbres gegants que constituïen el bosc. Tenia una gran creu gravada a la soca, amb tots els atributs de la passió de Crist. Calien sis homes amb els braços estesos per a abraçar la soca.

257. Al Bosc de l'Agnet.

258. Es al Pla de l'Artiga Vella, al Bosc Gran. Malgrat la seva corpulència, els vells diuen que no dona idea del que eren els arbres del bosc famós.

259. Al Bosc del Bessó.

260. Era damunt de la Peixera del Raulet. Contemporàniament ha estat tallat. Era un arbre molt anomenat.

261. Al Bosc de Renyínos. S'hi va penjar un home. Fa uns anys que va ésser tallat en arrasar el bosc.

<i>El plàtan de la Font del Mas</i> ²⁶²	lu plàtanu da la fòn dal màs
<i>El tiller de cal Figuerola</i> ²⁶³	lu tillé da càl figaròla
<i>El tiller del Bosc Gran</i> ²⁶⁴	lu tillé dal bòsgràn
<i>El xop del Bessó</i> ²⁶⁵	lu txóp dal bassó
<i>La figuera del Molins</i> ²⁶⁶	la figuéra dal mulíns

Els indrets singularitzats :

<i>Clot d'en Cubells</i> ²⁶⁷	lu clòt dan cubéll
<i>Clot Pedregós</i> ²⁶⁸	lu clòt padragós
<i>Damunt de la Font</i> ²⁶⁹	damún la fòn
<i>Hortassa de Baix</i> ²⁷⁰	lurtàssa da bàix
<i>Hortassa del Padre</i> ²⁷¹	lurtàssa dal padra
<i>Hortassa de Padró</i> ²⁷²	
<i>Hort de la Perota</i> ²⁷³	
<i>Hort de Sant Nicolau</i> ²⁷⁴	lòr da sàñ niculàu
<i>Hortet de Morer</i> ²⁷⁵	

262. Arbre que ombreja la plaça de la font, singularitzat per les rames molt allargassades i mantingudes horitzontals.

263. Situat als horts immediats a l'actual fàbrica de farines de J. Lladó i Torres. Hi ha un altre tiller corpulent als darreres de la casa Calmet, un altre a la Miranda i un altre a la Fàbrica.

264. Arbre de molta anomenada situat al roquer del Bosc Gran.

265. Sota Cap-de-Riba. Arbre de gran corpulència, a les parades del Bessó, sota la Carretera de Farena, en el retomb de ca l'Agnè.

266. Vora el mas de Renyínos, als Solans. La veu popular indica que «és un arbre molt ferm». El segle passat hi havia en el terme moltes figueres d'anomenada, algunes d'excepcional corpulència. Hi havia un veritable deliri per les figures. Els propietaris i arrendadors procedien a assecar el fruit en un canyís que treien enfora de les finestres de les seves cases. Les varietats més estimades eren «coll de dama», de «la carabasseta», de la «gota de mel», «sajoles», «corretjoles», «bec de perdiu», etc.

267. A l'inici del Torrent de la Font de la Costella, a les envistes de Gràcia i el Mas del Gat.

268. Dins els Artigons, al bell mig del bosc.

269. Es un fragment de la partida de la Miranda, damunt de la Font de Baix.

270. Es la part de les Hortasses acostada al riu Brugent.

271-272. Una part de les Hortasses. En una escriptura de 1788 trobem «Joseph Roig, dit lo Padre». Josep Roig era un dels principals propietaris dels segles XVIII i XIX, cap d'una de les famílies més antigues de la localitat. La grafia «Padró» pot ésser un error. Figura en una vella escriptura però pot referir-se a l'hortassa del Padre. Aquest darrer nom encara és viu.

273. Figura a la recana de 1818.

274. Figura a una escriptura notarial de 1746 com a immediat a l'actual Molí del Besora. A una altra de 1746, Joan Roig compra a Josep Ciurana una terra «en la partida Ort de Sant Nicolau», per passar l'aigua de la seva fàbrica.

275. Consta a la recana de 1818.

<i>El Cau del Guix</i> ²⁷⁶	lu càu dæl guíx
<i>El Cementiri</i> ²⁷⁷	lu samantíri
<i>El Clot dels Roures</i> ²⁷⁸	lu clòt dals róurəs
<i>El Comellar Fondo</i> ²⁷⁹	lu cumellà fóndu
<i>El Parador de les Dotze</i> ²⁸⁰	lu paradó da las dótza
<i>El Pineret</i> ²⁸¹	lu pinarèt
<i>El Pla de l'Artiga Vella</i> ²⁸²	lu plà da lartíga vélla
<i>El Pou de Glaç</i> ²⁸³	lu póu da glàs
<i>El Recó dels Avellaners</i> ²⁸⁴	lu racó dals vullanés
<i>El Secanet</i> ²⁸⁵	lu sacanèt
<i>El Solà de Semon</i> ²⁸⁶	lu sulà da samón
<i>El Solà de Vallabrigues</i> ²⁸⁷	lu sulà da ballabrigas
<i>Els Artigons</i> ²⁸⁸	lusartigóns
<i>Els Clots del Siurana</i> ²⁸⁹	lus clòts dæl siuràna

276. Es on ara hi ha la pedrera del Tornes, damunt de la Cadireta.

277. L'actual cementiri es va inaugurar el 14 d'agost de 1855. En deien el Fossar Nou. El terreny era de cal Secalló, i l'Ajuntament en va pagar 18 dobles de quatre. El cementiri vell era al costat de l'Església, als patis de les cases d'aquest carrer que donen a l'hort immediat a la Creu.

278. Es un tros del Bosc Gran que es va cremar i ha restat erm. Es fama que contenia roures de gran corpulència.

279. Canal al cingle que va del Puig al Mas de Ferrer.

280. Al cingle dels Solans. Quan hi toca el sol, és migdia.

281. Coster damunt del Cingle de l'Hostal del Badejo, al camí del Mas de Ferrer.

282. Petit planell a la part ponentina del Bosc Gran.

283. Gran excavació coberta que servia de dipòsit de glaç. Hom provocava l'enxollament de les aigües del Francolí a redós de la Serra Petita a l'hivern i emmagatzemava el glaç dins dels pous. Hom diu igualment el nom en singular i en plural. Es un dels indrets més ombrius i més freds. En una escriptura de 1789 es diu «els pous de Miquel vora el camí de la Serra».

284. Al Cingle del Puig; pertany encara al Bosc Gran. Es tracta d'ave-llaners forestals.

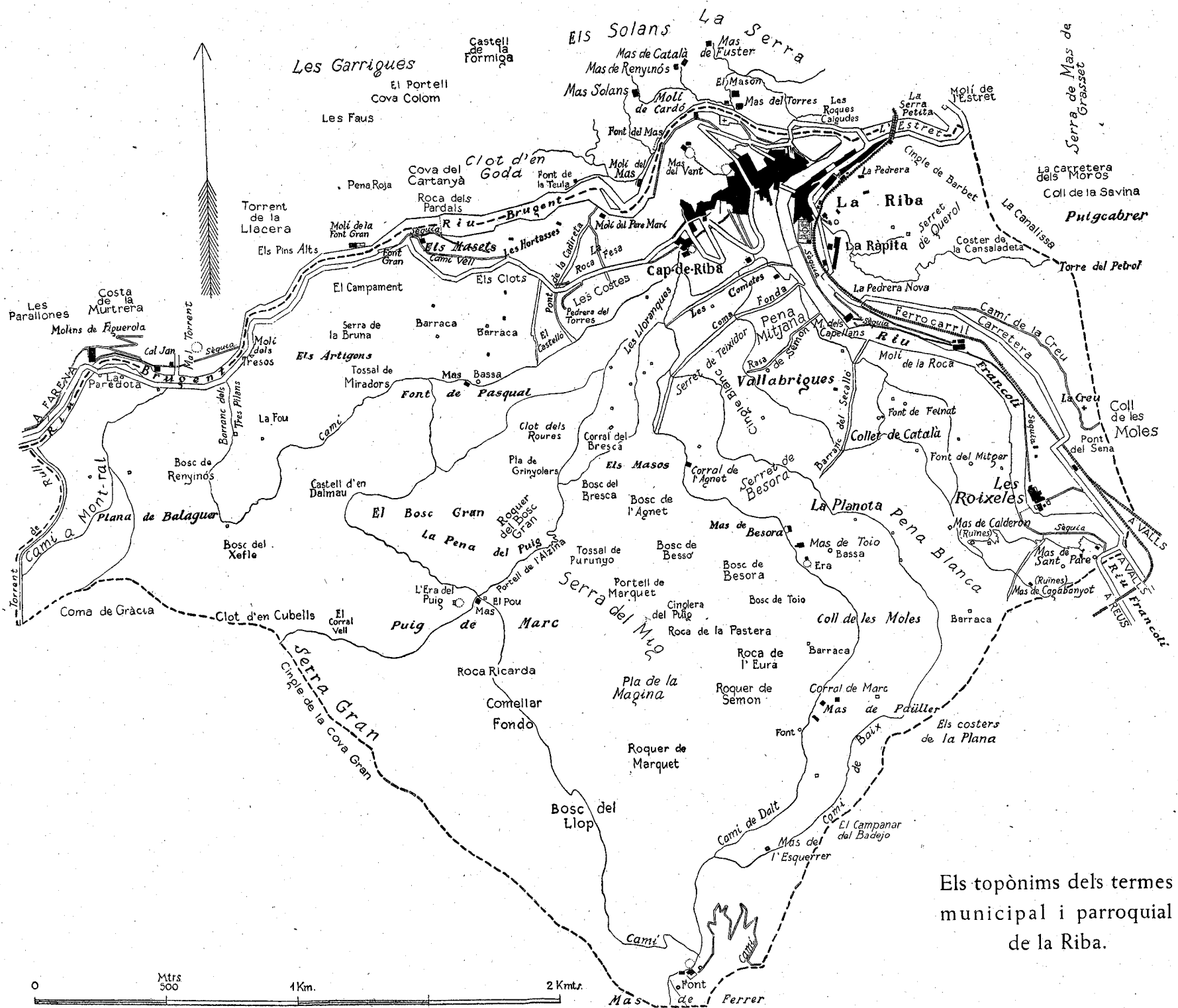
285. Cultiu dels darreres del carner del Roser, entre la via del ferrocarril i el riu Francolí. Actualment apariat per camp de futbol. A la banda del riu Brugent, damunt la Cadireta, vora les Costes de l'Atzerà; també en diuen el Secanet. A una escriptura de 1848 se'n diu «Secà del Padre».

286. Part inferior de la Cova Fonda, immediata al riu Francolí, en la seva coincidència amb la Coma Fonda. S'hi mantenen els paradons dels antics cultius on ara arrelen pins.

287. Es la part de la Pena Mitjana que dona a Vallabrigues.

288. Bosc que va des de la Font de Pasqual al riu Brugent, en els vessants del Puig. Es immediat als Masets, i es troba damunt de la Font Gran.

289. Avui els travessa la Carretera de Farena i abans ho feia el Camí de Prades a les immediacions dels Masets. Part d'amunt de la carretera són els Clots del Siurana i part d'avall són les Hortasses.

Els topònims dels termes municipal i parroquial de la Riba.

<i>Els Olivars de Sant Nicolau</i> ²⁹⁰	lus ulivés da sàñ niculàu
<i>Els Pous</i> ²⁹¹	lus pòus
<i>L'Abeurador de cal Jan</i> ²⁹²	labauradó da càl tjàn
<i>La Coma de Gràcia</i> ²⁹³	la cóma da gràcia
<i>La Parada Llarga</i> ²⁹⁴	la paràda llàrga
<i>La Parada Plana</i> ²⁹⁵	la paràda plàna
<i>La Paradota</i> ²⁹⁶	la paradòta
<i>La Solana del Ferreró</i> ²⁹⁷	la sulàna dal farraró
<i>La Torre del Petrol</i> ²⁹⁸	la tórta dal patròl
<i>Les Basses del Roig</i> ²⁹⁹	las bàssas dal ròig
<i>Les Bassetes</i> ³⁰⁰	las bassètas
<i>Les Fontanes</i> ³⁰¹	las funtànas
<i>Les Lloranques</i> ³⁰²	las lluràncas

290. A Cap-de-Riba, banda del Torrent de les Cometes o Escometes. A la recana de 1818 figuren com a propietat de l'«obra de la església per Sant Nicolau».

291. Són les parades situades al curs final del Brugent, entre aquest riu i el Francolí, davant de la fàbrica de farines de J. Lladó. El nom recorda els pous de gel que havien contingut, dels quals no queda cap rastre. Cal no confondre aquest nom amb el dels Pous de Glaç, encara existents, però inactius, situats a l'altra banda de la Serra.

292. També en diuen la Sèquia de cal Jan. A l'antic camí del Pinetell, abans d'emprendre la costa de la Murtrera, darrera el Molí del Jan, hi havia un fragment de sèquia a mida per a abeurar-hi els animals, i era costum utilitzar-lo sempre que passaven cavalleries.

293. A la masia del seu nom, al confí dels termes de Samuntà (Alcover) i la Riba.

294. Faixa de terra sostinguda per una llarga margenada entre la Canemassa, el Mas del Vent, la Partida del Mercader i l'Era del Roig.

295. Damunt del Clot d'en Goda, gairebé rodejada de bosc.

296. Faixa de cultiu travessat per la Carretera de Farena, sota la Plana de Balaguer, entre els Molins del Jan i del Figuerola. Constituïa els números 53 i 54 de les terres comunals.

297. Damunt la Carretera de Farena, una mica enllà dels Molins de Figuerola, ja dins del terme de Rojals.

298. Torre òptica construïda al cim de Puigcabrer l'any 1874. Fou edificada llavors de la darrera guerra carlina, pel comandant de les forces governamentals aposentades a la Riba. Aquest militar, de l'aiguardent en deia «petroli», i amb aquest renom era conegut per tota la muntanya. Al principi en deien la Torre de Puigcabrer.

299. Al Puig, damunt del Tossal del Purunyo.

300. Són vora el Portell de Marquet, al Puig. Hom les anomena també les Bassetes del Puig.

301. Actualment és un ermasset vora la Planota. Abans, «de tot arreu en sortia aigua».

302. Estrats molt inclinats que surten a la superfície i damunt dels quals s'han disposat conreus esgraonats. En els vessants del Puig, damunt de Cap-de-Riba, cap a la banda del Camí del Puig i del Corral de l'Agnet.

*Les Salaretas*³⁰³
*Tros de l'Era*³⁰⁴
*Tros del Pi*³⁰⁵
*Tros de Riu*³⁰⁶
*Samuntà de Semon*³⁰⁷
*Secana de la Pubilla*³⁰⁸
*Vinya de Riu*³⁰⁹

las salarètas
 lu tròs da léra
 lu tròs d'al pí
 lu tròs da ríu
 samuntà da samón
 la sacàna da la pubilla
 la vinya da ríu

Les cingleres :

<i>Cingle Blanc</i> ³¹⁰	lu cingla blàng
<i>Cingle de l'Estret</i> ³¹¹	lu cingla da lastrèt
<i>Cingle de la Canalissa</i> ³¹²	lu cingla da la canalíssa
<i>Cingle de la Cova de l'Olivar</i> ³¹³	lu cingla da la còva da laulivà
<i>Cingle de la Paradota</i> ³¹⁴	lu cingla da la paradòta
<i>Cingle de la Planota</i> ³¹⁵	lu cingla da la planòta
<i>Cingle de la Serra o dels Solans</i> ³¹⁶	lu cingla da la sèrra o dals sulàns

303. Partió entre els boscos de la Font de Pasqual i dels Artigons, al costat del Tossal de Miradors. Hom hi donava sal als ramats.

304. Figura a la recana de 1818.

305. *Idem.*

306. *Idem.*

307. Són els conreus graonats i molt irregulars de la Cova Fonda, entre els cingles de la Pena Mitjana i del Serret del Teixidor. El nom Samuntà també és aplicat, dins del terme municipal de Montblanc, a una gran partida de terres en pendís, situades a l'esquerra del riu Francolí, entre la Riba i Vilaverd. Pel costat del terme municipal de Mont-ral, a tocar dels confins amb la Riba, hi ha també l'antic terme de Samuntà que figura com a independent en els fogatges dels segles xv i xvi. Vegeu les notes 609 i 615.

308. Figura a la recana de 1818.

309. Davant de les Roixeles, però a l'altra banda de riu. Figura com a partida l'any 1818, i en escriptures notariales és anomenada també Vinyes de la Costa de l'Olivar.

310. Encara amb la Pena Mitjana, entre el del Cagallons i el del Serret del Teixidor, damunt de Vallabrigues.

311. Espadats damunt del riu Francolí vora el pont del ferrocarril, damunt de cal Faldilles. Han de constituir un dels sustentacles de la presa del pantà que hi ha projectat a l'Estret.

312. Damunt del Recó del Ciment i de l'Estret.

313. Damunt del llit del riu Francolí, davant del Molí de la Roca.

314. Sota la Plana de Balaguer, damunt de la Carretera de Farena i el riu Brugent.

315. Graó del Puig per la banda del Francolí. La cinglera de damunt de Vallabrigues. Una escriptura de 1863 en diu «el Singlar».

316. La cinglera que es desprèn de les Garrigues i acaba a l'Estret del riu Francolí.

<i>Cingle de les Roques Caigudes</i> ³¹⁷	lu cingla da las ròcas caigúdas
<i>Cingle de Roqueroles</i> ³¹⁸	lu cingla da rucaròlas
<i>Cingle de Barbet</i> ³¹⁹	lu cingla da barbèt
<i>Cingle del Cagallons</i> ³²⁰	lu cingla dal cagallóns
<i>Cinglera del Bosc del Llop</i> ³²¹	la cinglèra dal bòsc dal llòp
<i>Cingles de la Cova Gran</i> ³²²	lus cinglas da la còva gràn
<i>Cingles de sota la Torre del Petrol</i> ³²³	lus cinglas da sóta la tòrra dal patròl
<i>Cingles del Portell de les Garrigues</i> ³²⁴	lus cinglas dal purtèll da las gar-rígas
<i>Cingles del Santo</i> ³²⁵	lus cinglas dal santu
<i>Cingles dels Pins Alts</i> ³²⁶	lus cinglas dals pinzàls
<i>Cingle del Teixidor</i> ³²⁷	lu cingla dal taixidó
<i>El Campanar del Badejo</i> ³²⁸	lu campanà dal badéju
<i>El Cingle Roig</i> ³²⁹	lu cingla ròig
<i>El Salt de la Gossa</i> ³³⁰	lu sàl da la góssa
<i>L'Espanador o els Espanadors</i> ³³¹	laspanadó o lus aspanadós
<i>L'Espanador dels Llorers</i> ³³²	laspanadó dals llurés

317. Damunt de la Carretera de Farena i de l'indret d'aiguabarneig dels rius Brugent i Francolí, cara al poble.

318. Immediat al terme de la Riba, però ja en terme de Mont-ral, damunt del riu Brugent, al recolze que fa entre el molí de l'Ombra i la Resclosa del Raulet.

319. Es el de damunt de l'estació del ferrocarril, on hi ha la pedrera, al Puigcabrer.

320. Damunt de Vallabrigues. En diuen també de la Cagallones.

321. Sota el Cingle del Puig i el Comellar Fondo, damunt del Mas de Ferrer.

322. Al Puig, mirant al Barranc de la Font Major, a la banda del terme d'Alcover. N'heim sentit a dir també «Cingles de la Serra Gran».

323. També anomenat de «la Torre del Petrol». Són immediats al cim, per la banda de l'estació de Picamoixons.

324. Situats damunt la Masia del Cartenyà.

325. Dins la coma que acaba amb el Molí dels Tresos.

326. Damunt el llit del riu Brugent en l'indret de confluència amb el Torrent de la Llacera.

327. En el Serret de Teixidor per la banda de la Cova Fonda.

328. Roques singularitzades, a mig aire del Puig de Marc per la banda de la Plana, damunt de la via del ferrocarril i de l'Hostal del Badejo.

329. Figura a la recana de 1818 com a propietat del «Magnífic Comú del Poble». Ha d'ésser a la banda del Francolí. Sospitem que pugui ésser una part del Cingle de la Planota.

330. Al Mal Torrent. Es el primer gran cingle que es troba anant aigües amunt.

331-332. El cingle immediat al Pont de Pedra que travessa el riu Francolí, damunt de la Cova dels Gitanos i sota el carrer de la Font, és pròpiament l'Espa-

<i>La Pena Blanca</i> ³³³	<i>la pèna blànca</i>
<i>La Pena del Puig</i> ³³⁴	<i>la pèna dal púig</i>
<i>La Pena Roja</i> ³³⁵	<i>la pèna ròija</i>
<i>Les Roques Roges</i> ³³⁶	<i>las ròcas ròijas</i>
<i>La Pena Mitjana</i> ^{336a}	<i>la pèna mitjàna</i>
<i>Tossal dels Miradors</i> ³³⁷	<i>lu tussal dals miradós</i>

Les roques :

<i>Castell d'en Dalmau</i> ³³⁸	<i>lu castèll dal dalmàu</i>
<i>El Castell de la Formiga</i> ³³⁹	<i>lu castèll da la furmíga</i>
<i>Els Oms</i> ³⁴⁰	<i>lusóms</i>
<i>El Tossal de Purunyo</i> ³⁴¹	<i>lu tussal da purúnyu</i>
<i>El Tossal de les Coves</i> ³⁴²	<i>lu tussal da las còvas</i>
<i>La Carretera dels Moros</i> ³⁴³	<i>la carratèra dals mòrus</i>
<i>La Mola</i> ³⁴⁴	<i>la mòla</i>

nador. L'aigua sobnera de regar hi forma un saltant. Més enllà, damunt el riu, hi ha un altre cingle, sota les terres del Pau de les Cabres, davant del Secanet. Es l'Espenador dels Llorers, degut a uns llorers que arrelen al cim. Les dues cingleres són «los Espenadors».

333. Llarga cinglera a mig aire del Puig de Marc per la banda del riu Francolí, damunt del Mas de Cagabanyot.

334. El gran cingle calcari de damunt del Bosc Gran.

335. Damunt del Molí del Miquel o de les Truites, enfront de la Font Gran.

336. Al Mas de Ferrer.

336a. Cinglera encarada a Vallabrigues per la banda solana, formada per estrats calcaris que davallen de les immediacions del Cingle Blanc i el Serret d'en Teixidor vers el llit del riu Francolí. Hom en diu els Cingles del Solà de Vallabrigues i també de la Cova Fonda.

337. Dins de la finca «els Artigons». En una escriptura de 1668 feta davant del rector de Vilaverd, en funcions de notari, trobem «afronte en lo Tossal dels Miradós fins al Ginestà». El nom és viu.

338. Gran bloc amb forma de paralelepípede dirigit a l'inici del Torrent de la Fou de Balet, en el vessant del Puig de Marc.

339. Mena de roca testimoni de la reculada del veí Cingle de les Garrigues, situada allí on s'inicia el Cingle dels Solans o de la Serra. Està al terme municipal de Vilaverd i parroquial de la Riba. Sembla que deriva del nom d'una antiga propietària de l'indret.

340. A Cap-de-Riba.

341. Al Puig. Punta al costat de les Basses del Roig, damunt del Bosc de l'Agnet.

342. Al Puig.

343. Redreçament d'estrats entre la serra del Mas de Grasset i el Puigcabrer, al fil de la carena que separa el Camp de Tarragona de la Conca de Barberà. En diuen també «el Castell dels Moros».

344. Pedra plana rodona que fa una mena de turó al Coll de la Mola, al Puig.

<i>La Pedra de la Bandereta</i> ³⁴⁵	<i>la pédra da la bandarèta</i>
<i>La Pedra Relliscosa de la Font del Mas</i> ³⁴⁶	<i>la pédra ralliscosa da la fòn dal màs</i>
<i>La Roca de Rossell</i> ³⁴⁷	<i>la ròca russéll</i>
<i>La Roca de l'Heura</i> ³⁴⁸	<i>la ròca da lèura</i>
<i>La Roca de la Mel</i> ³⁴⁹	<i>la ròca da la mèl</i>
<i>La Roca de la Pastera</i> ³⁵⁰	<i>la ròca da la pastéra</i>
<i>La Roca de les Dotze</i> ³⁵¹	<i>la ròca da las dótza</i>
<i>La Roca del Camí de la Creu</i> ³⁵²	<i>la ròca dal camí da la creu</i>
<i>La Roca del Puniol</i> ^{352a}	<i>la ròca dal puniòl</i>
<i>La Roca del Punt d'Oros</i> ³⁵³	<i>la ròca dal púnt d'òrus</i>
<i>La Roca del Rei</i> ³⁵⁴	<i>la ròca dal réi</i>
<i>La Roca dels Pardals</i> ³⁵⁵	<i>la ròca dals pardàls</i>
<i>La Roca Fesa</i> ³⁵⁶	<i>la ròca fèsa</i>
<i>La Roca Foradada</i> ³⁵⁷	<i>la ròca furadàda</i>
<i>La Roca Foradada dels Solans</i> ³⁵⁸	<i>la ròca furadàda dals sulàns</i>
<i>La Roca Ricarda</i> ³⁵⁹	<i>la ròca ricàrda</i>

345. Al Bosc Gran. El nom prové d'un senyal que hi deixaren els enginyers que feien estudis per a projectar el pantà del Brugent, a Farena.

346. A la Font del Mas. Hi juguen a relliscar els infants.

347. Enorme bloc situat en el Illit del riu Brugent, en les immediacions del Clot d'en Goda.

348. Sota el Cingle del Puig, cap a la banda del Mas de Ferrer.

349. Més enllà del Coll de la Mola. En diuen aquest nom perquè en raja a l'estiu i la tomen amb ferrades.

350. Al Puig, cap a la banda del Mas de Besora.

351. A la Pena Blanca. Els pagesos de Picamoixons diuen que quan el sol hi toca, és migdia.

352. Gran roca que fa cornisa damunt del camí, al lloc on el camí de la Creu arrenca de la carretera de Reus, damunt del Molí de la Roca.

352a. A les Hortasses. El nom deriva de la famosa herba roquera.

353. Bloc del final del carrer de la Font, en el qual hi ha formada la Covota. El nom li ve de la part alta, on hi ha un rústec seient que domina el riu Francolí.

354. A la partida de la Roca Fesa. El nom respon al renom d'un antic propietari.

355. Damunt els Dos Riuets, vora la Restlosa dels Papereus, a la banda esquerra del riu.

356. Dona nom a una partida. «Fesa» vol dir «esberlada»; però no hem trobat cap roca que respongui a l'adjectiu dins de la partida.

357. Entre la carretera de Reus i el riu Francolí, sota l'estació de Picamoixons. S'hi assenta un dels estreps del Pont d'Alcover, en el límit del terme. Hi devia haver una veritable roca foradada que va ésser destruïda en construir-se la carretera.

358. Trau obert contra cel a la part alta del Cingle de la Serra o dels Solans.

359. Al Puig. Roca rodona a la punta del serret del mateix nom, damunt el Comellar Fondo.

<i>La Rocuda</i> ³⁶⁰	la rocúda
<i>Les Parellones</i> ³⁶¹	las parallónas
<i>Les Coves i també les Coves del Mas de Paüller</i> ³⁶²	las còvas - las còvas dal màs da pagullé
<i>Punta de la Pena Blanca</i> ³⁶³	la púnta da la pèna blànca
<i>Rocacorba</i> ³⁶⁴	la ròcacórba
<i>Roca dels Coloms</i> ³⁶⁵	la ròca dals culóms

Els roquers :

<i>El Roquer de Bessó</i> ³⁶⁶	lu ruqué da bassó
<i>El Roquer de Carrassó</i> ³⁶⁷	lu ruqué da carrassó
<i>El Roquer de la Vall</i> ³⁶⁸	lu ruqué da la väll
<i>El Roquer de les Piques</i> ³⁶⁹	lu ruqué da las aspígas
<i>El Roquer de Marquet</i> ³⁷⁰	lu ruqué da marquèt
<i>El Roquer de Semon</i> ³⁷¹	lu ruqué da samón
<i>El Roquer del Badat</i> ³⁷²	lu ruqué dal badàt
<i>El Roquer del Bosc Gran</i> ³⁷³	lu ruqué dal bòsc gràn
<i>El Roquer de Pasqual</i> ³⁷⁴	lu ruqué da pasquài

360. Al Bosc Gran. El nom sembla ésser *Roca uda*. [La fantasia popular vol que vingui de *ruda*, per tal com la roca era coberta d'aquest vegetal. Probablement ve de *Roca aguda*, puix la forma hi convé. Hom diu que quan el sol marxa de la roca, a l'estiu, són les set de la tarda.

361. Damunt del Molí de Figuerola, vora la Costa de la Murtrera, en la drecera antiga d'anar al Pinetell.

362. Al Puig, vora el Mas de Paüller, en unes roques altes.

363. La roca més alta per la banda del Puig, visible des de l'estació de ferrocarril de Picamoixons, damunt del pont de ferro i dels masos del Sant Pare i de Cagabanyot.

364. Figura aquest nom a diversos documents dels segles XII i XIII inscrits al Cartulari de Poblet.

365. Figura al cens de riquesa de 1846 dins d'una finca de la família Calmet, sota el Puigcabrer.

366. Al Bosc de Bessó, aiguavessant del Puig.

367. Sota el Cingle del Puig, damunt del Mas de Garriga, a les envistes de Gràcia.

368. Sota la Cova de l'Àguila, als Solans. Uns diuen «Roquer de la Batlle», altres «Roquer de la Vall», i uns altres «Roquer de la Guatlla». «Batlle» era el renom de la propietària de l'indret fa un centenar d'anys.

369. A Cap-de-Riba, damunt de la Carretera.

370. Sota el Cingle del Puig, de cara al Mas de Ferrer.

371. Sota el Cingle del Puig i el Pla de la Magina, cara al Mas de Paüller.

372. Dins del Bosc de la Font de Pasqual, damunt de la font.

373. És el més imponent del terme, en el bosc que li dóna nom, sota la Pena del Puig. Se'n contenen moltes llegendes.

374. Va del Castell de Dalmau a la Fou.

Els costers:

<i>El Coster de Cap-de-Riba</i> ³⁷⁵	lu custé da càpdarríba
<i>El Coster de la Cansaladeta</i> ³⁷⁶	lu custé da la cànsaladèta
<i>El Coster de Marc</i> ³⁷⁷	lu custé da màrc
<i>Els Costers de la Plana</i> ³⁷⁸	lus custés da la plàna
<i>La Canalissa</i> ³⁷⁹	la canalíssa
<i>La Costa de la Murtrera</i> ³⁸⁰	la còsta da la murtréra
<i>Les Costes de la Guixera</i> ³⁸¹	las còstas da la guixéra
<i>Les Costes del Romani</i> ³⁸²	las còstas dal rumaní

Els portells i els colls:

<i>Coll de Cots</i> ³⁸³	
<i>Coll de Gràcia</i> ³⁸⁴	còll da gràcia
<i>Coll de la Creu</i> ³⁸⁵	còll da la creù
<i>Coll de la Mola</i> ³⁸⁶	còll da la mòla

375. On es parteixen el camí que va vers el Puig i el que va a la Font de Pasqual.

376. Està sota la Torre del Petrol, en el Puigcabner. Constitueix el coster final on hi ha la barnaca. Hi ha un xaragall sota seu on es diu que hom veu «les penjades dels soldats francesos quan es van escapar de la torre» durant la guerra napoleònica. La Torre actual és, però, de construcció posterior.

377. Entre Cap-de-Riba i el riu Brugent. La famosa casa o masia de Marc que dona nom al Puig de Marc, era damunt del coster, part on ara hi ha una de les dependències de la fàbrica de paper de J. Gomà i Llovera (Molí de Més Amunt) i part on hi ha els Molins de l'Atzerà.

378. Situats sota el Mas de Pauiller. Hom en diu també «els Penjats d'enllà de la Pena Blanca». Damunt de l'estació antiga de la Plana.

379. Són els *penjats* o terrenys summament abruptes de sota la Torre del Petrol, per la banda del Molí de l'Estret. Són a tocar del terme i gairebé del poble de la Riba, però pertanyen al municipi de Montblanc.

380. A la confluència del terme de Rojals i el de la Riba, damunt dels Molins de Figuerola, a l'antic camí del Pinetell. Es a l'inici del terme de Rojals, a tocar del de la Riba.

381. On hi ha la Pedrera del Torres.

382. Són a l'Olivar del Gomà, davant de les Roixeles.

383. Figura a un document de 1159: «in termino de Ripa, subtus collum de Cotz» i «ad collum de Cotis». En un altre de 1196: «collo de Cotis». (Cart. de Poblet). Una acta referent a la donació de Rocabruna de l'any 1171 escriu «collum de Cotibus». Es el que avui s'anomena Coll de la Creu i també de les Moles.

384. A la Coma de Gràcia.

385. Al cap del terme, damunt del Pont del Sena. També en diuen Coll de la Creu de Siurana i Coll de les Moles, per tal com hi tallaven moles d'esmolat.

386. Seguint el camí del Mas de Ferner, en haver deixat endarrera el Corral de l'Agnet i el Mas del Toio, en ésser a les envistes del Mas de Pauiller i cara a Alcover.

<i>Collet del Català</i> ³⁸⁷	cullèt dal català
<i>El Portell de l'Alzina o de la Pena del Puig</i> ³⁸⁸	lu purtéll da lalzina o da la pèna dal púig
<i>El Portell de les Garrigues</i> ³⁸⁹	lu purtéll da las garrígas
<i>La Porta de Ferro</i> ³⁹⁰	la pòrta da ferru
<i>El Portell de Marquet</i> ³⁹¹	lu purtéll da marquèt

Els boscos :

<i>Bosc de Besora</i> ³⁹²	lu bòsc da basòra
<i>Bosc de l'Agnè</i> ³⁹³	lu bòsc da lagnèt
<i>Bosquet de l'Heura</i> ³⁹⁴	lu busquèt da lèura
<i>Bosc de Renyínos</i> ³⁹⁵	lu bòsc da ranyinós
<i>Bosc del Bessó</i> ³⁹⁶	lu bòsc dal bassó
<i>Bosc del Bresca</i> ³⁹⁷	lu bòsc dal brèasca
<i>Bosc del Llop</i> ³⁹⁸	lu bòsc dal llóp
<i>Bosc del Mas</i> ³⁹⁹	lu bòsc dal màs
<i>Bosc del Mas de Ferré</i> ⁴⁰⁰	lu bòsc dal màs da farré
<i>Bosc de Pasqual</i> ⁴⁰¹	lu bòsc da pasquàl
<i>Bosc del Punxones</i> ⁴⁰²	lu bòsc dal puntxonás

387. En deixar Vallbrigues per encarar-se a la partida dels Masos del Sant Pare.

388. És el que emprèn el Cingle de la Pena del Puig per damunt del Roquer del Bosc Gran. Vora el camí hi havia una alzina de corpulència excepcional, de la qual persisteix el record.

389. A l'antic camí de Rojals, damunt de la Masia del Cartenyà i vora la Cova Colom.

390. Obertura natural que permet l'accés al Barranc dels Tres Pilars ascendint des del llot del riu Brugent. El forat és obstruït per una porta de ferro. Hom en diu també «el Foradot».

391. Al Puig, entre les Basses del Roig i el Tossal de Purunyo.

392. Immediat al mas que li dona nom.

393. Entre els boscos del Bresca i del Bessó, en el vessant del Puig.

394. Sota el Cingle del Puig, cara al Mas de Patüller.

395. Entre els boscos del Xefle i del Puig. Avui és arrasat.

396. Entre els de l'Agnè i del Bresca, al vessant del Puig, cara al poble.

397. Sota el Cingle del Puig, cara a la Riba.

398. Sota el Cingle del Puig, a la banda del Comellar Fondo. Avui està arrasat.

399. Conegut també per Bosc del Clot d'en Goda, encara que allò que hom anomena Clot d'en Goda és només l'indret on hi ha el manantial. Està al vessant de les Garrigues, damunt del riu Brugent. Pertany als béns deixats en mans de la Caixa de Pensions per Josep Serra per a destinar-los a obres benèfico-socials. Sembla que serà dedicat a parc públic.

400. Immediat al mas que li dona nom.

401. Entre els Artigons i el Bosc Gran, al vessant del Puig.

402. Llenca estreta i llarga entre el Bosc Gran i el Bosc del Besora.

Bosc del Xefle ⁴⁰³
Bosc Gran ⁴⁰⁴

lu bòsc dal txèfla
lu bòsc gràn

Les coves i els avencs:

L'Avenc del Xalau ⁴⁰⁵

lavèng dal txalàu

La Cesta del Menut ⁴⁰⁶

la cèsta dal manút

La Cova ⁴⁰⁷

la còva

La Cova Colom ⁴⁰⁸

la còva culóm

La Cova de l'Aliga ⁴⁰⁹

la còva da làliga

La Cova de l'Agnèt ⁴¹⁰

la còva da lagnèt

La Cova de l'Aigua ⁴¹¹

la còva da làigua

La Cova de l'Angel ⁴¹²

la còva da làntjal

La Cova de l'Olivar ⁴¹³

la còva da lulivà

La Cova de la Moneda ⁴¹⁴

la còva da la munèda

La Cova de la Palla ⁴¹⁵

la còva da la pàlla

La Cova del Bestiar ⁴¹⁶

la còva dal bastià

La Cova del Vedell ⁴¹⁷

la còva dal badéll

403. Sota el Clot d'en Cubells, damunt del Barranc dels Tres Pilars i cara a la Plana de Balaguer. Avui és devastat.

404. Ressegueix tot el sota-cingle del Puig per la banda de la vall de Brugent, en terreny molt accidentat. Els vells diuen que es podia seguir de cap a cap, anant d'una rama a l'altra dels arbres, sense haver mai de baixar de les copes, que formaven un entreteixit unes amb les altres. Se'n conten moltes llegendes.

405. Avenc important a les immediacions del Molí de les Truites, vora el Cingle de la Pena Roja, a les envistes de la Font Gran.

406. A l'esquerra de la dreuera antiga d'anar al Pinetell, en uns grans blocs calcaris drets al vessant, damunt de l'actual carretera i al dret del Molí de l'Ombra. Terme de Rojals a tocar del de la Riba.

407. Al final del carrer de la Font, tocant al poble, formada a la Roca del Punt d'Oros.

408. Balma al Cingle de les Garrigues, vora el portell de l'antic camí de Rojals, damunt la Masia del Cartenyà.

409. Gran balma al Cingle dels Solans damunt del Corral de la Vall.

410. Damunt de la Font de Tossal.

411. Cavitat sota grans roques, entre el Castell de la Formiga i el Portell de les Garrigues.

412. A l'inici del Torrent de Rull, damunt de la Font de la Tosca.

413. Als Olivars del Gomà, davant del Molí de la Roca.

414. Al Bosc Gran vora el Pla de l'Artiga Vella.

415. Cavitat al Bosc del Molí del Mas, vora el Camí del Clot d'en Goda. Terme municipal de Vilaverd, parroquial de la Riba. Hi ha una altra cavitat coneguda amb el mateix nom al Mal Torrent, a mig cingle.

416. Al Pla de la Garriga, al Barranc dels Ciners. També en diuen Cova de les Cossioles. La Cova Colom també és anomenada Cova del Bestiar.

417. Cavitat a mig aire del Torrent de Rull, sota la Plana de Balaguer.

<i>La Cova del Cartenyà</i> ⁴¹⁸	<i>la còva dal cartanyà</i>
<i>La Cova del Corral de la Vall</i> ⁴¹⁹	<i>la còva dal curràl da la väll</i>
<i>La Cova del Drac</i> ⁴²⁰	<i>la còva dal dràc</i>
<i>La Cova del Figuerola</i> ⁴²¹	<i>la còva dal figaròla</i>
<i>La Cova del Minaire</i> ⁴²²	<i>la còva dal minàira</i>
<i>La Cova del Pecat</i> ⁴²³	<i>la còva dal pacàt</i>
<i>La Cova del Poca-roba</i> ⁴²⁴	<i>la còva dal pòcarròba</i>
<i>La Cova dels Gitanos</i> ⁴²⁵	<i>la còva dals gitànus</i>
<i>La Cova Fonda</i> ⁴²⁶	<i>la còva fònda</i>
<i>La Cova Gran</i> ⁴²⁷	<i>la còva gràn</i>
<i>La Cova Llarga</i> ⁴²⁸	<i>la còva llàrga</i>
<i>La Fou de Balet</i> ⁴²⁹	<i>la fòu da balèt</i>
<i>Les Balmes de la Roca de la Pastera</i> ⁴³⁰	<i>las bálmas da la ròca da la pastéra</i>
<i>Les Coves</i> ⁴³¹	<i>las còvas</i>
<i>Les Coves del Foradot</i> ⁴³²	<i>las còvas dal furadòt</i>

418: Damunt de la Resclosa dels Papenens, en el riu Brugent, al final del Bosc del Molí del Mas, vessant de les Garrigues, terme municipal de Vilaverd i parroquial de la Riba. S'hi han fet importants troballes prehistòriques.

419. Cavitat profunda molt irregular, sota la Cova del Corral de l'Aguila, al Roquer.

420. Entre el Cingle de la Serra o dels Solans i el de les Garrigues, a l'indret conegut per Vinya del Piquello. Oberta al Cingle dels Solans, al fil de la serra entre el Sot de Vilaverd i el de la Riba.

421. Immediata als Molins de Figuerola, a tocar del camí que inicia la Costa de la Murtrera.

422. Al Roquer de Cap-de-Riba o de les Piques.

423. A la part baixa dels Solans. Petita cavitat que serveix d'aixopluc. El nom li ve d'haver-s'hi acollit una parella d'enamorats fets escàpols de llurs familiars que s'oposaven a l'enllaç.

424. Partida dels Solans, al cingle, damunt del camí de Mas del Fuster.

425. Al Cingle de l'Espenador, immedata al pont de pedra que comunica el poble i el barri de la Carretera, a tocar del riu Francolí.

426. Es un vessant al curs final del Torrent de la Coma Fonda, al lloc conegut per Samuntà de Semon. Hi ha una balma lleu en el cingle. Aquest és també anomenat Cingle de la Cova Fonda i el cim Cresta de la Cova Fonda.

427. Al Cingle del Puig de Marc, a la banda del Torrent de la Font Major, mirant a la Serra del Mas del Gat.

428. Al Mal Torrent.

429. Avenc entre el Torrent del Molí dels Tresos i el Barranc dels Tres Pilars.

430. Al Cingle del Puig, damunt del Mas de Besora.

431. Al Mas de Pauiller.

432. Covetes al Barranc dels Tres Pilars. En diuen també «les Coves del Barranc dels Tres Pilars».

*Les Coves del Jan*⁴³³
*Les Coves Roges*⁴³⁴
*Les Faus*⁴³⁵

las còvas dal tjàn
las còvas ròijas
las faus

Les eres :

*Era de cal Jan*⁴³⁶

léra da càl tjàn

*Era de l'Atzerà*⁴³⁷

léra da latzarà

*Era de l'Agnet*⁴³⁸

léra da lagnèt

*Era del Manxes*⁴³⁹

léra dal màntxas

*Era del Mas de Besora*⁴⁴⁰

léra dal màs da basòra

*Era del Mas de Cagabanyot*⁴⁴¹

léra dal màs da càgabanyòt

*Era del Mas de Ferrer*⁴⁴²

léra dal màs da farré

*Era del Mas de Fuster*⁴⁴³

léra dal màs da fusté

*Era del Mas de Paüller*⁴⁴⁴

léra dal màs da pagullé

*Era del Mas de Toio*⁴⁴⁵

léra dal màs da tòiu

*Era del Mas del Vent*⁴⁴⁶

léra dal màs dal vén

*Era del Padre*⁴⁴⁷

433. Avui desaparegudes. Eren dues grans i vistoses balmes que aixoplugaven el camí vell de la Riba a Prades, davant del Molí del Jan o de la Jana, al mateix nivell del llit del riu. Els estrats formaven una mena de seients naturals i els vianants sempre hi feien aturada, sobretot a l'estiu, per la bona ombra que regalaven. Al seu davant el camí travessava el riu. Van ésser destruïdes en ésser construïda la carretera de la Riba a Farena. La gent de la Riba en deia «les Coves del Jan»; en canvi els del Pinetell en diuen «de la Jana».

434. Entre el Mas de Ferrer i la Font Major.

435. Solc de caràcter avencós, mena d'esfondrament allargassat a la part superior de la Pena Roja, entre aquesta i les Garrigues, al final ponentí del qual hi ha una gran cavitat que havia estat avariada per a servir de corral.

436. A l'aiguabarreig del Mal Torrent i el riu Brugent.

437. A Cap-de-Riba.

438. A Cap-de-Riba.

439. Era a l'altra banda del riu Brugent i, per tant, al terme de Vilaverd. Quan, durant la darrera guerra carlista, era alcalde de la Riba Ignasi Tomás, conegut per Ignasió, va prohibir de fer ball per Carnestoltes. Tot el jovent es va congregar amb els músics a l'Era del Manxes, a tocar de la població, però dins del terme de Vilaverd, i va dansar al seu gust.

440. Al mas que li dona nom.

441. *Idem.*

442. *Idem.*

443. *Idem.*

444. *Idem.*

445. *Idem.*

446. *Idem.*

447. Sembla que era situada sota el Molí de Cardús. Portava el nom del propietari. Vegeu nota 271.

*Era del Puig*⁴⁴⁸
*Era del Roig*⁴⁴⁹
*Era del Secalló*⁴⁵⁰
*Era del Siurana*⁴⁵¹
*Era dels Masets*⁴⁵²
*Era de Nicolau*⁴⁵³
*Era de la Guineu*⁴⁵⁴
*Era Vella*⁴⁵⁵

léra dal púig
léra dal ròig
léra dal sacalló
léra dal siuràna
léra dals masèts
léra da niculàu
léra da la guineu
léra vèlla

Els corrals :

*Corral de l'Agnet*⁴⁵⁶
*Corral de la Batlle*⁴⁵⁷
*Corral de la Sula*⁴⁵⁸
*Corral de Marc*⁴⁵⁹
*Corral del Bresca*⁴⁶⁰
*Corral del Foradot*⁴⁶¹
*Corral del Puig*⁴⁶²
*Corral del Quimet*⁴⁶³
*Corral del Roig*⁴⁶⁴

lu curràl da lagnèt
lu curràl da la bàtlla
lu curràl da la sùla
lu curràl da màrc
lu curràl dal brèsca
lu curràl dal furadòt
lu curràl dal púig
lu curràl dal quimèt
lu curràl dal ròig

448. Al cim del Puig de Marc.
449. Al final del Carrer Nou.
450. Desapareguda a la partida de la Miranda. Al seu lloc hi ha la Torre.
451. Desapareguda, però dóna nom a un carrer. Ocupava l'hort i part del carrer del costat de la Rectoria.
452. Al pujol entre els Masets i el Corral del Quimet.
453. Figura com a propietat comunal, amb el núm. 52, en una relació de 1847.
454. El seu nom figura en documents setocentistes. Hi passava el vell camí de Montblanc a Tarragona, el qual quedava entre l'era i el cingle, segons despeses fetes «per barrinar una roca al pas de l'era», que figuren en comptes de 1797. Situada al final de la Ràpita, al lloc on es creuen la via del ferrocarril i la carretera, damunt d'una gran roca plana que fa cingle damunt del riu Francolí. Malgrat que l'era no existeix l'indret continua portant el seu nom.
455. Figura a la recana de 1818.
456. Arran del camí que va al Mas de Paüller, a la partida dels Masos.
457. També en diuen Corral de la Vall. Ignorem quin dels dos és el nom correcte. Està situat als Solans, sota la Cova de l'Aliga.
458. És un fragment del Corral del Roig.
459. A tocar del Mas de Paüller, al vessant del Puig de Marc.
460. Al vessant del Puig de Marc, al peu del Bosc del Bresca, damunt la barraca del mateix nom.
461. També Corral del Barranc dels Tres Pilars.
462. A la Masia del Puig.
463. Sota la Carretera de Farena, entre aquesta i els Masets.
464. Immediat a l'Era del Roig, al final del Carrer Nou. Formava finca amb la Parada Llarga.

<i>Corral del Serra</i> ⁴⁶⁵	lu curràl dal sèrra
<i>Corral Vell de la Font de Pasqual</i> ⁴⁶⁶	lu curràl véll da la fòn da pasquàl
<i>Corral Vell del Puig</i> ⁴⁶⁷	lu curràl véll dal puig

Les masietes: ⁴⁶⁸

<i>Masieta de l'Atzerà</i> ⁴⁶⁹	la masièta da latzarà
<i>Masieta de la Filomena</i> ⁴⁷⁰	la masièta da la filumèna
<i>Masietes de Vallabrigues</i> ⁴⁷¹	las masiètas da vällabrigas
<i>Masieta del Barbet</i> ⁴⁷²	la masièta dal barbèt
<i>Masieta del Bonet</i> ⁴⁷³	la masièta dal bunèt
<i>Masieta del Calmet</i> ⁴⁷⁴	la masièta dal calmèt
<i>Masieta del Gasparó</i> ⁴⁷⁵	la masièta dal gasparó
<i>Masieta del «Pepito» de Gràcia</i> ⁴⁷⁶	la masièta dal papítu da gràcia

Les barraques de pedra seca:

<i>La Barraca de l'Agnet</i> ⁴⁷⁷	la barràca da lagnèt
<i>La Barraca de la Bresqueta</i> ⁴⁷⁸	la barràca da la brasquèta
<i>La Barraca de la Fou</i> ⁴⁷⁹	la barràca da la fòu
<i>La Barraca de la Planota</i> ⁴⁸⁰	la barràca da la planòta
<i>La Barraca de les Molines</i> ⁴⁸¹	la barràca da las mulínas

465. Tocant al Cingle de Pena Blanca, sota el Coll de la Mola.

466. Al camí del Pla de l'Artiga Vella, dins del bosc.

467. A la Calma del Puig, damunt del Clot d'en Cubells. Només queden uns murs.

468. Hom distingeix el «mas» o «masia» de la «masieta». S'entén pel primer, una casa rural en condicions d'ésser habitada. La masieta és un simple aixopluc d'una sola habitació, però sempre amb teulada de teules. Com a construcció inferior a la masieta, hi ha la barraca feta amb pedres seques.

469. Tocant al Castelló.

470. Sota la Font de Pasqual.

471. A Vallabrigues en coneixem tres: la del Secalló, la del Saragossa i la del Valls.

472. A l'actual Pedrera, damunt l'estació de ferrocarril.

473. Sota el camí de la Font de Pasqual.

474. Damunt el Mas del Calderon, sota el Cingle de la Pena Blanca.

475. Damunt de la «Bòbila».

476. Sota el Camí de la Font de Pasqual.

477. A Vallabrigues, en un olivar.

478. Damunt la Ràpita.

479. On indica el seu nom.

480. *Idem.*

481. A la Plana de Balaguer.

<i>La Barraca del Badat</i> ⁴⁸²	<i>la barràca dal barbèt</i>
<i>La Barraca del Bessó</i> ⁴⁸³	<i>la barràca dal bassó</i>
<i>La Barraca del Bresca</i> ⁴⁸⁴	<i>la barràca dal brèscà</i>
<i>La Barraca del Cabreta</i> ⁴⁸⁵	<i>la barràca dal cabrèta</i>
<i>La Barraca del Cagallons</i> ⁴⁸⁶	<i>la barràca dal cagallóns</i>
<i>La Barraca del Canalets</i> ⁴⁸⁷	<i>la barràca dal canalèts</i>
<i>La Barraca del Cansaladeta</i> ⁴⁸⁸	<i>la barràca dal cànsaladèta</i>
<i>La Barraca del Cartenyà</i> ⁴⁸⁹	<i>la barràca dal cartanyà</i>
<i>La Barraca del Castelló</i> ⁴⁹⁰	<i>la barràca dal castalló</i>
<i>La Barraca del Collet de Català</i> ⁴⁹¹	<i>la barràca dal cullèt da català</i>
<i>La Barraca del Llarguet</i> ⁴⁹²	<i>la barràca dal llarguèt</i>
<i>La Barraca del Marian</i> ⁴⁹³	<i>la barràca dal mariàn</i>
<i>La Barraca del Marquet</i> ⁴⁹⁴	<i>la barràca dal marquèt</i>
<i>La Barraca del Masiet</i> ⁴⁹⁵	<i>la barràca dal masièt</i>
<i>La Barraca del Què</i> ⁴⁹⁶	<i>la barràca dal què</i>
<i>La Barraca del Peret del Qui-met</i> ⁴⁹⁷	<i>la barràca dal parèt dal qui-mèt</i>
<i>La Barraca del Recó dels Roures</i> ⁴⁹⁸	<i>la barràca dal racó dals rúrars</i>
<i>La Barraca del Sant Pare</i> ⁴⁹⁹	<i>la barràca dal sàmpàra</i>
<i>La Barraca del Santo</i> ⁵⁰⁰	<i>la barràca dal sàntu</i>
<i>La Barraca del Serret del Merendel</i> ⁵⁰¹	<i>la barràca dal sarrèt dal merandèl</i>

482. Vora la Font de Pasqual.

483. A Cap-de-Riba.

484. Al camí del Puig, a les Lloranques.

485. A la Plana de Balaguer.

486. Damunt del Cingle del Cagallons.

487. Al Bosc Gran.

488. Sota la Torre del Petrol.

489. Al camí que va de la Font Gran a la Cova del Cartenyà.

490. A la finca que li dóna el nom.

491. A l'indret que li dóna el nom.

492. A les Cometes.

493. Als Artigons.

494. A Cap-de-Riba.

495. Al Serret del Barbet.

496. Vora la Font de Pasqual.

497. Arredossada al cingle, vora la Fou de Balet.

498. Al Bosc Gran.

499. Al mas que li dóna nom.

500. A la Planota.

501. A les Lloranques n'hi ha dues, una de l'Atzerà i l'altra del Merendel.

<i>La Barraca del Sumoi</i> ⁵⁰²	la barràca dal sumòi
<i>La Barraca del Valentí</i> ⁵⁰³	la barràca dal valantí
<i>La Barraca del Xeco</i> ⁵⁰⁴	la barràca dal txècu
<i>La Barraca del Xefle</i> ⁵⁰⁵	la barràca dal txèfla
<i>Les Barraques de la Paradota</i> ⁵⁰⁶	las barràcas da la paradòta

Els forns de calç :

<i>El Forn de la Parada Plana</i> ⁵⁰⁷	lu fórn de la paràda plàna
<i>El Forn de la Solana del Ferreró</i> ⁵⁰⁸	lu fórn da la sulàna dal far-raró
<i>El Forn del Bosc de la Torre</i> ⁵⁰⁹	lu fórn dal bòsc da la tòrra
<i>El Forn del Calent</i> ⁵¹⁰	lu fórn dal calén
<i>El Forn del Mas del Déu</i> ⁵¹¹	lu fórn dal màs dal déu
<i>El Forn del Mas de Paüller</i> ⁵¹²	lu fórn dal màs da pagullé
<i>El Forn del Mas del Xefle</i> ⁵¹³	lu fórn dal màs dal txèfla
<i>El Forn dels Artigons</i> ⁵¹⁴	lu forn dals artigons
<i>Els Forns</i> ⁵¹⁵	lus fórn
<i>Els Forns del Bosc Gran</i> ⁵¹⁶	lus fórn dal bòsc gràn

Els camins :

<i>El Camí de Baix</i> ⁵¹⁷	lu camí da bàix
<i>El Camí de Dalt</i> ⁵¹⁸	lu camí da dàlt

502. Dins el Barranc dels Tres Pilars.
 503. Als Artigons.
 504. Als Solans.
 505. A la Plana de Balaguer.
 506. Actualment queden arran de la Carretera de Farena, immediates al pont del riu Brugent, davant dels Molins de Figuerola.
 507. Vora la parada que li dona nom.
 508. Damunt de la carretera del Pinetell, davant de l'aiguabarneig del Brugent i el Torrent d'en Rull.
 509. Al Torrent d'en Rull, immediat al límit del terme.
 510. Damunt de la Cova del Cartenyà.
 511. Al Mas de l'Esquerrer.
 512. Al mas que li dona el nom.
 513. Al Bosc del Xefle.
 514. A la finca del mateix nom.
 515. Entre la carretera de Picamoixons i la via del ferrocarril. Era de guix.
 516. Al Pla de Grinyolers n'hi ha dos, un altre al Clot dels Roures, un altre al costat de la Roca de la Bandereta.
 517. Va al Mas de Ferrer per sota del Mas de Paüller i de l'Esquerrer.
 518. Va al Mas de Ferrer pel mateix Mas de Paüller i per damunt del de l'Esquerrer.

<i>El Camí de la Coma Fonda</i> ⁵¹⁹	lu camí da la cóma fón da
<i>El Camí de la Creu</i> ⁵²⁰	lu camí da la crèu
<i>El Camí de la Font de Pasqual</i> ⁵²¹	lu camí da la fòn da pasquàl
<i>El Camí de la Masia del Cartenyà</i> ⁵²²	lu camí da la masía dal cartenyà
<i>El Camí de la Plana de Balaguer</i> ⁵²³	lu camí da la plàna da balagué
<i>El Camí de la Planota</i> ⁵²⁴	lu camí da la planòta
<i>El Camí de la Serra</i> ⁵²⁵	lu camí da la sèrra
<i>El Camí de la Torre</i> ⁵²⁶	lu camí da la tórra
<i>El Camí del Cementiri</i> ⁵²⁷	lu camí dal samantíri
<i>El Camí del Mas de Noguers</i> ⁵²⁸	lu camí dal màs da nugués
<i>El Camí del Pinetell</i> ⁵²⁹	lu camí dal pinatèll

519. Abans que fos construïda la carretera de Cap-de-Riba, partia del porxo de cal Cardús i per la Masia del Santo anava a les Cometes, on un ramal pujava a Cap-de-Riba i l'altre anava a resseguir les terres de Vallabrigues i enllà:

520. És l'antic camí de la Riba a Picamoixons, fragment del mil·lenari camí de Montblanc a Tarragona, el qual es conserva molt bé dins el terme de la Riba i desapareix en davallar vers Picamoixons. La creu, que dona nom al camí, també és anomenada de Siurana. Serva solament la base i el fust. La base té una inscripció, en la qual es llegeix «AGRONE - ESFARE - DELARIBA - 1787..». La lectura de la primera ratlla resulta, però, molt dubtosa.

521. Parteix de Cap-de-Riba i va molt enllà de la Font de Pasqual; un ramal puja al Bosc Gran i el Clot d'en Cubells, i un altre va vers la Fou de Balet i el Barranc dels Tres Pilars.

522. Surt de la Font del Mas i pel Molí del Mas s'enfila vers la Masia del Cartenyà, vora la qual enforca amb el vell Camí de Rojals que ve de Mas Solans.

523. És en part el vell camí de Cabrera i Mont-ral. A la Plana de Balaguer té un ramal que va a la masia i l'ermita de Gràcia. En topat amb el Torrent d'en Rull troba la Carrelada, que puja pel llit del torrent i porta a Cabrera.

524. Parteix del camí del Puig, el qual resta a les Lloranques. En topat la Coma Fonda deixa a la dreta el Camí del Corral de l'Agnet o de Dalt. És la primera part del Camí de Baix.

525. Travessa la Serra per l'indret on hi ha els pals de la conducció elèctrica. El trobem indicat com a confí en una escriptura de 1789. S'utilitzava per anar a Vilaverd quan baixava riuada al riu Francolí i no es podia passar el gual de l'Estret.

526. S'entén de la Torre del Petrol. Dins del terme de la Riba hi ha un altre «Camí de la Torre», el qual puja pel Torrent d'en Rull i va a la Torre de Samuntà, del veïnat de Cabrera (Mont-ral). Aquest puja a Puigcabrer i parteix de la Ràpita.

527. Avui, al tros que va de l'església a la Creu, ha desaparegut, ocupat per la carretera que entra al poble. Era un fragment de l'antic Camí de Rojals. En una escriptura de 1875 llegim: «Camino del Cementerio Nuevo» i en una altra de la mateixa data referida al mateix indret: «Camino Detrás de la Iglesia».

528. Puja pel llit del Mal Torrent.

529. És l'antic Camí de Prades, que, de la Riba als Molins de Figuerola, ha desaparegut en la seva major part, ocupat per la Carretera de Farena. En aquest

<i>El Camí de Prades</i> ⁵³⁰	lu camí da pràdas
<i>El Camí del Puig</i> ⁵³¹	lu camí dal púig
<i>El Camí dels Solans</i> ⁵³²	lu camí dals sulàns
<i>El Camí Fondo</i> ⁵³³	lu camí fóndu
<i>El Camí Vell</i> ⁵³⁴	lu camí véll
<i>La Carrelada</i> ⁵³⁵	la carralàda

La via del ferrocarril: ⁵³⁶

<i>El Pont de Ferro</i> ⁵³⁷	lu pòn da fèrru
<i>L'Estació</i> ⁵³⁸	lastació
<i>El Traspàs</i> ⁵³⁹	lu traspàs
<i>El Terraplè del Secanet</i> ⁵⁴⁰	lu tèrraplè dal sacanèt

traç solament en queda un fragment que va del Castelló als Masets. Dels Molins de Figuerola al Pinetell, per la Costa de la Murtrera, el camí, semiabandonat, es manté.

530. Camí mil·lenari que segueix la vall del Brugent.

531. Parteix de Cap-de-Riba i es divideix en dos. L'un va vers el Corral de l'Agnet i els masos que hi ha sota el Cingle del Puig per la banda de la Plana; l'altre va per la Barraca del Bresca vers el Grau o Portell de l'Alzina.

532. Segueix el curs de l'antic camí de Rojals fins al Mas Solans.

533. Va de Cap-de-Riba a cal Jaume-el-Mas. Avui fa d'escorriall de les aigües. Es un fragment de l'antic Camí de Prades.

534. Surt en una escriptura de 1757 referit al Camí Fondo. En una permuta de 1767 surt referit a un altre camí que sembla que va a trobar el de Prades, entre els molins que aleshores eren de Josep Garreta i Joan Roig, per allà a l'indret de la Parada Llarga.

535. Segueix el curs de l'antic Camí del Rojals de Mas Solans al Portell de la Garriga. Dalt de la Garriga, o les Garrigues, es perd.

536. Va començar a construir-se el 22 de març de 1858. El 31 de novembre de 1858 es treballava davant de cal Teixidor. El 30 de maig de 1862 va arribar la primera màquina al cap del Pont de la Plana. El dia 16 d'agost de 1862 la primera màquina va arribar a l'estació de la Riba, i el 26 de setembre del mateix any va passar per damunt del Pont de l'Estret. El 15 d'abril de 1863 va arribar la primera màquina a Montblanc i el 13 de maig va ésser posada al servei del públic la línia Reus-Montblanc.

537. En dir «el Pont de Ferro», hom entén sempre el del ferrocarril damunt de l'Estret. En diuen també «el Pont de l'Estret». Si es diu «el Pont de Ferro de la Plana», hom entén el de la línia del carril de Picamoixons a Reus, immediat al mateix confí del terme per la banda del Camp.

538. Situat a l'esplanada que colga una part de l'antic camí de Montblanc a Tarragona. Aquest camí procedia de la Ràpita i davallava al riu Francolí exactament per on ara hi ha el pont de ferro de l'Estret, darrera cal Faldilles.

539. És el primer pas a nivell situat al final del carrer del Roser, tot anant a la Ràpita.

540. També en diuen «de la Ràpita». Dins el terraplè hi ha enterrada l'antiga casa pairal dels Calmet; quan es va fer la via, va quedar colgada. En compensació, la companyia constructora va edificar i traspassar a la família Calmet la casa nova que ocupa al barri de la Carretera.

<i>El Traspàs del Mig</i> ⁵⁴¹	lu traspàs dal mîg
<i>El Traspàs de la Caseta de Més Avall</i> ⁵⁴²	lu traspàs da la casèta da mésavàll
<i>Els Forns</i> ⁵⁴³	lus fórnas
<i>Les Mines</i> ⁵⁴⁴	las mínas
<i>El Salt de la Menuda</i> ⁵⁴⁵	lu sàl da la manúda
<i>El Pont del Sena</i> ⁵⁴⁶	lu pòn dal sèna
<i>L'Estació de la Plana</i> ⁵⁴⁷	lastació da la plana
<i>El Pont Gran</i> ⁵⁴⁸	lu pòn gràn

La carretera de Vilaverd a Picamoixons :

<i>El Pont de Pedra</i> ⁵⁴⁹	lu pòn da fèrru
<i>El Recó del Ciment</i> ⁵⁵⁰	lu racó dal cimén
<i>L'Estret</i> ⁵⁵¹	lastret

541. Es el de la sortida de la Ràpita, anant cap a Picamoixons, o sigui el segon des de la Riba. Ací hi havia l'Era de la Guineu.

542. Es el tercer pas a nivell.

543. Ruïnes situades entre la via i la carretera, a les quals darrerament s'acollien vagabunds. Era un forn de guix. La partida s'anomenava «les Guixeres».

544. Grans talls oberts a la muntanya per a possibilitar el pas del carril. Quan l'any 1862 es va construir la via, va explotar el dipòsit de la pólvora i en aquest indret van morir sis persones. (quatre homes i dues dones).

545. Avui el pas perillós està aïriat. El nom ve d'una dona anomenada la Menuda, que hi va caure o s'hi va tirar.

546. Pont de la carretera damunt de la via del carril. El nom pertanyia a l'empresari que el va construir.

547. Oficialment «Estació de la Plana - Picamoixons». Una part de l'estació de Picamoixons és terme municipal de la Riba. Hom en diu també «l'Estació Nova de la Plana». Durant un temps la línia de ferrocarril de Valls i la de Reus no enllaçaven. Entre ambdues s'interposava una enorme massa de roca, de la qual dona idea l'actual cingle de l'estació. El primer tram ferroviari finia on encara hi ha l'«Estació Vella de Picamoixons». A la línia de Reus hi havia l'estació de la Plana, edifici que avui hom coneix per «Estació Vella de la Plana», situat abans del gran pont sobre el riu Francolí. Entre les dues antigues estacions hi havia el servei d'una tartana que seguia un pèssim camí que travessava el riu Francolí a gual. Hom parla d'aquesta tartana com d'un calvari.

548. Conegut també per «Pont de la Via de Picamoixons» i, més comunament, per «Pont de la Plana». El darrer cadastre fa acabar el terme de la Riba al Pont d'Alcover, a la Roca Foradada. La monjoia triangular que assenyala el confí entre els termes de la Riba, Alcover i Valls, des de molt antic, era però posada on, abans de construir-se el pont susdit, la carretera travessava a gual el riu Francolí. Això feia que el Pont Gran de la via del ferrocarril, almenys en part, quedés dins del terme de la Riba.

549. Damunt del riu Francolí, abans del vell edifici del «Sulfuro». Se l'han endut diverses vegades les riuades. Abans era més avall.

550. Indret on els estrats calcaris es mostren completament redreçats. Hom diu que la pedra és bona per a fer ciment.

551. Des del vell edifici del «Sulfuro» a cal Faldilles és pròpiament l'Estret.

<i>Sota el Pont de Ferro</i> ⁵⁵²	sótal pòn da ferru
<i>El Traspàs</i> ⁵⁵³	lu traspàs
<i>El Traspàs del Mig</i> ⁵⁵⁴	lu traspàs dal míg
<i>El Traspàs de la Casilla de Més Avall</i> ⁵⁵⁵	lu traspàs da la casilla da més-avall
<i>El Pont del Sena</i> ⁵⁵⁶	lu pòn dal sèna
<i>La Costa de les Roixeles</i> ⁵⁵⁷	la còsta da las ruixèlas
<i>La Roca Foradada</i> ⁵⁵⁸	la ròca furadada
<i>El Pont d'Alcover</i> ⁵⁵⁹	lu pòn dalcuvé

La Carretera de Farena :

<i>El Pont de cal Cisquet Carter</i> ⁵⁶⁰	lu pòn da càl cisquèt carté
<i>Les Roques Caigudes</i> ⁵⁶¹	las ròcas caigúdas
<i>El Pont del Brugent</i> ⁵⁶²	lu pòn dal brugén
<i>La Pujada del Transformador</i> ⁵⁶³	la pujada dal trasfurmado
<i>La Creu</i> ⁵⁶⁴	la crèu
<i>L'Entrada al Poble</i> ⁵⁶⁵	lantràdal pòbla
<i>El Tomb de la Benítxa</i> ⁵⁶⁶	lu tòm da la banítxa
<i>El Tomb del Calderer</i> ⁵⁶⁷	lu tòm dal caldaré

552. Es el pas sota el pont del ferrocarril immediat a la primera casa del poble.

553. Es el pas entre el poble i el barri de la Ràpita i constitueix el primer pas a nivell, dels tres que hi ha a tocar un de l'altre.

554. Pas a nivell a la sortida de la Ràpita.

555. El tercer pas a nivell.

556. Pont damunt del ferrocarril.

557. Gran desnivell que va del pont damunt de la via al llit del riu Francolí.

558. Roca en la qual s'aferma el Pont d'Alcover.

559. El pont damunt del riu Francolí davant del Mas de l'Estefania.

560. Damunt el riu Francolí, en el mateix enforc amb la carretera de Reus a Lleida. En construir-se la carretera, quan aquest pont encara no estava donat d'alta, l'aiguat de Sant Lluç de l'any 1930 se'l va emportar i calgué fer-lo completament nou.

561. Terraplè entre el riu i un cingle, del qual es desprenen molt sovint grans blocs que cauen damunt de la carretera. El nom es fa extensiu a tot el trajecte planer entre el Pont del Francolí i el Pont del Brugent. Es el passeig predilecte de la gent de la Riba a l'hivern.

562. Tot just construït, l'aiguat de Sant Lluç de l'any 1930 se'l va endur.

563. Començament de l'ascensió al poble.

564. Enforc amb un ramal que entra al poble pel darrera de l'església.

565. Pas entre els murs de l'església i cal Besora.

566. Retomb tancat de la Carretera de Farena per a entrar a emprendre la pujada que acaba amb el Carrer de la Fàbrica.

567. Retomb sota la Masia del Santo.

<i>El Tomb de cal Bessó</i> ⁵⁶⁸	lu tòm da càl bassó
<i>El Tomb de l'Agnè</i> ⁵⁶⁹	lu tòm da lagnèt
<i>Cap-de-Riba</i> ⁵⁷⁰	càpdarríba
<i>Les Piques</i> ⁵⁷¹	lasaspícas
<i>La Cadireta</i> ⁵⁷²	la cadirèta
<i>El Tomb del Pandola</i> ⁵⁷³	lu tòm dal pandòla
<i>El Tomb dels Masets</i> ⁵⁷⁴	lu tòm dals masèts
<i>La Font Gran</i> ⁵⁷⁵	la fòn gràn
<i>Els Pins Alts</i> ⁵⁷⁶	lus pinzàls
<i>El Molí dels Tresos</i> ⁵⁷⁷	lu mulí dals trèsus
<i>El Pont dels Molins de Figuerola</i> ⁵⁷⁸	lu pòn dals mulíns da figaròla

La Sèquia de la Font Gran: ⁵⁷⁹

<i>La Sèquia de la Vila</i> ⁵⁸⁰	lu mulísmuladó
<i>El Molí Esmolador</i> ⁵⁸¹	la canàl
<i>La Canal</i> ⁵⁸²	

568. Nova corba a tocar dels edificis de la fàbrica de paper de J. Gomà Camps.

569. Nova corba en cultius, propietat de la família Agnet.

570. La carretera voreja les cases del barri del cap d'amunt del poble, sense entrar-hi.

571. Trajecte planer sota Cap-de-Riba.

572. Un pontarró travessa la Rasa de la Cadireta, sota els Olivers del Castelló. Hom en diu també «el Pont de la Cadireta». La Cadireta és el pontarró de la sèquia de la Font Gran que hi ha immediata. El vell camí, damunt del qual passa la carretera, també travessava la rasa amb un pont. Per això el nom ve d'antic.

573. Retomb damunt les Hortasses.

574. La carretera topa de nou amb la canal del riu Brugent i s'hi entafora marcant gairebé un angle recte.

575. La font resta sota el mur de la carretera.

576. Estret natural obert pel riu, una vegada passat el Molí del Miquel o de les Truites.

577. Ruïnes ocasionades per l'aiguat de Santa Tecla.

578. Pont damunt del riu Brugent. A l'una banda és terme de la Riba i a l'altra de Rojals.

579. Hom diu sempre «Assèquia de la Font Gran», encara que condueix l'aigua de la font i la del riu Brugent, desviada aquesta darrera a la Peixera dels Paperers.

580. Una escriptura de 1668 diu: «per davall de la Font Gran ab la Sèquia de la Vila fins el Molí Esmoladó».

581. Desnivell sota els Masets, immediat a la Resclosa dels Paperers. Veg. la nota núm. 170.

582. Canal descoberta que substitueix la sèquia derruïda per l'aiguat de Sant Lluc, sota els Masets.

*La Cadireta*⁵⁸³
*El Rec de Cap-de-Riba*⁵⁸⁴
*El Rec Major*⁵⁸⁵

la cadirèta
lu réc da capdarriba

Altres sèquies :

*Aigua del Molí de Pasqual*⁵⁸⁶ *aigua dal mulí da pasqual*
*El Rec dels Solans*⁵⁸⁷ *lu réc dals sulans*

Apèndix als pretèrits del terme :

*Bosc de Picons*⁵⁸⁸
*Costa de la Jonsa*⁵⁸⁹
*El Castell*⁵⁹⁰
*El Comellar*⁵⁹¹
*Ermita del Roser*⁵⁹²

583. Pontarró sota el Castelló, immediat a la claveguera de la Carretera de Farena, damunt del barranc al qual dona nom. Durant la guerra carlista, els legitimistes exigien el pagament dels tributs als industrials de la Riba. Si aquests feien l'orni, els amenaçaven amb derruir-los la Cadireta i en conseqüència deixar-los sense força motriu.

584. Fragment descobert de la sèquia que serveix de rentador. N'hem sentit a dir també «les batedores de Cap-de-Riba».

585. Gainebé totes les velles escriptures de les terres de regadiu parlen del «Rech Majó» o bé de la Sèquia Major. Avui aquest noms són en desús. Sembla que es refereixen particularment al tros de la sèquia de les fàbriques, o sigui aquell que circula per dins el poble.

586. Amb aquest nom i el de Sèquia del Molí de Pasqual, trobem anomenat el rec que utilitzen els masos del Pare Miquel i el Mason per regar les seves terres, situades a la part final dels Solans.

587. Pren l'aigua del riu Brugent a la Resclosa del Paperers. Segons un conveni amb els industrials de la Riba únicament pot captar el seu cabal de sol a sol. A l'hora de la posta es tanca el forat que dona entrada a l'aigua del riu i a la matinada es torna a obrir.

588. Figura encara al cadastre de 1818 com a partida, en la qual tributen diverses finques. Indicat Bosc del Picoy trobem el nom en diverses escriptures del segle XVIII i primeries del XIX. En el vessant de Puigcabrer avui ocupat per l'estació del ferrocarril, cal Faldilles i els inicis del carrer del Pont. Trobem també la grafia Picó.

589. Era el coster damunt de la Roca Fesa, entre els camins de Prades i de la Font de Pasqual.

590. El nom del Castell de la Riba figura en la infeudació que es féu l'any 1176 a favor de Guerau de Jorba: «Castrum de Monblanco et de ipsa Riba». No hi ha cap rastre d'aquest castell.

591. En un pergami de 1537 trobem: «terre vocatorum [sic!] lo Comelià».

592. Estava edificada entre el poble i el barri de la Ràpita, a la part avui ocupada per la via del ferrocarril. S'hi encaminava el carrer del Roser o dels Gitanos. Havia estat profanada i saquejada per les tropes invasores llavors de la guerra napoleònica. En construir-se el ferrocarril fou retirada del culte i la seva desaparició no va originar lamentacions. Per allà l'any 1923 la imatge de la Verge

*Horta del Molí*⁵⁹³
*L'Eixarmada del Barber*⁵⁹⁴
*Les Escotes*⁵⁹⁵
*Les Roques Planes*⁵⁹⁶
*Mas d'en Vernoz*⁵⁹⁷
*Pas de Piferrer*⁵⁹⁸
*Plana Mitjana*⁵⁹⁹
*Roc d'en Bruda*⁶⁰⁰
*Tarrers*⁶⁰¹

Els llocs de fora el terme molt vistents o de molta anomenada:

*Capella de Sant Domènec*⁶⁰² *la capèlla da sàn dumíngu*
*Cucurulla de Miramar*⁶⁰³ *la cucurúlla da miramà*
*El Coll de la Sivina*⁶⁰⁴ *lu còll da la sivína*

del Roser, que es venerava a l'ermita, va ésser trobada decapitada i sense el Jesusat, dins d'una sèquia que passa per sota del paviment de la rectoria de la Riba: abans de la darrera guerra civil encara es podia veure el fragment trobat, posat a l'hort del senyor Rector. Feia mig metre i tenia traça gòtica. Era d'alabastre i estava revestida d'una capa de guix, en la qual es notaven rastres de pintura.

593. Figura en una escriptura de 1777. Diu: «partida dita Horta del Molí».

594. Es el núm. 47 de les terres comunals segons una relació de 1847. Sembla poder deduir-se que és a la Plana de Balaguer.

595. Figura en una escriptura setecentista i s'hi construeix una sèquia. Era a la riba del Francolí per allí on hi ha el Molí de Català.

596. Trobem el nom de «partida de les Roques Planes» en una escriptura de 1817 i en un inventari de 1866.

597. Figura en un pergami que conté els capítols matrimonials d'Antoni Roig i Caterina Àlsinet estès l'any 1537 davant del rector de Vilaverd, en funcions de notari públic. El retrobem en un altre pergami de 1552.

598. En una escriptura de 1668 referida als actuals Masets es diu: «a tramuntana ab lo riu Brugent, de la Font Gran fins a uns graons que hi ha prop del Pas de Pifarre». En una instància de 1723, Cristòfol Miquel sollicita del comte de Prades permís per a construir l'actual Molí de cal Besora i dret per a prendre l'aigua del riu Brugent al lloc «que discorre des del paso nombrado Piferrer i la Fuente Grande».

599. Trobem aquest nom anotat com a partida de terra a la recana de 1818.

600. Figura als termes de Vilasalba (Montblanc) assenyalats per Ramon Berenguer IV l'any 1155: «d'aquí baixa al Francolí, fins al Roc d'en Bruda, puja per aigües del riu Brugent fins al pas de Farena».

601. Figura en una escriptura notarial de 1776. Diu «partida dita Tarrés».

602. Hom en diu més aviat «l'església dels Molins de Figuerola». Avui és retirada del culte i mig ensorrada. Està redossada a allò que queda de l'antic edifici del molí.

603. Molt visible des de Cap-de-Riba. Situada a 784 metres d'altitud. Es també coneguda per Cogulla, Cogulló o Puig de Miramar. Hom albira bé la creu que hi ha al cim.

604. Entre el Puigcabrer i el castell o carretera dels Moros, a uns quinze minuts del poble. Hi passa el Camí Vell de la Riba a Fontscaldes. Partió entre els

El Toll de la Brisela ⁶⁰⁶
El Toll de l'Esquetxa ⁶⁰⁶
Ermita de Gràcia ⁶⁰⁷
Ermita de Montgoi ⁶⁰⁸
La Torre ⁶⁰⁹
Mas de Bonet ⁶¹⁰
Mas de Grasset ⁶¹¹
Mas de Llémèna ⁶¹²
Mas de Masseguer ⁶¹³
Mas de Noguèrs ⁶¹⁴

lu tóll da la brisèla
 lu tóll da lasquétxa
 larmíta da gràcia
 larmíta da mungòl
 la tórra
 lu màs da bunèt
 lu màs da grassèt
 lu màs da llémèna
 lu màs da massagué
 lu màs da nugués

termes de Montblanc i Valls. «Boira al coll de la Sivina, pluja segura», diuen a la Riba.

605. En el riu Francolí, a uns quinze minuts de la Riba, entre els termes de Vilaverd i Montblanc.

606. En el riu Brugent, sota el mas de Planes del terme de Cabrera, en un indret privilegiat per la seva bellesa.

607. Es a tocar del terme de la Riba, però dins el d'Alcover. Es molt senzilla, de porta quadrangular, amb un petit ull de bou al frontis i un campanaret d'espàdanya. Una inscripció al llindar porta la data de 1687. L'interior és de volta de tres claus. Contenia una pica, uns bancs i el presbiteri era tancat per una barana de fusta. L'altar duia la data indicada de 1687 i era barroc. S'hi venerava la imatge de la Verge de Gràcia que avui presideix l'església parroquial d'Alcover. L'any 1835, després de la crema dels convents de Reus, alguns frares recolets d'Alcover es refugiaren a l'ermita de Gràcia. Foren sorpresos per una partida de miquelets mentre celebraven missa. Després d'acabar-la foren afusellats.

608. Fins l'any 1870 fou titular especial del poble de la Riba, els feligresos del qual acudien amb aplec a venerar-la per la Pasqua Florida i l'endemà de Sant Cristòfor. Els goigs la proclamaven advocada de la Riba. Corona un turonet immediat a les cases de Vilaverd. La tradició explica que la imatge fou trobada per un pastor al mateix indret on s'aixeca l'ermita i precisament damunt d'una pedra de marbre sostinguda per un capitell. Documentalment figura esmentada l'any 1214. Al Museu Diocesà de Tarragona hi ha una imatge d'alabastre d'estil renaixement amb deixalles gòtiques, la qual representa la Verge i procedeix de Montgoi. La que s'hi venerava l'any 1936 semblava setcentista. La planta de l'ermita és de creu llatina, per bé que els braços del creuer es considera que foren afegits en produir-se una reforma per allà el segle XVIII.

609. Encastellada damunt de la constel·lació de masies de Cabrera, probablement havia constituït una fortalesa. Tal volta és allò que resta del desaparegut castell de Samuntà, el terme del qual comprenia, entre altres, el Mas del Gat i el del Geperut i figura els segles XIV a XVI unit a la Plana.

610. Sota el clot de Cubells, vora el camí del Puig al Mas del Gat.

611. Es posat a la serra que va de Puigcabrer al Coll de l'illa i és molt visible des de mig poble per amunt. Descendent pel carrer de la Costa Alta, hom el té sempre davant dels ulls. Es terme de Montblanc.

612. Està al costat de l'anterior, igualment albirador des del poble.

613. Està posat al mateix vessant que els anteriors, però molt més acostat a la Riba.

614. A l'inici del Mal Torrent. Es freqüentat per la gent de la Riba que van a la seva famosa font, coneguda per Font Freda. Els habitants del mas són sempre a la Riba, on acuden per totes les compres i vendes. Terme municipal de Rojals.

*Mas del Gat*⁶¹⁵

lu màs dal gàt

*Mas del Viló*⁶¹⁶

lu màs dal viló

*Monts Carbonaris*⁶¹⁷

*Punta de Mas de Grasset*⁶¹⁸

la púnta da màs da grassèt

La comarca.

La Riba es troba al punt de coincidència entre la Conca de Barberà i el Camp de Tarragona. Els ribetans no es consideren ni de l'una ni de l'altra comarca. Parlant d'aquestes, diuen «cap a la Conca de Barberà» i «al Camp» o bé «al pla del Camp». Se senten però molt més units amb el Camp que amb cap altra comarca. Aquell mot és pronunciat «lu càam».

Les antigues pedrades que tots els vells encara recorden, es feien entre Vilaverd (final de la Conca de Barberà) i la Riba, i la lluita era per a ocupar la Serra. La màxima rivalitat actual en el futbol és també amb Vilaverd. Hom diu, despectivament, que a Vilaverd «toquen l'arpa», i hom fa un moviment característic amb els cinc dits de la mà. També es fa molta burla de la manera de parlar de Vilaverd on pronuncien la *e* molt tancada. Per indicar una persona del poble veí, els de la Riba diuen amb to faceciós «és de Vilaveeerd», exagerant el so de les *eee*. També en fan burla a base del mot «mare», que, escarnint el parlar de Vilaverd, pronuncien «mareee».

El paper produït pels molins de la Riba, abans d'haver-hi el ferrocarril i la carretera, es treia amb carros sempre cap al Camp. No anava mai riu Francolí amunt. Una bona part de la producció era des-

615. És a tocar del terme de la Riba, però dins el d'Alcover. Immediat a la font del mateix nom i a l'ermita de Gràcia. Pertanyia al terme de Samuntà que tenia administració independent i privilegis reials particulars. Hom diu que els fills d'aquest terme eren lliures del servei militar. Adjunt a les parets del mas, a les restes d'un edifici destinat a corral, hi ha una finestra gòtica i a la llinda superior d'una porta dues creus, possiblement romàniques, esculpides.

616. Tocant al Molí de l'Estret, a uns cinc minuts del poble, però dins el terme municipal de Montblanc. Es singularitza per tenir damunt de la portalada una corona reial de grans proporcions, segurament procedent de Poblet.

617. Es el rengle de muntanyes que va del Coll de Cabra a l'Estret de la Riba i separa la Conca de Barberà del Camp de Tarragona. Comprèn la Muntanya d'en Jordà, el Cogulló de Miramar i la Serra del Mas de Grasset fins al Puicafrer. Figuren en una ocessió de la ciutat i el Camp de Tarragona feta per Ramon Berenguer III l'any 1118 «montium Carbonaria» o també a la donació del mateix territori feta per l'arquebisbe de Tarragona a favor del comte de Barcelona l'any 1151. També són indicats en un altre document restituint el sudit territori signat pel comte de Barcelona l'any 1173 «montium de Carbonaria». Foren objecte de llargues desavinences entre Vallis i Montblanc els segles XIII i XIV, per tal com ambdues localitats les consideraven dins llurs termes.

618. Visible arreu des del poble. Tapa l'horitzó de cara a sol ixent.

tinada a Ultramar i eixia pel port de Tarragona. Avui l'enllaç ferroviari de Picamoixons atrau els productes industrials de la Riba, i el mercat predilecte on s'acudeix a proveir continua essent el de Valls. Aquesta població i Montblanc són equidistants de la Riba, però hi ha tendència a anar més sovint a Valls que a Montblanc. El partit judicial a què pertany la localitat és també el de Valls. Tot això pot haver contribuït a associar la Riba amb el Camp. Amb tot la Riba havia pertangut sempre a la vegueria, i després al corregiment, de Montblanc. En l'ordre eclesiàstic, fins que no va tenir parròquia pròpia, la Riba depenia de Vilaverd. El rector de Vilaverd actua de notari, en tractes dins del terme de la Riba, fins al segle XVII. D'ací endavant hom acut a la notaria d'Alcover i, més tard, a les de Valls; també, amb menys freqüència, a les de Montblanc.

L'antiga senyoria :

El Comtat de Prades ⁶¹⁹ lu cumtât da prâdas

El conjunt orogràfic :

Les Muntanyes de Prades ⁶²⁰ las muntânyas da prâdas

619. L'any 1324 Jaume II féu donació al seu fill Ramon Berenguer del títol de comte de les Muntanyes de Prades amb féu sobre les terres, viles i castells de Prades, Siurana, viles i castells d'Altafalla, Falset i Móra i els llocs de Marçà i de Pratdip i la resta de la desapareguda baronia d'Entença. Aquest títol va ésser permutat pel comtat d'Empúries amb l'infant Pere, germà de Ramon Berenguer. La simplificació de l'ús va fer que el comtat es digués solament de Prades. El títol va passar per matrimoni a la casa ducal de Cardona i, més tard, a la de Medinaceli. Per això els ducs de Medinaceli figuren com a senyors de la Riba.

620. Extrem occidental de la Serralada Prelitoral Catalana que va del riu Francolí al coll d'Albarca. Contorneja bona part del Camp de Tarragona. El poble de la Riba es troba situat a l'inici de la serra per la banda nord-est.

NUCLI DE POBLACIO

Els barris :

<i>El Poble</i> ⁶²¹	lu pòbbla
<i>Els Molins de Més Amunt</i> ⁶²²	lus mulíns da mésamún
<i>La Ràpita</i> ⁶²³	la ràpita
<i>L'Estació</i> ⁶²⁴	lastació
<i>La Carretera</i> ⁶²⁵	la carratéra
<i>Cap-de-Riba</i> ⁶²⁶	càpdarríba

Els carrers i les places :

<i>Antic Camí de Prades</i> ⁶²⁷	lantíc camí da pràdas
<i>Balcó de Besora</i> ⁶²⁸	lu balcó da basóra

621. Nucli bàsic de la població format entorn de la Plaça Major i el Carrer de Català.

622. Rengle graonat de molins que ocupen l'antiga partida de Casals o Casalots. Formen un carrer costerut, amb edificis a un sol costat, que lliga, sense solució de continuïtat, Cap-de-Riba amb el nucli bàsic del poble.

623. Rengle de cases posades al llarg del vell camí mil·lenari de la Conca de Barberà al Camp de Tarragona, redossades als vessants inferiors del Puigcabrer. Avui queden separades de la resta del poble per la via del ferrocarril i la carretera de Lleida a Reus.

624. Està situada en un terraplè, expressament construït, damunt el barri de la Carretera.

625. Barri de la banda esquerra del riu Francolí, situat entre la via del ferrocarril i el riu. Solament en una molt petita part és afectat per la carretera que li dóna nom.

626. Nucli de cases en el tall del serret que vesteix el poble.

627. Fragment de l'antic camí que, pel mig dels edificis de la Farinera, venia de l'altra banda de riu i anava a trobar el Carrer del Pont i el vell camí desaparegut de Tarragona.

628. Plataforma que lliga la Plaça de cal Torres i el Raval de Català.

<i>Camí del Secanet</i> ⁶²⁹	lu camí dal sacanèt
<i>Camí Fondo</i> ⁶³⁰	lu camí fóndu
<i>Cap-del-Pont</i> ⁶³¹	lu càpdalpòn
<i>Carrer de Català</i> ⁶³²	lu carré da català
<i>Carrer de la Fàbrica</i> ⁶³³	lu carré da la fàbrica
<i>Carrer de la Font</i> ⁶³⁴	lu carré da la fòn
<i>Carrer de la Poca Farina o de Renyinós</i> ⁶³⁵	lu carré da la pòca farina o da ranyinós
<i>Carrer de les Vidues</i> ⁶³⁶	lu carré da las víudas
<i>Carrer de Prades</i> ⁶³⁷	lu carré da pràdas
<i>Carrer del Clavell</i> ⁶³⁸	lu carré dal clavéll
<i>Carrer del Pagès</i> ⁶³⁹	lu carré dal pagès
<i>Carrer del Pont</i> ⁶⁴⁰	lu carré dal pòn
<i>Carrer del Tigre</i> ⁶⁴¹	lu carré dal tìgra
<i>Carrer dels Bous</i> ⁶⁴²	lu carré dals bòus

629. Arrenca del Carrer dels Gitanos i va al Secanet. Oficialment, «Carrer de Pilatos». No és cap dedicació oferta al famós personatge bíblic, sinó a un renom. Era donat a un dels estadants del carrer i ha pres caràcter oficial.

630. Avui desfigurat per les noves edificacions de cal Jaume-el-Mas. Era l'antic Camí de Prades. Algunes antigues escriptures l'anomenen «el Camí Vell».

631. És una part de la placeta del mateix nom, d'on arrenca el pont del poble.

632. Va de la Plaça de cal Torres al Carrer Major.

633. Avui està ocupat per la carretera de Cap-de-Riba. Abans el Carrer de la Fàbrica quedava obstruït al final, sota el Corral del Roig per una gran massa rocallosa. Es comunicava amb la Costa per un portal.

634. Té solament cases a un costat, i un bell panorama damunt el Francolí a l'altre. Un baixador porta on hi havia la font que li dona nom. Avui aquesta està estroncada. Arrenca de la Plaça Major i és clos per la Cova.

635. Arrenca del Carreró i no passa.

636. Només tenia cases a un costat, i ara les té totes ensorrades. A l'altra banda té el nec de la partida del Cementiri i el mur de contenció dels horts. Va de la Costa a l'Era del Roig.

637. Va de la Placeta a la Plaça de l'Església i comprèn també el Carrer dels Bous. És un altre fragment de l'antic Camí de Prades.

638. No passa. Arrenca de la Costa i mor a cal Pandola.

639. Travessia de la Costa Alta, que va vers la partida de la Miranda. Al final el pas és privat.

640. El millor carrer del barri de la Carretera. Va de la Carretera de Reus a Lleida a la Plaça del Cap-del-Pont.

641. Va del Carrer del Pont a la Plaça del Cap-del-Pont, fent un angle recte vora el riu i passant per sota el Portal del Ventura. Abans, per anar de la Carretera al Pont, tothom passava per aquest carrer.

642. També en diuen Camí o Carrer de Prades. Comença en un porxo obert a la Costa i va fins a la Plaça de l'Església. El darrer tret, però, ja no es diu Carrer dels Bous, sinó Carrer de Prades.

<i>Carrer dels Gitanos</i> ⁶⁴³	lu carré dals tgitanus
<i>Carrer Major</i> ⁶⁴⁴	lu carré maijó
<i>Carrer Nou</i> ⁶⁴⁵	lu carré nòu
<i>Costa Alta</i> ⁶⁴⁶	la còsta alta
<i>Costeta del Pipon</i> ⁶⁴⁷	la custèta dal pipón
<i>Darrera de l'Església</i> ⁶⁴⁸	radèra da lliglésia
<i>El Bassot</i> ⁶⁴⁹	lu bassót
<i>El Carreró</i> ⁶⁵⁰	lu carraró
<i>El Pont</i> ⁶⁵¹	lu pòn
<i>El Porxo</i> ⁶⁵²	lu pòrtxu
<i>El Porxo del Carrer dels Bous</i> ⁶⁵³	lu pòrtxu dal carré dals bòus

643. Antic carrer que duia a l'Ermita del Roser i que per això es deia Carrer del Roser. Al capdamunt trobava el vell Camí de Tarragona i feia drecera per a davallar al riu. Els gitanos el seguien per a acollir-se a la Cova dels Gitanos, situada a l'altra banda del riu Francolí, sota l'Espenador. Sembla que aquest és l'origen del nom.

644. Gairebé el més planer del poble. Va de la Plaça Major a la de l'Església. En un pergami de 1562 trobem: «lo Carrer Comú ó Major».

645. Va de la Costa a l'Era del Roig.

646. Arrenca de la Plaça Major i sembla la continuació del Carrer Major vers el cim del poble, fins a trobar la Carretera de Farena i Cap-de-Riba. Es la soca-mare de la part alta de la localitat. Oficialment, Carrer del cardenal Gomà (hom pronuncia «cadernal Gomà»). Una escriptura de 1788 diu «en lo carrer que munta de la plassa als Molins de Dalt». Les de principis de segle passat l'anomenen encara Camí de Prades en el tros de la Plaça fins al Molí del Jaume-el-Mas. El tros final el trobem indicat «Costa Més Alta» i també «Carrer Més Alt de la Costa» fins al tornar del present segle.

647. Va del Carrer del Pont al Cap-del-Pont. Els vells en deien Costeta del Teixidor.

648. Va per entre l'Església i la Rectoria. Parteix de la Plaça de l'Església i no passa. L'any 1766 es va construir en aquest indret el cementiri i hom hi va enterrar fins a la pesta del 1855, que va construir-se el Fossar Nou.

649. El Bassot era un tros de sèquia descoberta al mig de la Costa entre cal Cardús i la Fàbrica, concretament entre els dos portals coneguts pels Porxos. Les dones hi rentaven.

650. Arrenca del Carrer de Renyínos i fa cap a la Costa Alta, mitjançant uns graons sota el Porxo.

651. Massís de quatre arcades, travessa el Francolí i ha sofert la pressió de totes les riuades. L'arcada de la banda de la fàbrica de farines ha estat sempre la primera a cedir. Tenim notícia d'haver-se'l endut les riuades de l'11 de juliol de 1792, la de 1843 (Sant Bartomeu); de 1874 (Santa Tecla) i de 1930 (Sant Lluç). Però cada volta ha estat refet. Es la comunicació essencial entre les dues bandes del poble. Tenia una placa commemorativa de la inauguració posada a la part forana d'un dels pilars, mirant agües avall, però se la va endur l'aiguat de Sant Lluç.

652. És el pas aporxat que comunica el Carreró i la Costa Alta. També en diuen el Porxo del Carreró, per distingir-lo del Porxo del Carrer dels Bous.

653. Hi ha una doble arcada. La primera sosté una part d'un edifici encarat a la Costa Baixa i l'altra una sèquia. El porxo és el primer.

<i>El Terradet</i> ⁶⁵⁴	lu tarradèt
<i>Els Porxos</i> ⁶⁵⁵	lus pòrtxus
<i>L'Era del Siurana</i> ⁶⁵⁶	l'éra dal siuràna
<i>La Carretera</i> ⁶⁵⁷	la carratèra
<i>La Costa</i> ⁶⁵⁸	la còsta
<i>La Placeta</i> ⁶⁵⁹	la placèta
<i>La Torre del Camí Fondo</i> ⁶⁶⁰	la tòrra dal camí fòndu
<i>Plaça de cal Torres</i> ⁶⁶¹	la plàssa da càl tòrras
<i>Plaça de l'Església</i> ⁶⁶²	la plàssa da ligglésia
<i>Plaça del Cap-del-Pont</i> ⁶⁶³	la plàssa dal càpdalpòn
<i>Plaça Major</i> ⁶⁶⁴	la plàssa maijó
<i>Placeta del Pont</i> ⁶⁶⁵	la placèta dal pòn

654. Petita miranda damunt dels safareigs de cal Torres, que engrandeix la Plaça Major. Fou construïda el període 1936-38.

655. La Costa tenia ací un portal a cada banda, els quals es tancaven en temps reculats. L'un comunicava amb el Carrer de la Fàbrica, l'altre amb el Camí del Comellar Fondo i cal Cardús. Hom en deia «Porxo de la Fàbrica» i «Porxo de cal Cardús». La carretera els va suprimir.

656. L'era ja no hi és. El carrer va pel costat de la Rectoria fins a la Serradora.

657. Carretera de Reus a Lleida. Les cases hi tenen una inestabilitat alarmant. Moltes són en ruïnes.

658. Arrenca del Pont i, en el seu primer tret, va fins a la Plaça Major. Es la Costa Baixa. En escriptures notariais del segle passat és anomenat «Carrer Més Baix de la Costa».

659. Petit eixamplament al Raval de Català.

660. Encara en queda una part. Era sobretot una torre òptica espitllerada, des de la qual es feien senyals amb la del cim de Puigcabrer. En les guerres civils del segle passat hi havia guarda constant amatent a donar o rebre avisos de la Torre del Petrol.

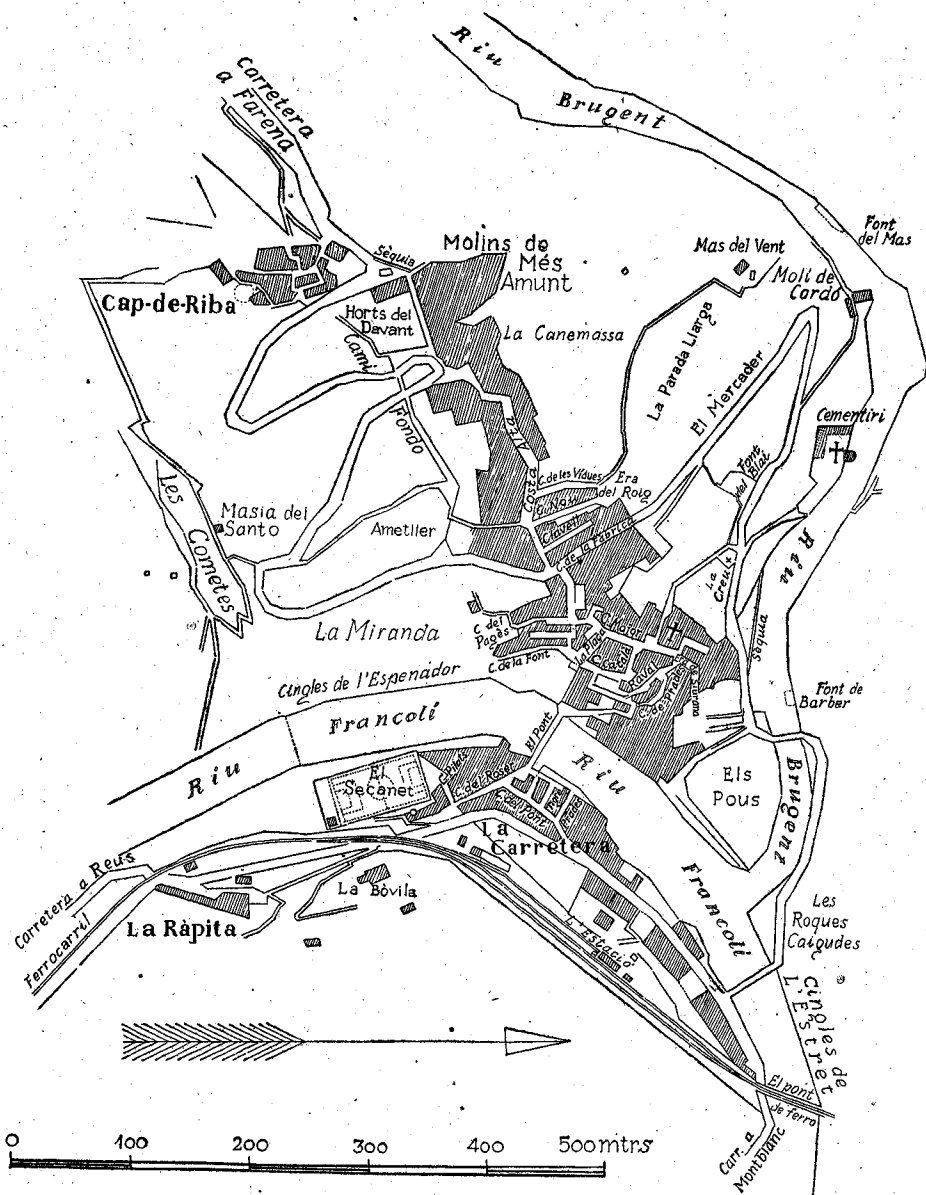
661. Modernament urbanitzada. L'ocupaven dues cases que s'enderrocaren. Durant molts anys formava un talús irregular. A l'edifici, on ara hi ha els col·legis, situat a la mateixa plaça, hi havia el Cafè de Dalt. Els joves afectes a aquest cafè replanaren el talús per fer-hi el seu envelat. Fou la primera urbanització. Darrerament els terrenys passaren a ésser de l'Ajuntament. Ha estat bellament aplanada l'any 1950.

662. No arriba a constituir una plaça. En realitat és la prolongació del Carrer Major i la placa que indica el començament d'aquest carrer és a l'extrem del Molí Nou que fa punta amb el Carrer o Camí de Prades. Hi arrenquen el Carrer de Darreres de l'Església, el de l'Era del Siurana i el Camí de Prades per un extrem, i el Carrer Major i de Català, amb el Camí del Cementiri, per l'altre.

663. Es la del Cap-del-Pont per la banda de la Carretera. Hi arrenquen el Carrer del Roser, el Carrer del Pont, el Carrer del Tigre i la Costeta del Pipon. Oficialment, «Plaça del Pont».

664. Al mig del poble. Indret planer entre els tirapits de la Costa Baixa i la Costa Alta. Hi arrenquen, a més dels dos fragments de la Costa, el Carrer de la Font i el Carrer Major.

665. En diuen també «Placeta del Cafè del Cisquet» o «de cal Cisquet del Pont». El segle passat, el dia de la fira de Vallès les noies del poble es posaven

LA RIBA
Croquis del nucli de població.

<i>Portal de Cap-de-Riba</i> ⁶⁶⁶	lu purtâl da càpdarríba
<i>Portal de l'Església</i> ⁶⁶⁷	lu purtâl da ligglésia
<i>Portal de la Carretera</i> ⁶⁶⁸	lu purtâl da la carratéra
<i>Portal del Ventura</i> ⁶⁶⁹	lu purtâl dal vantúra
<i>Porxo del Valls o carrer del Molí del Roig</i> ⁶⁷⁰	lu pòrtxu dal valls o carré dal mulí dal ròig
<i>Pujada de l'Estació</i> ⁶⁷¹	la pujàda da lastació
<i>Raval de Català</i> ⁶⁷²	larrabàl da català

Apèndix de pretèrits del nucli de població:

*Baixada o Camí del Molí Fariner*⁶⁷³

*Capdàvall*⁶⁷⁴

*Carrer de Cartenyà*⁶⁷⁵

*Carrer del Barbet*⁶⁷⁶

davant de la font amb el «pandero», deien versos i captaven pel culte a la Verge del Roser.

666. Desaparegut. Era davant del Molí de Més Amunt. En les lluites del segle passat hi feia guarda constant un escamot d'homies.

667. Desaparegut. Era entre l'Església i cal Besora i tancava el camí vell dels Solans i Rojals. En les guerres civils del segle passat hi feia guarda un escamot de tropa. Una escriptura del 1743 anomena aquest indret «la Cova de Davant de l'Església». Als darreres de cal Besora sembla que hi havia un cingle considerable que feia balma vora el Camí dels Solans.

668. Desaparegut. Era entre la ferreria i la farmàcia. En les lluites del segle passat hi feia guarda constant un escamot de tropa.

669. A tocar de la Plaça del Cap-del-Pont, entre el Carrer del Tigre i la Costeta del Pipon, hi ha encara un portal sense porta. Avui algú en diu el Portal del Torrodà, per tal com és camí per anar al taller mecànic del Torrodà, instal·lat en l'antic Molí del Ventura.

670. Carrer particular per a anar al Molí del Recó. No passa.

671. Escales que comuniquen l'estació del ferrocarril i el barri de la Carretera.

672. Va del balcó del Besora al Carrer de Prades, comprnent la Placeta. Al padró de població de 1867 i altres figura com a «Carrer del Raval».

673. Trobem unes despeses fetes l'any 1804 per l'ajuntament per a «compondre la Baixada o Camí del Molí Fariner».

674. Es on ara hi ha la fàbrica de farines coneguda per cal Figuerola. Trobem clarament definit el nom en una escriptura de 1858: «vulgo Capdevall de dicho pueblo de la Ribà».

675. És l'actual carrer de Renyínos o de la Poca-farina. Figura amb nom indicat en una escriptura de 1777.

676. Surt aquest nom en l'establiment d'una servitud de rec de 1857. És la prolongació del carrer del Raval o balcó de Besora.

Carrer de Muster ⁶⁷⁷
Carrer del Secà de Cristòfol
Miquel ⁶⁷⁸
El Camí Vell ⁶⁷⁹
El Cap de la Plaça ⁶⁸⁰
Et Carrer del Bassot ⁶⁸¹
El Pati del Calles ⁶⁸²
El Portal ⁶⁸³
Placeta del Copi ⁶⁸⁴

Els molins de dins del poble :

<i>Molí de Més Amunt</i> ⁶⁸⁵	lu mulí <i>da</i> mésamún
<i>Molí del Domènec</i> ⁶⁸⁶	lu mulí <i>dal</i> dumíngu
<i>Molí del Groc</i> ⁶⁸⁷	lu mulí <i>dal</i> gròc

677. En una escriptura de compra de la primera casa del Carrer de la Font de darreries del segle passat llegim: «linda a la izquierda con la calle llamada Musté, al detrás con la de Pocafarina donde abre una puerta y al frente con la citada calle de la Fuente donde saca dos puertas». Avui al carrer referit no se li dona cap nom.

678. Es l'actual carretera de Reus a Montblanc al lloc on hi ha les escales de l'estació. Trobem el nom en escriptures de 1877. L'any 1773 encara no era carrer i els documents d'aquest temps diuen «partida lo Secà». En una de 1774, referent a la compra d'un solar per a edificar-hi la primera casa del carrer del Pont, diu: «partida dita lo Secar dit d'en Segarra».

679. Figura a les afrontacions d'una escriptura urbana de 1777.

680. En un pergami de 1623, referent a la compra d'una casa situada a l'arrencar de la Costa Alta, trobem: «in parte vocata el Cap de la Plassa affrontatur... parte in siquia».

681. Una escriptura de l'any 1857 sobre la casa núm. 9 de la Costa parla d'aquest carrer. Ignorem si pot referir-se a la mateixa Costa o bé al Carrer de la Fàbrica.

682. Era al vèrtex que formen els carrers de l'Era del Siurana i el carrer de Prades. Avui ocupa el solar la casa i el pati núm. 1 del Carrer de Prades. Al mig del pati hi havia la famosa figuera del Calles, arbre de gran corpulència i de molta anomenada, sobretot entre la quitxalla.

683. En un pergami de 1556, estès pel rector de Vilaverd en funcions de notari, s'escriu «in parte vocata la Horta Prop del Portal confrontatur ab orienti in Camino Coribili». Ignorem a quin portal fa referència, però ens crida l'atenció que singularitzi el nom.

684. Es el nom vuitcentista del petit eixamplament triangular que es forma a mig Carrer de Català.

685. En part està edificat on hi havia cal Marc, la casa que va donar nom al Puig de Marc. Una pedra damunt d'una de les portes que donen a la Costa servia la inscripció: «MOLI DE CAP-DE-RIBA DE ANTON BAR... ANY 1791». Actualment constitueix la fàbrica de paper de Josep Gomà Llobera.

686. Avui forma un sol saltant amb l'anterior.

687. Ara forma un sol saltant amb l'inferior.

<i>Molí del Bessó</i> ⁶⁸⁸	lu mulí däl ·bassó
<i>Molí de cal Garreta</i> ⁶⁸⁹	lu mulí da càl garrèta
<i>Molí de cal Camps</i> ⁶⁹⁰	lu mulí da càl càms
<i>Molí de Carbó de Dalt</i> ⁶⁹¹	lu mulí da carbó da däl
<i>Molí de ca la Viuda</i> ⁶⁹²	lu mulí da cà la víuda
<i>Molí de Siurana o cal Jaume-el-Mas</i> ⁶⁹³	lu mulí da siuràna o càl tjàu-malmàs
<i>Molí de Carbó de Baix</i> ⁶⁹⁴	lu mulí da carbó da bàix
<i>Molí del Roig</i> ⁶⁹⁵	lu mulí däl ròig
<i>La Fàbrica del Roig o la Fàbrica</i> ⁶⁹⁶	la fàbrica däl ròig o la fàbrica
<i>Molí del Recó</i> ⁶⁹⁷	lu mulí däl racó
<i>Molí del Guarro o de cal Besora</i> ⁶⁹⁸	lu mulí däl guàrru o da càl basòra
<i>Molí Nou</i> ⁶⁹⁹	lu mulí nòu
<i>Molí del Quatribal</i> ⁷⁰⁰	lu mulí däl quàtribàl
<i>Molí de la Pedra</i> ⁷⁰¹	lu mulí da la pédra

688. Junt amb l'anterior i els tres que el segueixen són propietat de l'empresa paperera J. i M. Gomà i Camps.

689. Forma un sol saltant amb el Molí de cal Camps. Damunt del portal serva un escrit amb l'anagrama de Maria i la data de 1758.

690. Destinat a habitacions.

691. Destinat a produir electricitat per al consum de l'empresa J. i M. Gomà i Camps.

692. Actualment fàbrica de cartó d'A. Romani, de Capellades i Barcelona. Una incisió a la dovella del portal indica la data de 1721.

693. Actualment fàbrica de paper de M. Gomà i Tomàs.

694. Actualment fàbrica de paper de l'empresa J. i M. Gomà i Camps. En diuen també cal Cardús o simplement Molí de Carbó.

695. Està parat i transformat en habitació. El seu saltant està unificat amb el de la Fàbrica del Roig.

696. Actualment fàbrica de teixits de cotó d'Ignasi Iglésies i Casanoves. Va ésser construït per a molí paperer. Ha contingut filatura, tallers de pintar papers i teixits.

697. Transformat en habitació. El seu saltant està unificat amb el de la Fàbrica del Roig.

698. Transformat en magatzem. El seu saltant està unificat amb el de la Fàbrica del Roig.

699. Actualment fàbrica de paper de J. Mora i Freixas.

700. El seu saltant està unificat amb el Molí de la Pedra. En part està destinat a habitació i en part l'ocupa l'entitat d'esbarjo Penya Cultural Recreativa. Tenia un pont per damunt del carrer que comunicava amb la casa de l'altra banda de la Costa, on hi havia els miradors.

701. El seu saltant està unificat amb el del Molí del Quatribal. Està parat, però l'edifici l'ocupa un taller de paperines.

<i>Cal Figuerola</i> ⁷⁰²	càl figaròla
<i>El Molinet</i> ⁷⁰³	lu mulinèt
<i>Molí o Taller del Bernades</i> ⁷⁰⁴	lu mulí o tallé dal barnàdas

També hem de considerar dins del poble els molins del Manxes

i del Ventura, indicats al riu Francolí.

Les fonts públiques modernes: ⁷⁰⁵

<i>Font de Cap-de-Riba</i> ⁷⁰⁶	la fòn da càpdarríba
<i>Font de la Sèquia de Cap-de-Riba</i> ⁷⁰⁷	la fòn da la sèquia da càpda- rriba
<i>Font del Carrer Nou</i> ⁷⁰⁸	la fòn dal carré nòu
<i>Font de la Plaça</i> ⁷⁰⁹	la fòn da la plàssa
<i>Font de Baix</i> ⁷¹⁰	la fòn da bàix
<i>Font del Cafè Nou</i> ⁷¹¹	la fòn dal café nòu
<i>Font del Carrer dels Gitanos</i> ⁷¹²	la fòn dal carré dal tgitànus
<i>Font de la Ràpita</i> ⁷¹³	la fòn da la ràpita

Les fonts naturals antigues:

<i>La Font de la Peresa</i> ⁷¹⁴	la fòn da la parèsa
--	---------------------

702. Actualment conté la fàbrica de farines «La Fama» i una de substitutius de café, propietat de J. Lladó i Torres. Hom l'havia anomenat Molí de la Sal-dònia i abans Molí del Segarra.

703. Actualment funciona com a fàbrica de molturació de minerals, propietat dels senyors Lladó i Torres.

704. Completament desfigurat i transformat en casa-habitació. Es cal Cisquet del Pont. Tenia la roda hidràulica per allà on hi ha les escales exteriors de l'edifici a la banda de la Miranda.

705. Construïdes en el present segle en constituir-se la Societat d'Aigües Potables per a proveir el servei domiciliari de la població. Primerament el cabal provenia de la Font de Pasqual i més tard de la Font Gran.

706. Està situada a l'interior del barri.

707. Està arredossada a la Sèquia de la Font Gran.

708. Inicialment va ésser construïda sense pretensions davant mateix del Carrer Nou. L'any 1950 va ésser reconstruïda una mica més amunt després d'apariar l'indret.

709. Igual que l'anterior, va ésser reconstruïda l'any 1950.

710. Modernament aparejada. Conté cinc dolls. El del mig és d'aigua de la Font Gran. Els altres quatre donen el cabal de la font natural antiga. Vegeu la nota 716.

711. També en diuen Font de la Carretera.

712. A la part superior del Carrer del Roser.

713. La columna de ferro que l'orna va presidir durant molts anys la Plaça Major vulgarment anomenada Plaça de la Font de la ciutat de Tarragona. En el període 1936-1939 el Comitè Revolucionari la va reconstruir a la Riba a base dels materials que havien estat retirats de la plaça tarragonina.

714. En rebia l'aigua la casa núm. 18 del Carrer del Pont, segons una escriptura de compra de mitjan segle passat.

*La Font de la Plaça*⁷¹⁶
*La Font de Baix*⁷¹⁶
*L'Aigua de cal Renyínos*⁷¹⁷

la fòn da la plàssa
la fòn da bàix
làigua da càl ranyinós

La sèquia: ⁷¹⁸

*El Rec de Cap-de-Riba*⁷¹⁹
*El Rec de cal Camps*⁷²⁰
*El Rec del Carbó*⁷²¹
*El Rec del Siurana*⁷²²
*El Rec del Cardús*⁷²³
*Els Anjubs del Carbó*⁷²⁴
*El Forat de cal Camins*⁷²⁵

lu réc da càpdarríba
lu réc da càl càms
lu réc dal carbó
lu réc dal siuràna
lu réc dal cardús
lusantjúps dal carbó
lu furàt da càl camíns

715. La font antiga de la plaça no era a la Plaça Major, sinó al Carrer de la Font. Era aconduïda per sota el carrer dins d'una fornícula, a la qual es davallava per una rampa. Tenia tres canelles.

716. També l'hem sentida anomenar Font del Pont i l'Abeurador, puix que està proveïda d'un abeurador per als animals, el qual era únic al poble. Està al costat de cal Cisquet del Pont. Fou construïda l'any 1804. Recentment ha estat objecte de grans reformes. Ha estat ornada amb un plafó de rajoles vidriades de grans dimensions i cinc canelles.

717. Eixia als baixos de cal Renyínos al final del Carrer de Renyínos i probablement era la mateixa vena de la Font de la Plaça. Se'n servien algunes cases dels encontorns que tenien «aigua de cal Renyínos».

718. De cap a cap del poble només hi ha una sèquia que serveix a la vegada per a regar i per a força motriu. A trets va coberta i a trets descoberta. Cada fragment visible des del carrer té el seu nom independent.

719. Hi ha els rentadors de Cap-de-Riba.

720. Entrada de la sèquia al Molí del Camps, després d'haver travessat subterràniament la Costa Alta.

721. Fragment descobert de la sèquia entre la Costa Alta i el Molí del Carbó de Dalt. Hi havia hagut la gran roda hidràulica a la vista del carrer.

722. S'hi ha edificat damunt. Fins a l'any 1940 hi havia hagut dues grans rodes hidràuliques arran de la Costa Alta. Són les darreres que han funcionat al poble. Hom l'anomenava darrerament, el rec de cal Jaume-el-Mas.

723. Sortida de la sèquia de cal Siurana i entrada al Molí del Carbó, al començ del Camí Fondo. Actualment el tros descobert és petit. Abans, des del carrer, es veia el llarg sobreeixidor que gairebé sempre vessava.

724. Situats sota el Camí Fondo, en el tros immediat al Molí del Siurana. Potser caldria posar «anjub» com a mot més correcte, però ací hom unànimement diu «antjub» i cal admetre «anjub» com a grafia dialectal. Cada molí paperer tenia un o més anjubs. Generalment cada un tenia l'anjub gros i altres (dos o bé quatre) de petits posats al seu davant. L'aigua passava de l'un a l'altre, a fi d'anar-la esclariant. Tots els anjubs eren descoberts. Aquests anjubs i anjupets no eren les basses destinades a embassar cabal per tal de fer anar la roda, característics dels molins que compten amb cabal esquitit o temporer. Solament indiquem els anjubs que són visibles des del carrer o bé tenen molta anomenada i per això mantenen nomenclatura pública.

725. A la Costa, sota la Carnetera de Farena, apartat quan va ésser construïda aquesta darrera per a obrir l'aigua per a regar.

<i>El Bassot</i> ⁷²⁶	lu bassòt
<i>L'Anjub de cal Roig</i> ⁷²⁷	l'antjúp da càl ròig
<i>Els Anjubs de cal Besora</i> ⁷²⁸	lus antjúps da càl basòra
<i>El Rec de l'Església</i> ⁷²⁹	lu réc da ligglésia
<i>El Rec de cal Mora</i> ⁷³⁰	lu réc da càl móra
<i>Els Anjubs del Carrer dels Bous</i> ⁷³¹	lus antjúps dal carré dals bòus
<i>El Rec del Carrer dels Bous</i> ⁷³²	lu réc dal carré dals bòus

Les cases singularitzades :

<i>Ca l'Amill</i> ⁷³³	càlamíll
<i>L'Abadia</i> ⁷³⁴	labadía
<i>L'Església</i> ⁷³⁵	ligglésia

726. Desapareguts en construir-se la carretera. S'hi rentava. Eren al mig de la Costa, entre el Portal de cal Cardús i el del carrer de la Fàbrica.

727. També en diuen l'Anjub de la Fàbrica. El segle passat s'hi va tirar una dona amb un infant lligat a la cintura.

728. Són quatre de rengle, entre el Molí del Recó i l'antic Molí del Guarro.

729. Ignorem com era abans el tros de sèquia que va de cal Besora al Molí Nou, travessant el Carrer Major. Segurament n'hi havia un tros en descobert, puix en una escriptura notarial de 1743 es diu «afronta a orient amb l'Església parroquial, partin ab lo Rech de la Iglésia».

730. En deixar el Carrer Major, indret d'entrada de la sèquia al Molí Nou.

731. Situats entre el Carrer de Prades i el final del Raval de Català.

732. La sèquia passa alta i descoberta pel Carrer de Prades i un sobreeixidor passa baix per tot el llarg del carrer, donant-li un aire llòbreg.

733. Es el núm. 6 de la plaça del Pont. Al llindar hi ha un escut amb l'anagrama de la Verge, diu: «S^a Amill. Any 1787».

734. La dovella del portal indica la data de 1820. Havia estat l'ajuntament. Un temps van conviure plegades l'alcaldia i l'abadia. El senyor rector vivia a la planta i la corporació municipal ocupava el pis. Hoim diu que les discussions dels regidors no resultaven escaients per a les orelles de la representació eclesiàstica, que no podia defugir d'escoltar-les i l'Ajuntament es va traslladar al petit edifici arredossat a l'Església, que li feia de magatzem. Aleshores l'abadia va ocupar totalment l'actual edifici. Al principi de la guerra civil de 1936 va fer de domicili del Comitè Revolucionari.

735. Fou començada l'any 1764 i es va acabar el 1770. S'hi continuà treballant, però, fins a darreries del segle. Edifici espaiós amb una bella nau central amb forma de creu llatina, una cúpula a l'enforc dels braços i dues petites naus laterals amb un parell de capelles cada una. L'interior és ben ornamentat, estil renaixement. L'exterior és pobre. Contenia un magnífic retaule barroc a l'altar major i altres a les capelles laterals, tots els quals foren destruïts en el període 1936-1939. Està dedicat a sant Nicolau i la imatge que es venerava li atribuïa la figuració d'un adolescent, sense pèl a la cara, cosa que s'adiu amb la iconografia del sant. La imatge actual conserva aquesta anomalia. Fa costat a l'església un airós campanar de pedra, de base quadrada, la qual a l'alçada de l'església esdevé octagonal. Acaba amb una balustrada sobrepujada per un airós templet. En lloc d'agulla o teulada té uns arcs de pedra entrecreuats, rematats per un penell de ferro. El campanar fou començat l'any 1772 i acabat el 1792.

*La Biblioteca*⁷³⁶
*La Fàbrica*⁷³⁷
*La Torre*⁷³⁸
*El Xalet*⁷³⁹

la bibliotèca
la fàbrica
la tòrra
lu txalèt

Els indrets d'anomenada :

*El Pati de la Serradora*⁷⁴⁰
*El Pati del Galan*⁷⁴¹
*El Pati del Valls*⁷⁴²
*El Pou de Siurana*⁷⁴³
*El Trull*⁷⁴⁴
*El Trull de cal Llampat*⁷⁴⁵
*Els Patiots*⁷⁴⁶
*L'Euterpe*⁷⁴⁷

lu pàti da la sarradóra
lu pàti dal galàn
lu pàti dal valls
lu pòu da siuràna
lu trúll
lu trúll da càl llampàt
lus espatióts
lutérpa

736. Es el «Museu Josep Serra i Ferré». El donador va deixar la seva considerable fortuna en mans de la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis amb l'obligació de construir en primer lloc un museu a la Riba i destinar la resta dels seus béns a obres benèfico-culturals al poble. L'edifici ocupa l'antic solar de cal Janot, té un gran frontis, però l'interior és molt reduït. A la planta s'hi exhibeixen algunes curiositats, i al primer pis hi ha una petita biblioteca, més aviat de caràcter escolar.

737. Es la Fàbrica del Roig. La gran visibilitat d'aquest edifici de quatre plantes, amb els seus llargs rengles de finestral, el singularitza dels altres destinats a la indústria. Avui és la fàbrica de teixits d'Ignasi Iglésies. Entre aquest edifici i el Molí del Recó hi ha encara una caseta amb espitlleres, en la qual feia guarda un escamot de voluntaris llavors de les guerres civils del segle passat.

738. Edifici construït a quatre vents al final del Carrer del Pagès.

739. Casa a la cantonada de la Plaça Major i la Costa Baixa allí coneguda per Costa de cal Torres. Durant la guerra civil de 1936-1939 va fer d'Ajuntament.

740. Espai als darreres del Molí del Quatribal, on hi ha l'actual serradora. Els darrers anys s'hi ha vingut fent l'envelat de la festa major.

741. Al barri de la Carretera. S'hi feia l'envelat «de baix» per la festa major.

742. Espai clos davant de cal Valls, tocant a la Costa. Hi tenen entrada les cases núms. 5 i 7 de la Costa Alta.

743. Tocant el Molí de cal Jaume-el-Mas.

744. Hom entén per «el Trull» el de cal Gomà, situat als baixos de l'antic Cafè Nou, en el barri de la Carretera. Al poble hi ha, a més, el Trull de cal Faldilles, situat al Carrer del Tigre. Però com que fa oli i vi, no és exclusivament «el Trull».

745. Ocupava el solar del barri de la Carretera, immediat a les escales de l'estació. Quan no es vol satisfer un deute, hom diu: «Ves a cobrar a cal Llampat».

746. A Cap-de-Riba.

747. Es el pati de l'edifici conegut per Cafè Nou i també per Cafè de Baix, encara que avui no fa d'establiment de begudes. S'hi havien fet saraus d'estiu en temps vells; també s'havia aplegat per a envelat de festa major. El Cafè Nou, abans de dur aquest nom, havia estat el Cafè de l'Esquerrà.

La Bassa del Molí Fariner ⁷⁴⁸

La Brisa ⁷⁴⁹

La Bòbila ⁷⁵⁰

La Cova ⁷⁵¹

La Miranda ⁷⁵²

la brisa

la mòbila

la cova

la miranda

Els cognoms actuals més abundants :

Altés (*altés*), Besora (*basòra*), Bonet (*bunèt*), Camps (*càms*), Cartenyà (*cartanyà*), Català (*català*), Gabarró (*gabarró*), Gomà (*gumà*), Isern (*isèrn*), Lledó (*lladó*), Llorenç (*llurèns*), Montcosí (*muncusí*), Odena (*òdana*), Oller (*ullé*), Pàmies (*pàmias*), Ribet (*ribé*), Roig (*ròig*), Romeu (*ruméu*), Sanç (*sàns*), Serra (*sèrra*), Soler (*sulé*), Tomàs (*tumàs*), Vallverdú (*vàllvardú*).

Els renoms tradicionals : ⁷⁵³

Agnè (*agnèt*), Andares (*andàras*), Anton Gros (*antòn gròs*), Bajoca (*baijòca*), Barceloní (*barsaluní*), Baridà (*bridà*), Barrina (*barrina*), Bessó (*bassó*), Benitxo (*banítxu*), Blai (*blài*), Bonet (*bunèt*), Borros (*bórrus*), Bresca (*brèscà*), Butxaquilles (*bútxaquíllas*), Cagallones (*cagallónas*), Caguèli (*caguèli*), Calderer (*caldaré*), Calles (*càllas*), Camillo (*camílu*), Camins (*camíns*), Campaneta (*campanèta*), Canalet (*canalèts*), Capblanc (*capblànc*), Carbasses (*carbàsàs*), Cardó (*cardó*), Carràs (*carràs*), Casales (*casàlas*), Cenabro (*sanàbru*), Cisquet del Cafè Nou (*cisquet dal cafè nòu*), Cisquet del Pont (*cisquet dal pòn*), Cobo (*còbu*), Conesa (*cunèsa*), Conxo (*còntxu*), Cubera (*cubèra*), Culets (*culèts*), Cunill (*cuníll*), Escopeteta (*ascupatèta*), Faldilles (*faldíllas*), Feinat (*fanyàt*), Felip (*falíp*), Florentino (*flurantínu*), Francès (*francès*), Gandalla (*gandàlla*), Gaspar (*gaspà*), Gravat (*gravàt*), Instruït (*instruït*), Jan (*tjàn*), Jaume-el-Mas (*tjàumalmàs*), Justillo (*tjustíllu*), Llarguet (*llarguèt*), Lletsó (*llacsó*), Maginet (*maiginèt*),

748. Era un gran anjub situat on ara hi ha el magatzem de la fàbrica de farines dels senyors Lladó. Així ho deduem d'una escriptura de 1858.

749. És el Trull de cal Faldilles. Hom diu «baix, a la Brisa».

750. Rajoleria immediata a la Ràpita, a la partida del Pla de les Forques.

751. Cavitat al final del Carrer de la Font.

752. Hi ha dos indrets anomenats la Miranda. L'un és el pas damunt de la Font de Cap-del-Pont. L'altre és a la partida a continuació del Carrer del Pagès, damunt el Cingle de l'Espenador i sota de cal Cardús. Ambdós llocs són «penjats» damunt del riu Francolí i en realitat constitueixen una sola partida.

753. Anotem solament els renoms que ens vénen consagrats per la tradició. Deixem d'anotar els de caràcter més aviat pejoratiu de molt recent creació, així com els que han sorgit amb motiu del gran nombre de persones de llengua castellana que del 1938 ençà s'han apossat a la localitat.

Major (maijó), Manco (màncu), Mangales (mangàlas), Mano (mànu), Manyo (mànyu), Marges (màrtjas), Marquet (marquèt), Marrau (marrau), Masqueró (mascaró), Masets (masèts), Masiè (masiè), Merendel (marandèl), Meriquildo (d'Ermenegild) (meriquíldu), Miqueló (micàló), Moliner (muliné), Molines (mulínas), Molins (mulíns), Mosso (móssu), Muixela (muixèla), Muntanya (muntànya), Nano (nànu), Naran (naràn), Nebot (nabót), Negre (Nègra), Paiet (paièt), Pandola (pandòla), Panotxa (panòtxa), Pau de les Cabres (pau de las càbras), Paüller (pàgullé), Pastoret (pasturèt), Pelagalls (pèlagalls), Penó (panó), Pipon (pipón), Pisanés (pisànas), Pitet (pitèt), Poniol (puniòl), Portuguès (purtuguès), Puig (púig), Quel (quèl), Quimet (quimèt), Rajoler (raijulé), Recorrido (racurrídu), Rieró (rièru), Sabatots (sabatòts), Saimento (saiméntu), Salat (salàt), Sant Pare (sàm pàra), Santo (sàntu), Saragossa (saragóssa), Sardina (sàrdina), Secalló (sacalló), Semon (samón), Senyor (sanyó), Siurana (siuràna), Sulà (súla), Sumoi (sumòi), Tarrés (tarrés), Teleró (talaró), Tell (tèll), Terrassola (tèrrassòla), Timbales (timbàlas), Toba (tòba), Toio (tòiu), Torrodà (turrudà), Tuies (túias), Vaquer (vaqué), Vermell (varmèll), Viló (viló), Viuda (víuda), Xeco (txècu), Xipó (txipó), Xot (txòt).

Renoms desapareguts, dels quals havem trobat notícia :

Anguila, Badat, Barbet, Barqueta, Bisbe, Bonet Petit, Bonic, Bresqueta, Cabreta, Cagabanyot, Calent, Caputxina, Cardenal o Cadernal, Cinaire, Ciscots, Coix de Bou, Colom, Conill, Déu, Drapets, Esquerrer, Ferit, Ferreró, Fesol, Figa, Formaire, Fornell, Frare, Galan, Gecom, Gros, Janot, Jonsà, Jotes, Junoi, la Maca Pobre, l'Esquerrà, Lluïso, Macameta, Maginot, Martinet, Menuda, Mexicano, Molins, Morero, Mustelo, Natzaret, Padre, Pare Sant, Passacasa, Pelada, Peregrina, Pepparràtxo, Pilats o Pilatus, Piletas, Poca Roba, Quer, Refajo, Rei, Rennyinós, Rull, Sa, Saldoni, Seri, Sesara, Sibina, Sincana, Suquets, Tarallot, Tarrida, Teixidor, Toianes, Tombes, Vent de Dalt, Veler, Vinagret, Xalau, Xerrica, Xefla, Xifrer, Xipilla.

Els pobles més propers :

Alcover (alcové o cové), Cabrera (cabréra), Farena (frèna), Fontscaldes (fòscaldes), l'Illa (lílla), Miramar (miramà), Montblanc (mómblànc), Mont-ral (mónràl), Picamoixons (pícamuixóns), el Pinetell (lu pinatèll), Rojals (roijsals), Valls (vàlls), Vilaverd (vílavèrt).

FONTS D'INFORMACIO

Ultra el nostre coneixement de la localitat, hem consultat d'una manera particular els senyors Josep Lladó (e. p. r.) de 78 anys, industrial, ex-alcalde, propietari; Josep Odena, conegut per «Pepet del Vermell», de 46 anys, tingut pel millor caçador del terme; Josep Romeu (e. p. r.) de 90 anys, conegut per «vell Pandola», sense lletra, pagès; Isidre Romeu, de 61 anys, conegut per «Isidru el Manu», paperer, sense lletra; Ramon Roig, conegut per «Ramon del Santu», de 63 anys, amb lletra, peó caminer; Josep Montcusí, de 56 anys, conegut per «Pep del Puig», amb poca lletra, antic llenyataire i arrendador de la finca «el Puig». Tots són fills de la localitat i hi han habitat sense interrupció. Per a casos concrets també hem fet preguntes a moltes altres persones que seria llarg d'enumerar. També hem consultat totes les velles escriptures de compra-venda de finques, hipoteques, censos, etc., que ens ha estat possible, així com la major part de l'antiga documentació municipal. Han estat particularment amables les senyores Antònia Alzina, vídua de Carnicer, i Maria Tomàs, vídua de Besora, i els senyors J. Gomà Llovera, Werner Hungerbühler, Josep i Angel Lladó i Torres, Nicolau i Ramon Gausset, Joaquim Ribé i Ramon Roig, que han posat els vells papers de llurs famílies a la nostra disposició. Consti el nostre agraïment a totes les persones que ens han prestat la seva generosa ajuda.

Els plans del terme han estat formats i delineats per l'autor del recull. Ens hem aprofitat dels treballs topogràfics del cadastre parcel·lari fets l'any 1946 per l'«Instituto Geográfico y Catastral», que ens han estat facilitats amablement pel Secretari accidental de l'Ajun-

tament senyor Blai Marcelo, amb autorització de l'alcalde senyor Jaume Gomà i Camps. Han estat igualment estudiats els marions escala 1/25.000 que serviren de base al mapa general d'Espanya 1/50.000. El pla de població ha estat traçat per l'autor. L'Ajuntament posseeix un pla del nucli urbà escala 1/2000 executat l'any 1925, però està ple d'errors.

APENDIX

NORMES PER AL RECULL DELS NOMS DE LLOC DE LES TERRES CATALANES *

NOTACIO FONETICA DELS NOMS

1. Posar accent a totes les vocals fortes o accentuades en la pronunciació. Fixar-se, però, que en català hi ha mots que no tenen cap vocal forta: els articles i preposicions, però també a vegades alguns substantius. Uns cops es diu *Sàm Pére*, d'altres *Sam Pére*; uns cops *Càm Píns*, altres *Cam Píns*. Per altra part, hi ha mots que tenen dues vocals fortes, i cal accentuar-les totes dues: *Càrdedèu*, *Càm Màinòu*, *Hòrsavinyà*. Sobretot, en català oriental,¹ posar accent a totes les *a*, *e*, *o* que sonin com a tals i no com a *ae* (el so neutre que té la *e* de *pare* i la *a* de *cosa*) o com a *u*.² Pel que fa a la *e* i a la *o*, cal distingir curosament entre la vocal oberta (*è*, *ò*) i la vocal tancada (*é*, *ó*). Escrivem per consegüent: *Còrderròure*, *Móntnègre* (també n'hi ha que diuen *Montnègre*), *Trèntapàsses*, *càm Bàllvé*.

2. Prescindir de totes les lletres mudes (a excepció de la *u* dar-

* Aquestes normes foren establertes per Joan Coromines, de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, i Enric Ribas †, de la Societat Catalana de Geografia.

1. En el territori del Principat es parlen dos dialectes principals, el català oriental i el català occidental, aquell en la meitat Est i aquest en la meitat Oest de la nostra terra. La diferència essencial entre ells consisteix en la pronúncia de les vocals *a*, *e* i *o* quan són pronunciades sense accent; en el primer dialecte la *e* i la *a* tenen llavors el so neutre que prenen en paraules com *pare* o *casa*, i la *o* es confon amb la *u*; mentre que el català occidental dona a aquestes vocals el mateix so que el castellà. Parlen català oriental les Comarques de Cerdanya, Berguedà, Cardener, Bages, Segarra, (en alguns pobles), les conques d'Odena i de Barberà, el Camp de Tarragona i totes les situades més a l'Est d'aquestes; parlen, en canvi, català occidental Andorra, Urgellet, la major part de Segarra, Urgell, Garrigues, Priorat, Tortosa i totes les situades més a ponent.

2. Hem cregut oportú, en el present treball, de representar per *a* (cursiva) aquest so neutre de les *a*, *e* àtones del català oriental i per *u* (rodona) el de les *o* i *u* també àtones. - J. I.

ra de *q* o *g* i davant *e* o *i*, de la *i* davant *g* final *i*, si es vol, de la *h*). Doncs, no posar cap *r* muda: *Monclà, els Vivés, Bolví* (o sigui *Montclar, els Vivers, Bolvir*). Ometre la *t* o *d* finals darrera *n*, *l* o *r* si no sonen: *Sàm Pére, Montàl, Puigvèr* (o *Puigverd* si es fa sonar la *d*). Si darrera *r* final es fa sentir una *t* sobrera, notar-la: *càn Llòrt*. No escriure la *p* final darrera *m*: *càn Càms*. No escriure la *i* precedida de vocal i seguida de *x* més que en aquelles comarques en què aquesta *i* es fa sentir. Anàlogament escriure la *i*, no admesa en l'ortografia corrent, que en les comarques del Migdia es pronuncia davant tota *j*, *ge* o *gi*. Així escriurem *Boxèda, Moxé, Fagèda, Rojàls*, en la pronúncia barcelonina, però *Boixèda, Moixé, Faigèda, Roijàls*, en la taragonina.

3. Distingir bé *s* de *ss* darrera vocal, i darrera consonant no confondre *s* i *z*.

4. En les comarques que, com l'Empordà, el Vallès, Bages, etc., no fan cap distinció en la pronúncia entre *b* i *v*, es podrà escriure *b* o *v* a gust del recollidor, sempre que s'adverteixi al principi del recull que tal distinció no existeix. Però en aquelles que, en tot o en part, distingeixen la pronúncia d'aquelles lletres (que són el Penedès, la Conca de Barberà, el Camp de Tarragona, el Priorat i la Ribera d'Ebre), cal escriure *b* o *v*, atenint-se escrupolosament a la pronúncia sentida en cada cas, àdhuc quan es tracti de pobles o de persones que ja no fan avui dia la distinció.

5. No emprar mai la *x* per representar el so de *cs* (el que té en el mot *luxe*) o de *gz* (el que té en el mot *examen*): cal recórrer a aquests dos grups de lletres. Així escriurem *la Dàcsa, l'Ugzèt*, no *la Dàxa, l'Uxèt*.

6. No oblidar de fer ús de la dièresi d'acord amb les regles ortogràfiques corrents.

7. Els diftongs en *u*, no escriure'ls amb *o* (*càn Morèu*, no *Moreò*).

8. Distingir quan s'ha de posar *c* i quan s'ha de posar *q* davant de *u*: *càn Cuélls*, perquè la *u* i la *e* formen dues síl·labes separades, però *càn Quàna* perquè la *u* i la *a* formen una sola síl·laba.

9. Notar escrupolosament la pronunciació, encara que sigui dialectal, o vulgar, o incorrecta, o castellanitzada. Doncs, *el Paié, Moió* (no *el Paller, Molló*), en les comarques on es pronuncia d'aquella manera. Respectar la *u* dialectal en lloc de *l* en casos com *els Aubés* en lloc de *els Albers*, *la Càuma* en lloc de *la Càlma*. Si *au* es redueix a *u*, o al contrari, *u* o bé *o* es converteix en *au*, escriure tal com pronunciam: *l'Uberèda* en lloc de *l'Auberèda, Aumèda* per *Omèda*. En contacte amb una *r* es pot perdre en la pronunciació una *a* feble, o, al contrari, pot aparèixer-li una *a* sobrera: *la Fordàda* per *la Foradàda*. o *serra de Cròls* per *Queròls*; per altra part *la Paràda* per *la Pràda*.

Escriure-ho tal com ho diguin, però, de vegades, la lletra en qüestió és poc perceptible i l'escriurem petita i una mica alta (*la For^adada*).— Altres exemples de casos en què la pronúncia ordinària difereix de la bona grafia: *el Veinat* per *el Veinat*; *els Fàits* o *els Fàtxos* en lloc de *els Fàigs*; *càl Marcelino* per *Marcelli*; *el Vivés*, *les Càsa Nòves*, per *els Vivés*, *les Càses Nòves*; *cà l'Assunció* per *Assumpció*; *els Vellanés* per *els Avellaners*; *l'icclésia véia* per *l'Església vèlla*; *Putxoridòl* per *Púig-oridòl*.

10. Escriure dobles la *b* i la *g* davant de *l* quan sonin dobles, i si sonen com a *p* o com a *c* escriure-les així: *càm Póbblla* o *Póppla* (*Pobla*), *càn Quéggles* (*Quétgles*), *l'icclésia* per *la Iglésia* o *Església*.

11. Fer en la grafia les assimilacions que es fan en la pronunciació: *càm Pí* (per *càn Pí*), *càl Comfessó* (per *Confessor*), *la Cónna* (per *la Còtna*).

12. Els mots que en la grafia ordinària terminen en *nc* o *ng* es pronuncien de dues maneres. A Barcelona generalment els pronunciem sense fer sentir la *c* o *g* final i només articulant la *n* amb el timbre especial que té en mots com *anca*, *ungüent*. En altres llocs, en canvi, fan sentir clarament la *c* o *g* final. Per distingir-ho podem adoptar la convenció següent: escriurem *ng* en el primer cas (quan la *c* o *g* no sonen) i *nc* en el segon cas (quan es deixin sentir). Per exemple: *el torrén del Fànc* (fent sentir la *c*) *el barràng fòndo* (si no es deixa sentir la *c*).

13. No oblidar de consignar l'article. No és igual *Pinèda* que *la Pinèda*. Si han dit, *el turó de l'Hòme*, no posar *turó de l'Hòme*.

En els casos de masies distingir *càn* de *càl*. Fixar-se, per exemple, si diuen *càn Tòni* o *càl Tòni*.

14. Quan un nom de lloc prové d'un nom de persona, és a dir, quan ha pres nom del propietari o d'algun habitant del lloc, convé fer-ho constar sempre que això no resulti evident.

DISPOSICIO DEL RECALL

Es faran els treballs per termes municipals sencers, i els noms seran donats en sèries, d'acord amb la pauta que donem més avall, i tenint cura de posar en primer terme els noms de més importància objectiva.

Pel fet que dins el nucli de població els noms són més nombrosos i generalment d'un caràcter diferent, el recall es partirà en dues parts: el terme i el nucli de població. Vegeu-ne la disposició:

Terme municipal:

Nucli principal de població:

Agregats:

Muntanyes :
 Valls i clotades :
 Planès :
 Masses i cursos d'aigua :
 Punts de la costa :
 Noms de mar endins :
 Noms de terra endins, segons la gent de mar :
 Batllies, verals, partides en què es divideix el terme :
 Boscos, etc. :
 Cases i construccions isolades :
 Fonts, pous, mines, etc. :
 Camins :
 Arbres, roques, etc., remarcables :
 Pobles del voltant :
 Llocs de fora el terme, però molt vistsents o de renomnada :
 Comarca :

Nucli de població :

Barris :
 Carrers i places :
 Altres llocs importants (fonts, sèquies, certes construccions, cases
 el nom de les quals no depèn del de l'estadant, etc.) :

Fonts d'informació :

Recull de :
 Informadors (nom, motiu i condicions personals) :
 Revisat per :

Observeu que en els termes de la costa es donaran també els noms dels accidents del fons del mar. En aquests noms és necessari donar la seva situació mitjançant les senyes o enfilacions respectives, tan familiars a la gent de mar; també el significat que té el nom.

De la mateixa manera, cal recollir els noms de terra endins, vistos des de mar, perquè acostumen a ésser diferents dels que els donen els terrassans.

Aclarirem també que, dels pescadors, es recolliran tots els noms que diguin els de la localitat, sense cap limitació de terme municipal, quan n'hi pogués haver.

Per situar amb tota exactitud els noms, es faran dos plans, un del terme municipal i un altre del nucli (o nuclis) de població, que poden formar-se amb els elements que es trobin disponibles, com major sigui l'escala millor.

Damunt dels plans, serà bo que els noms vagin escrits amb un tipus de lletra que, per convenció, ja indiqui la seva naturalesa, i amb grandàries i gruixos que corresponguin a la seva importància.

Es important d'assenyalar especialment en aquests plans els camins populars que porten lluny, de poble a poble, o que travessen el país. També l'extensió dels regadius. Tots aquests són elements geogràficament importants, que poden donar l'explicació de molts noms.

També és molt interessant de recollir tots els documents gràfics que es pugui (fotografies, dibuixos, croquis, postals, etc.), per triar entre ells els que puguin ilustrar el treball.

SENTIT POPULAR DELS NOMS

Tant com el nom propi toponímic en ell mateix, té importància i ha de merèixer tot l'interés nostre el nom comú que moltes vegades l'acompanya, i el qual ha d'ésser recollit amb la mateixa fidelitat.

Ell ens donarà, en la major part dels casos, per ell sol, la indicació més precisa sobre el fet geogràfic, físic o humà, a què el nom és aplicat. I encara, a base dels noms comuns recollits (molts encara de sentit tan imprecís) hem d'anar constituint el vocabulari geogràfic popular, que tanta utilitat ha de tenir en la depuració del llenguatge.

ERRADES QUE S'HAN ADVERTIT

Plana	Ratlla	Diu	Ha de dir
8	5	<i>mitjana</i>	<i>mitjàna</i>
11	darrera	Morrero	Morero
33	23	Murtreta	Murtrera
34	35	damunt	davant
46	primera	barbèt	badàt

TAULA

	Pàgines
Preliminar	5
EL TERME MUNICIPAL	
Els nuclis de població	7
Les muntanyes	7
Els contraforts i els fragments de muntanya	8
Els cursos d'aigua	11
Els afluents del riu Francolí	11
Els afluents del riu Brugent	12
Els tolls del riu Francolí	13
Els tolls del riu Brugent	13
Les rescloses del riu Francolí	14
Les rescloses del riu Brugent	15
Els estrets o engorjats dels rius	15
Les illes	16
Els guals i les passeres del riu Brugent	16
Els guals i les passeres del riu Francolí	17
Les planes	17
Les partides de terra	17
Les finques i els masos	20
Les pedreres	22
Els molins del riu Francolí	22
Els molins del riu Brugent	23
Les fonts	25
Les fonts dels termes veïns pròximes a la Riba	29
Els arbres singularitzats	30
Els indrets singularitzats	31
Les cingleres	34
Les roques	36
Els roquers	38
Els costers	39
Els portells i els colls	39
Els boscos	40

	<u>Pàgines</u>
Les coves i els avencs	41
Les eres	43
Els corrals	44
Les masietes	45
Les barraques de pedra seca	45
Els forns de calç	47
Els camins	47
La via del ferrocarril	49
La carretera de Vilaverd a Picamoixons	50
La carretera de Farena	51
La Sèquia de la Font Gran.	52
Altres sèquies	53
Apèndix als pretèrits del terme	53
Els llocs de fora el terme molt vistsents	54
La comarca	56
L'antiga senyoria	57
El conjunt geogràfic	57

EL NUCLI DE POBLACIO

Els barris	59
Els carrers i les places	59
Apèndix de pretèrits del nucli de població	65
Els molins de dins del poble	66
Les fonts públiques modernes	68
Les fonts naturals antigues	68
La sèquia	69
Les cases singularitzades	70
Els indrets d'anomenada	71
Els cognoms més abundants	72
Els renoms tradicionals	72
Renoms desapareguts, dels quals havem trobat notícia	73
Els pobles més propers	73

FONTS D'INFORMACIO

Fonts d'informació	75
------------------------------	----

APENDIX: NORMES PER AL RECURR DELS NOMS DE LLOC DE LES TERRES CATALANES

Notació fonètica dels noms	79
Disposició del recull	81
Sentit popular dels noms	83

ACABAT D'IMPRIMIR A
LES GRAFIQUES MARTORELL, DE MARTORELL,
EL DIA 22 D'ABRIL DE L'ANY 1953,
VIGILIA DE SANT JORDI.